PETR CHELČICKÝ.

Sepsal

Ferdinand Schulz.

Matice lidu ročníku XVI. číslo 2.

(Běžné číslo 92.)

V PRAZE.
Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.
1882.

Předmluva.

Ať v oboru síly hmotné nebo duchovní, jen když se projevovala při tom nezkalená a vlastní bytosť *česká*, jen když snaha a skutek plynuly z ryzí podstaty *české*, minulosť našeho národa v obojím jest bohata postavami, jež uchvacují nás svou vznešeností, proslavily české jmeno a vtiskly svou památku, nezrušitelně v dějiny světové. Ani není možno pomysliti sobě větší rozdíl v životních směrech, než jaký nalezáme mezi rekem z Trocnova a mezi poustevníkem z Chelčic. Tam nepřekonatelný důraz moci hmotné, zde vznět myšlénky odloučené ode vší hmotné příměsi. Tam *praktikus* zde *idealista* každý ve své nejvyšší a nejdokonalejší podobě, každý jako přímá a nesmířitelná protiva druhého. A přece jak blízko k sobě stojí nepřemožený válečník a smělý myslitel český! Vítězný mstitel Husova umučení a neuprosný pokračovatel v Husově duchovní dráze, oba doplňují

se navzájem, aby jako velikolepé dvousoší českého života zaskvěli se před námi i ostatním lidstvem. Žižka i Chelčický vyznačují nám oba konce tétéž osy, kolem které bytost česká se pohybuje ve svých světodějných projevech.

Přirozený postup v obnově našeho národního života spůsobil, že památka Petra Chelčického se vybavuje a povznáší ze zapomenutí teprv po památce Husově i Žižkově.

Však na půdě dobře připravené jest nyní sláva Petrova v mysli naší dokonale utvrzena. Z obruby dějin politických, z rámce povšechných příběhův husitských osobnost Petra Chelčického teprvé vystupuje v pravé své velikosti a důležitosti kulturní.

Vidíme před sebou zdroj, z něhož pak vzešel a rozproudil se majestátní veletok *Jednoty Bratrské;* stojíme u samého vřídla, v němž vznešená nauka lásky a bratrství hledala svou očistu od kalu a rmutu, vnešeného do ní prodlením čtrnácti set let. Chelčický se železnou důsledností kreslil obraz, dle něhož by život lidský upraviti se měl, aby se přiblížil k onomu ideálu, jenž byl vztýčen nad světem na Golgathě. Cokoliv v řádech společnosti lidské se příčilo tomu vznešenému vzoru míru a dobroty, to dle výkladu Petrova mělo se vytrhnouti i s nejhlubším kořenem a zničiti. V tomto obnovovacím a osvobozovacím díle křesťanském

Chelčický ovšem neznal šetrnosti ani k těm zřízením, před jichžto mocí a leskem svět se kořil. Ano český myslitel právě tato zřízení pokládal a prohlašoval za nejpřednější závady všeho dobra a blaha, k nim také namířil hlavní ostří svého ducha. Od nejnižších základův svých, od života jednotlivce i rodiny měla vystavěti se dle jeho přesvědčení nová budova společnosti lidské, v níž by nebylo místa pro žádné panství, pro žádný útisk, klam, podvod, pro žádné sobectví a otroctví. Rovnost, vzájemné sebe podporování, nezištná ochota ke společnému sebe zdokonalování a zušlechťování: tať měla býti hesla v pravém životě lidském. Spanilá Jednota Bratrská dala pak na sobě živý příklad, že není nemožno, upraviti pozemské naše trvání dle těch velebných pravidel.

Petr Chelčický zanikl ve hluku běhův válečných v době Poděbradské; něžné kvítko jeho velikého ducha, Jednota Bratrská, bylo rozškubáno na smutném bojišti Bělohorském; ale neminula ani dvě století od vítězství jesuitův a dragonův, a nová doba počala hlásiti se k jeho zásadám. Novověká hesla: rovnost občanská, svoboda ducha, volnost svědomí, všeobecná vzdělanost, jsou tatáž, jež vyslovil šlechetný myslitel na samotě Chelčické.

Národ náš dostal skvělé dostiučinění, že veškeré novověké vzdělanstvo vstoupilo pod prapor,

jejž on už před čtyrmi sty lety vztýčil i až do zemdlení a poklesnutí svého hrdinsky bránil.

Petr Chelčický skvěje se v řadě oněch velikánův našich, kteří k tomuto praporu stáli nejblíže. Jmeno jeho budiž nám povždy svato; památka jeho budiž požehnána v národě našem na věky. Veliký idealista z malé vesnice české zůstaniž světlem a vzorem nám i našim potomkům!

I.

Na klášteře Vilémovském vydána byla r. 1521 skrze snažnou péči Chvala Dubanka kniha, jmenem *„Síť víry pravé"*, s předmluvou následující: „Kniha tato v tyto velmi zavedené časy potřebna jest a obdržela jest jmeno aneb titul „Síť víry," kterážto složena a sepsána jest od muže ctného a šlechetného a v naději i svatého, k tomu dary páně osvíceného a moudrostí ducha svatého bohatě naplněného, jmenem jeho *Petra z Chelčic*, kterýžto muž škvěl se vnitř dary božími za časův mistra Jana Rokycany. Jemu totiž, mistru Rokycanovi dobře známý, v časté přítomnosti jej mívaje. Kterýžto Petr mnoho rozličných knih z zákona božího a velmi potřebných a církvi páně užitečných jest sepsal, jakožto i postillu krásnou na evangelium svaté vydal a složil. A protož kdožkoli z věrných pánu bohu v těchto anebo jakýchkoli knihách od něho vydaných čísti bude anebo čtoucího poslouchati bude, tenť každý vyjde z temností antikristových k světlu slunci, panu Ježíši Kristu, a nesnadno se dá od pravdy a krve Ježíše Krista odstrčiti. A kdožkoli se v ně nahlédati budeš, poznáš, žeť pán bůh nad našimi milými předky neráčil se jest zapomenouti, ale že jest ráčil v ně ducha svého svatého složiti a jím

je naplniti. Ač ty knihy téhož Petra z Chelčič tak zhusta na světle jsou nebyly, což nescházelo ničím jiným než kněžstvem od papeže antikrista svedeným, že oni je kde mohli dávili; neb to kněžstvo velmi zle a nepříkladně živi až podnes jsou a nešlechetné nepřestávají muže tohoto knih tlačiti a páliti a lidu obecnému je hyzditi a haněti, a bludnými a kacířskými je nazývajíce . . . A jakož z daru pana boha v těchto časích posledních tyto knihy Petra Chelčického mnozí lidé všech stavův duchovních i pánův světských v rukou mají a všickni je oblibují a rádi v nich čtou, stav panský, rytířský a lid městský i obecný i z mnohých učených, jenž boha znají, je velmi milují, aniž sobě Petra ošklivi, že jest byl ne velmi v latině učený, nebo *ač nebyl mistr sedmera umění, ale byl plnitel osmera blahoslavenství. Byl jest také pravý doktor český cele.*“

Za třicet let po tomto prvním vydání tiskem Petra z Chelčic Síti víry král Ferdinand I. poslal do Říma dvanáct jinochův českých, aby tam vzděláni byli na kněze a vrátíce se do vlasti pracovali proti nekatolíkům. Mezi těmito mladíky byl také *Vácslav Šturm* z Týna Horšova. Byl odevzdán do kolleje Římské a zde vychováván samým zakladatelem řádu jesuitského, Ignácem z Loyoly, pod jehožto dozorem odbyl i léta zkušebná v tomto řádu. Vrátiv se do Čech, jesuita Vácslav Šturm z rozkazu arcibiskupa Pražského podnikl boj slovem i pérem proti *Bratřím českým.*

Hlavní jeho literní dílo, vydané r. 1582 v Litomyšli, nazývá se „Srovnání víry a učení bratří starších.“ V předmluvě své praví Šturm: „Potřebí jest, aby se na jistší a bezpečnější cestu pomyslilo, kterak by všecky sekty vyhlazeny a jednota církve svaté uvedena býti mohla.“ Na to obra-

ceje se přímo proti Bratřím českým, mezi jiným dotýká: „Také i to bratři vaši píší, že jest jim mistr Rokycan dal tu radu, aby čtli knihy *Petra Chelčického*, kteréhož jest těch časův pán bůh *z obecného neučeného lidu* vzbudil. O tom Petru Chelčickém já jsem nemnoho slýchal a skoro nikda, a protož jsem toho velmi žádostiv byl věděti, jaký by to člověk byl a co jest dobrého učil, že ho tak velmi bratři vaši chválí. I staral jsem se o to, abych nějaké jeho knihy míti mohl a je přečísti, a v tom přišla mi do rukou jedna kniha od téhož Petra Chelčického sepsána, jejížto titul jest tento: Síť víry. Dosti veliká a obšírná.“ Na to opakuje Šturm z předmluvy k tištěnému vydání Síti, co jsme svrchu položili, a pokračuje: „Nemohliť jsou mu jistě větší chvály vydati, ani ho výšeji vyzdvihnouti. Protož i já s chtivostí jsem tu knihu čísti počal, naděje se, že v ní něco dobrého najdu, ale když jsem ji přečetl, velmi jsem se tomu podivil, že bratři vaši smějí se takovým člověkem chlubiti a k jeho se spisům hlásiti anebo praviti, že by z bedlivého čítání knih jeho měli osvíceni býti. Nebo ta kniha tak velkým rouháním proti bohu a svatým jeho naplněna jest, takovými haněními vrchnosti světské a duchovní, tak hroznými i velikými bludy, že jsem se toho i sám leknouti musil, obzvláště pak ta knížka proti vrchnosti světské i duchovní a proti právu městskému, císařskému též i duchovnímu sepsána jest. Kteréžto knihy a učení, kdy by lidé následovati měli, tehdy žádné město, žádná obec, žádné království, žádné císařství, žádné panstvo, žádní stavové, žádné právo a sřízení zemské by státi nemohlo, ale všecky ty věci musily by zhynouti a vykořeněny býti. Což všecko netoliko jest proti písmu svatému, ale i také rozumu a zákonu při-

rozenému. Avšak toho tak bludného jako duchem ďábelským člověka naplněného bratři vaši chváliti smějí a tím se chlubiti, že jsou od něho z bludův vyvedeni a osvíceni." Nato Šturm velmi obšírně polemisuje proti hlavním myšlenkám a výpovědem Chelčického, v Síti víry položeným, hledě při tom uvesti Bratři české s ním do neshody, aby porazil mínění obou; zvláště pak vytýká sedm hlavních bludův Chelčického. První blud, že církev svatá za časův Konstantina zahynula. Druhý, že křesťané nemají žádných úřadův míti. Třetí, že zamítá všecka práva městská i císařská. Čtvrtý, že křesťané nemají se k vrchnosti o ochranu utíkati. Pátý, že zloději a lotři nemají se mečem trestati. Šestý, že křesťané nemají pánům svým platův dávati ani robotovati. Sedmý, že zamítá všecky stavy panské a rytířské a erbům se posmívá. A „z toho každý poznati může, jakým duchem *ten jistý Petr Chelčický* byl naplněn a jakého jsou bratři vaši vůdce a preceptora měli. A protož nedivím se tomu, že jsou někdy bratři vaši v těch artikulích pochybovali a veliká mezi nimi nesnáze a rozepře nastala o moc světa, o přísahu, má-li či nemá od bratří vašich požívána býti a můželi kdo z povýšenějších spasen býti či nemůželi."

Z toho patrno, že Vácslav Šturm polemisoval proti Petru Chelčickému hlavně proto, aby od Jednoty bratrské odvrátil šlechtu v Čechách. Když pak Jednota roku 1583 k tomu útoku Šturmovu odpověděla, vyučenec Ignáce z Loyoly vydal r. 1584 proti ní opět „Krátké ozvání," v němž nanovo prudce vystoupil proti Petru Chelčickému, nazývaje ho „rouhačem velikým, potupitelem vrchností, vlkem v rouše ovčím," a opět vytýká Bratřím, že jej za člověka svatého a duchem svatým naplně-

ného vyhlásili a tak vysoko chválili, kdežto prý není leda člověk tak bludný, že jest se čemu podiviti.

II.

Plné století přešlo přes neznámý hrob muže, jenž nepřestával býti předmětem nejživějších pamětí dvou v nejprudším nepřátelství proti sobě postavených stran v národě českém, a příčinou úsudkův, sebe na vzájem co nejpříkřeji porážejících. Těm „nádoba vyvolená páně,“ „plnitel osmera blahoslavenství“, „pravý doktor český“ — oněm „rouhač veliký,“ „vlk v rouše ovčím,“ „člověk duchem ďábelským naplněný“: tak Petr Chelčický déle než sám mučedník Kostnický poskytoval látku k sporům domácím. Však stihl ho týž osud společný nemalému počtu duchův, kteří hluboko zasáhli do života velikých kruhův lidstva.

Přes mocný interes k jejich činnosti a dějepisnému významu zapomněno zachovati potomstvu zprávy o jejich poměrech osobních, nedbáno vyzkoumati a vyznačiti aspoň hlavní body jejich pozemské pouti. Tím pak se stalo, že my, majíce v rukou duchovní díla Petra Chelčického téměř všechna a vidouce rozhodnou účinnost jeho v určení myšlenkového rozvoje při veliké části našeho národa bez mála po dvě století, nemůžeme postihnouti osoby jeho v pevném a jasném obraze. Patříme na duchovní ruch, jenž při něm má své prameny a k němuž rovného neznají dějiny světa; ale jeho samého zastírají nám stíny minulosti neproniknutelné. Praskrovné, velice přetrhané a kusé jsou vědomosti, kterých až potud nabyli jsme o hmotné a soukromé stránce životní Petra z Chelčic. Není nám známo ani původní jeho jmeno, ani

stav a povolání, ani kterého roku a kde se narodil a umřel.

Mimo křestní jmeno „Petr“ vše jest při něm v nejistotě, podrobeno domyslům a tudíž i námitkám a pochybnostem. Název „Chelčický“ nezvěstuje nám, původní-li jest dle rodiště aneb teprv později přijatý dle zvoleného bydliště. Jen to možno považovati za pravdu, že pojmenování dle tiché vesničky, půl hodiny od Vodňan a čtvrt od Libějic, nebylo Petrovi žádným predikátem šlechtickým. Že se narodil okolo let devadesátých století čtrnáctého a nikoliv později, lze jest souditi z toho, že v jednom ze svých spisův sám připomíná sporův, kteréž měl už r. 1419 s předními bohoslovci oné doby, s mistrem Jakoubkem ze Stříbra a s Táborským knězem Martinem. Velmi zajímavá a zajisté i důležitá jest otázka, bylli Petr laikem či knězem?

Nejnovější dobou vyskytlo se v našem písemnictví sporné mínění o té věci. Fr. Palacký dokazuje hlavně na základě svědectví bratra Lukáše z Prahy (1460—1528), že Chelčický byl laikem. Ale P. J. Šafařík ve své nejnověji vydané studii *) o Petru Chelčickém tvrdí, že byl knězem a klade o tom patero důkazův. Vydavatel této Šafaříkovy studie Jos. Jireček, patrně kloní se k mínění velikého slavisty, a pronáší nepřímou pochybnost o pravosti důkazu Palackého pro laický stav Petrův.

Tato otázka jest hodna bedlivé a soudné úvahy. Šafařík a po něm s tichým přisvědčením i Jos. Jireček dokazují kněžství Chelčického paterem důvodův, z nichž však pouze jediný může k rozhodování ve sporné příčině býti připuštěn,

*) Časopis musejní 1874 sv. 1.

že kněz Rokycana ve svých listech jmenuje Petra „bratrem svým v pánu Kristu milým", pochází zajisté toliko z upřímné duchovní náklonnosti zvoleného arcibiskupa kališnického k samotářskému mysliteli, a nikoliv z kolegiálnosti kněžské. Rokycana byl sám nejhorlivějším čtenářem Petrových spisův, jedním z nejprvnějších Čechův, kterým Petr vůbec byl se svěřoval se svými myšlenkami a snahami; mezi oběma těmito muži pěstováno bylo velmi záhy srdečné bratrství, tak že jeden druhého, jsouce mezi sebou v důvěrném dopisování, nazýval „bratrem", kterýžto název mezi lidmi stejného smýšlení byl tenkráte vůbec v užívání význačném a mnohem hojnějším než na příklad v době nynější. Když „bratrstva" už kvetla po celé zemi, ve všech krajinách, mezi lidmi nejrozmanitějších stavův a povolání, když slovo „bratr" ve správném srozumění po veškerém národě už dávno bylo přeneseno s poměru pokrevenského na poměr duší a srdcí: není lze viděti v něm jedině mezi Rokycanou a Chelčickým význam pouze kastovní, nýbrž všelidský. A jakož slovo „bratr", jehož užívá Rokycana ve svých dopisech k Petrovi, nemůže býti vykládáno vzhledem k společenskému zaměstnání a stavu Chelčického snad dle novověkého smyslu, jenž zvláště mezi kněžími obvyklým jest: podobně nemůže býti obmezeno na takový význam v oněch listech, které se nám zachovaly z péra Petrova k některým kněžím Táborským. Ani zde není v tom krásném slově skryta podobnost stavu, nýbrž jeví se z něho toliko poměr důvěrného *přátelství*, znak zvláštního srdečenství.

Ačkoliv nedošly nás žádné jiné listy Petrovy leda vesměs ke kněžím, což nalézá své dostatečné vysvětlení ve zvláštní činnosti jeho, která hlavně

zabývala se věcmi, hledícími k povolání kněžskému: přece víme, že užíval slova „bratr“ a „bratří“ i k nekněžím. Vždyť nejblíže kolem jeho osoby, v samé osadě Chelčicích a v okolí jejím bylo za jeho života a působení zřízeno „bratrstvo“ lidí většinou světských. Nepochybíme, považujíce vznik malé jednoty místní, která sobě dala jméno „*bratří Chelčičtí*“, za dílo Petrovo. Oprávňujeť nás k tomu hlavně ten zřetel, že členové tohoto bratrstvi vyznačovali se vzděláváním a praktickým prováděním právě té myšlenky, kterou musíme považovati za vlastní Petrovu, za nejpřednější znak celé jeho duchovní a životní činnosti. Zamítání práva k válčení, život trpělivý v pobožnosti a mravnosti, byl ten základ, na němž sestoupili se *bratří* Chelčičtí. Tento spolek zajisté nezáležel toliko ze samých kněží, rovněž jako jedině z nich nebyla sestavena hojná a nejrozmanitější ostatní bratrstva po Čechách za doby Petra Chelčického. Tedy oba články důkazu Šafaříkova o kněžství Petrovu, čerpané ze slova „bratr“ v dopisech k Chelčickému od kněze Rokycany a ke kněžím zvláště Táborským od Chelčického, nemají v sobě žádné průkazné moci.

Podobně mizí síla třetího článku v tomto obmýšleném důkazu. Šafařík praví, že Chelčický „byl vzdělaný a uměl latině, cituje zajisté svaté otce a mistry, což nelze vysvětliti jinak, nežli že čítal spisy jich latinské.“ Sama *vzdělanost* nebyla v oněch časích, když jinoch Petr se snažil o nabytí jí, už ani v tom poměru výhradním majetkem kněží, v jakém ji při tomto stavu spatřujeme v Čechách o šedesát let dříve, když také i mnoho nekněží, na příklad Tóma ze Štítného, převzácnou vzdělanost v nejvyšších oborech tehdejšího vědění lidského duchem svým objevovali. Vysoké učení

Pražské, ač pěstování náuky bohoslovecké mu dodávalo hlavní ráz, jsouc postaveno tak do popředí, že mělo rozhodný vliv i na všecky ostatní vědecké výklady, zvláště na filosofické, přece nečinilo ze všech svých navštěvovatelův naskrze jen kněze, třeba jim všem bez rozdílu bylo vštěpovalo jisté vzdělání theologické. Že Chelčický na universitě Pražské studoval, o tom není možno pochybovati. Za hranicemi své vlasti nikdy nebyl, a byl by tenkráte musil zajeti velmi daleko mimo Čechy, kdy by byl chtěl nabyti takového vzdělání, jehožto pramen se prýštil v Praze. A pouze soukromou pilností tehdáž, když ještě nebylo lze, pouhým opisováním opatřiti sobě všech vědeckých pomůcek, jichžto plodný účinek ve všech jeho spisech zajisté vidíme, ani tak brzy ani v té míře nemohl vyniknouti mezi vzdělanci.

Však pobyt Petrův na koleji Karlově netrval tak dlouho, jak Šafaříkův důkaz by vyžadoval. Vzdělanost Petrova nevztahovala se také k dokonalé známosti latiny. Ačkoliv právo jazyka českého na vysokých školách domácích v oné době, když Chelčický na nich svého vzdělání hledati a nabývati mohl, po vydání dekretu Kutnohorského valně bylo pokročilo; přece nebylo ještě tak mocné, aby bylo bývalo možno, dojíti v Praze způsobilosti kněžské bez známosti jazyka latinského aspoň tou měrou, že dotýčný učenec by byl dovedl sám bez cizí pomoci rozuměti latině, jak věda středověká po celé Evropě jí užívala. Toho pak při Chelčickém nebylo. Studie jeho na universitě Pražské netrvaly tak dlouho, až by byl mohl dosíci nějakého akademického stupně v učenosti, což tenkráte šlo jedině prostředkem latiny. Však praví o sobě sám výslovně, ve své replice proti Mikuláši

Biskupci Táborskému, kapitola 28.*), že jeho známost jazyka latinského byla nedostatečna. Táhna se totiž k některým výpovědém Viklefovým o svátosti oltářní, aby jimi polemisoval proti dotyčnému mínění, jež vládlo oné doby na Táboře, Chelčický praví: „*Ač já malé neb lehké svědectvie mohu o latině vydati*, ale však některé mám vykládanie mistrovo Husovo i jiných, zvláště to, jakož vy latině řiekáte *sacramentaliter* a česky svátostně“ atd.

Tu Petr vyznává, že nebyl v jazyku latinském ani tak zběhlý, aby byl mohl sám rozuměti vědeckým knihám, tím jazykem sepsaným, a že musil spoléhati na výklady takových knih domácími učenci jinými. V těchto vědeckých potřebách jeho propůjčovali se mu se zvláštní úslužnou ochotou zejmena mistři Betlemští, Jakoubek ze Stříbra a Martin příjmím Volyně, jakož takového jejich přátelství sám s vděčností vzpomíná ve spisech svých. Šafařík ještě neznal všechen obsah spisův Chelčického, jak se nám zachovaly v rukopise Olomúckém, a nepřikládaje ani zvláštní váhy poznámce o jazykové vzdělanosti Petrově v předmluvě k tištěnému vydání Síti víry z r. 1521, kde o jeho skrovné učenosti v latině také výslovně podotknuto, považoval Chelčického za dokonalého latináře a tudíž i za kněze, poněvadž v jeho spisech nalézají se hojné doklady a vzpomínky ze všelikých bohosloveckých skladeb latinských. Bylť Petr Chelčický myslitel a spisovatel velmi vysoko a důkladně vzdělaný, ale latina byla v té jeho vzdělanosti stránkou slabou, a pokud by kdo chtěl užívati jí co důkazu o jeho kněžství, byl by jím samým ve svém domnění neb tvrzení vyvrácen.

P. J. Šafařík za čtvrté dokládá se pro kněž-

*) Opis z rukopisu Olomúckého, v knihovně musejní.

ství Petra Chelčického výpovědí Matouše Collina. Tento učenec český, jenž z vděčnosti k svému štědrému příznivci, Janu z Hodějova, při svém povýšení do stavu šlechtického Ferdinandem I. dal sobě predikat „z Chotěřiny", jest velmi slabým svědkem v záhadách života Petra Chelčického. Ve svém spise „Antiqua & constans confessio", vydaném roku 1574, ovšem dotýká také vzniku Jednoty Bratří českých a věděl, že Petr Chelčický k ní jest v blízkém duchovním poměru; však patrně neměl ani nejmenší známosti, k jakému životu duch Petrův se nesl, k jakému zřízení křesťanské společnosti směřoval. Kdy by byl vedle svých latinských a řeckých studií jen jediný spis Chelčického sebe zběžněji přečetl, „otec a učitel všech básníkův" doby Hodějovské nikdy nebyl by mohl z vlastní obraznosti o něm poznamenati, že byl „*beneficiarius*" strany Rokycanovy a kališníkův. Takového postavení v společenstvu Chelčický ovšem byl vzdálen nezměrně.

A tím spůsobem mizí průvodná cena i čtvrtého Šafaříkova důkazu o kněžství Petra Chelčického. Zbývá toliko pátý, o kterém už svrchu praveno, že jediný může býti připuštěn k rozhodování v sporné otázce. Jest to výpověď bratra *Jana Blahoslava* (1513—1571) vztahující se ke stavu neb povolání Petrovu.

Ve svých dějinách Jednoty bratrské *) Jan Blahoslav totiž k roku 1459 vypravuje, že „bratří" marně naléhali v Praze na mistra Jana z Rokycan, aby společně s nimi od všeho spojení s církví Římskou odstoupil a novou duchovní jednotu založil na základě poznané pravdy. „A když u něho nemohli dojíti, čehož hledali, z náramné po-

*) Rukopis v knihovně university Pražské, XVII. F. 51.

třeby svého spasení přinuceni byli jinde hledati toho, jako u Řekův. A toho času po dobytí Konstantinopole od Turkův přišli do Čech kněží řečtí dva na žebrotu, až se dostali k Rokycanovi a tu potom v kostele přisluhovali podle svých řádův, a bratří byvše u jejich služebnosti a s nimi rozmluvivše poznali, že není co pro hledání pravdy a původu (čistého, nezkaleného křesťanství dle původního vzoru Ježíšova i apoštolův) do Řekův se obrátiti. Protož ještě vždy s dovolením a s dotazem Rokycanovým *přidrželi se jiných kněží některých a mezi těmi schválil jim Rokycana Petra Chelčického*, jehož psaní čtouce, zvláště o obrazu šelmy, tu teprv hojněji zavedení poznali tak, že i o mistru (Rokycanovi) pochybili.“ Tato slova jednoho z nejučenějších a nejdůmyslnějších mužův z Jednoty bratrské samy ovšem jsou pronešena velmi určitě a nepřipouštějí výkladu, jako by Jan Blahoslav nebyl chtěl vřaditi také Petra Chelčického mezi ty „jiné kněží některé.“

Toto svědectví Blahoslavovo jediné opírá důkaz Šafaříkův. Však není s to, aby jej provedlo bez závady velmi důležité. Jos. Jireček ve své poznámce k Šafaříkovým důkazům o kněžství Petrovu namítá proti opáčnému tvrzení Palackého, že tento nejmenuje spis bratra Lukáše Pražského, kde by byl nalezl doklad, že Chelčický byl laikem. Tento velmi malý nedostatek v důkazu Palackého může býti velmi snadno naplněn.

Bratr Lukáš Pražský ve svém spise „*O obnovení církve*“, psaném roku 1510, (rukopis v universitní knihovně zdejší, XVII. E. 31.) vypravuje nejdříve na listě 54, jak sám hledal pravou cestu k pokoji a k spasení své duše. „Neb mohu to říci, dřív než jsem bratří poznal, slyše i čta písma o pravdě, pravil jsem, že konečně bůh své má

vždy někde, a by jich nebylo, musili bychom zahynouti. A potom z příčiny kázaní jednoho kněze v Praze o zavedení i o pravdě, dodány mi byly knihy Petra Chelčického, v nichž jsem s pilností velikou známosti její hledal. A když jsem poznal o ní drahně, tak mi se tehdy vidělo, což potom dosti málo a nedostatečně bylo. A potom ptaje se na tom, kterýž mi knih Petrových dodal, kterýž potom i se mnou vyšel k bratřím, vědělli by on jaké lidi blízké pravdy té pravé, že bych rád jich dojíti chtěl, byť pak i za mořem byli, šel bych, a on boje se mne a pokrýval toho přede mnou, až po třetí upřímně prošen jsa velmi, aby se mne nic nebál, že v žádné lsti ani chytrosti k němu nejdu, počal mi o tomto lidu potupeném (o Bratřích) mluviti.“ A pak vrací se už sám *bratr* Lukáš k vypravování počátkův Jednoty, vykládaje také, jak nejprvnější bratří marně usilovali získati Rokycany pro svůj nový duchovní spolek, a na listě 83 píše: „I šli hledat u jiných kněží nábožných, jako v Divišově a ve Vilémově, až se k *Petru Chelčickému* tomu kohoutovi*) dostali, kterýž *jsa laik* samým psaním a málo leč doma kokrháním oznamoval, a což nakokrhal na papíru a zvláště o obrazu šelmy, to jsou s ukázáním mistru (Rokycanovi) a s povolením jeho čtli a tu teprv mnohem víc poznali, tak že nelze bylo než o mistru Rokycanovi i o jeho kněžích i o služebnostech pochybiti“ atd.

Tu objevuje se zjevná neshoda ve svědectví dvou opravdových a nejpřednějších autorit o po-

---

*) Bratr Lukáš v delším rozboru nazývá zde *kohouty* všechny muže, kteří svým učením čelícím na opravu života křesťanského, oznamovali svítání a den v životě lidském.

vaze společenského postavení Petrova. Jan Blahoslav počítá Chelčického výslovně mezi kněží, a Lukáš přímo proti kněžství jiných praví, že byl laik. Čí svědectví jest tu pravdivé? Možno-li, otázku o povolání neb stavu Petrovu i z těchto sebe na vzájem zamítajících zpráv přece platně rozřešiti? Či nutno čekati, až se podaří najíti ve starých věrohodných pamětech ještě některé určité doklady pro jednu z obou sporných výpovědí? — Dle našeho rozumu jest záhada vyřízena slovy bratra Lukáše Pražského, který životu a působení Petra Chelčického byl více než o padesát let bližší, a sepsal své paměti o Jednotě takřka v kolébce její samé, maje ještě k pomoci zprávy a svědectví i současníkův Petrových, poněvadž asi v dvacátém roce po smrti jeho mezi bratřími už žil. Opáčné tvrzení bratra Jana Blahoslava zdá se ovšem nemalou překážkou v uznání pravdivosti slov Lukášových, ale závažnost jeho se umenší, přihlednemeli k tomu, že nevystupuje jakožto nějaké přímé popírání a vyvracování dle času starší zprávy Lukášovy, která velikému rodáku Přerovskému zajisté mohla býti známa. — Připojímeli ke svědectví Lukášovu ještě zjevné vyznání Petrovo, že v latině nemohl se spolehnouti bezpečně na své vzdělání, kteroužto okolností zajisté liší se ode všech současných kněží spisovatelův, můžeme původce Síti víry pokládati za laika.

Kdy by byl býval knězem, věru že by to byli při něm vytkli i bližší k němu dle času nejrozhodnější odpůrci ve věcech náboženských; však tito nepronášejí o laickém jeho stavu ani nejmenší pochybnosti; naopak vědouce dobře, že Petr byl laikem, snaží se, aby, bláhoví! nejspíše na nějaké zlehčení jeho duchovních snah, připsali mu ze společnosti laické stav dle jejich domnění nejnižší,

neřkuli potupný. Papež Alexandr VI. učinil první pokus o vyvrácení a zničení Jednoty bratrské. Dle zpráv, které ho došly, bylo rozšíření „Pikartův a Valdenských" v národě českém už velmi pohrůžčivé pro církev Římskou, a jakož se pravilo, ještě mnohem více na Moravě než v Čechách. Počet těch kacířův vážili dopisovatelé papežovi až na sto tisíc lidí. Na Moravě hlásili se k nim už nejpřednější šlechtici a sami účastníci ve správě zemské. Papež tedy se ustanovil na tom, že vypraví do vlastí českých dva misionáře s neobyčejným plnomocenstvím. Vybral si k tomu účelu jednoho probošta z Dolních Rakous a dominikána, doktora Henrika, té doby už inkvisitora v Němcích. S odeslání probošta pak sešlo, ale doktor Henrik jal se roku 1500 prováděti své dílo misionářské a sice na Moravě. Měl si sjednati srozumění s biskupem a s katolickými úřady, vyhledávati a páliti knihy kacířské a proti zatvrzelcům užiti také moci světské.

Na svých cestách po Moravě nalezl nyní inkvisitor papežský v přečetných opisech a v rozšíření velmi obecném Petra Chelčického dílo „Obraz šelmy". Na jednotlivých kapitolách byly nápisy „*kopyta*".*) Tohoto slova, kteréž od Chelčického nepochází, s obsahem žádného jeho četných spisův nikterak nesouvisí, nýbrž nevědomo, kým a z jaké příčiny při opisování nad jednotlivé odstavce položeno bylo, inkvisitor doktor Henrik domníval se šťastně užiti co zbraně proti nenáviděnému původci tak hrozného kacířství a zvláště na odtržení šlechty od přívrženců jeho v lidu obecném. Ihned sestavil sobě životopis Petra Chelčického a učinil

*) Jeden exemplář toho druhu zachoval se posud v knihovně Olomúcké.

z něho *ševce*, který prý ani psáti neuměl a na památku svého řemesla jednotlivým oddílům svých kacířských skladeb opisovaných jeho synem, dal jmeno „kopyta“. Ve zprávě o své misionářské činnosti, zaslané pak roku 1501 a 1502 k papeži,*) doktor Henrik nazval spis Chelčického: *liber copitorum* (kniha kopýt). Misionářská práce Henrikova byla ovšem úplně marna, poněvadž horlivý inkvisitor sám nejvíce jí byl škodil rozšiřováním všech starých bájek o jakémsi okřídleném bohu Českých bratří, o jejich mrzké prostopášnosti, o jejich spolku s ďáblem atd. Odešel z Moravy s nepořízenou, ale jeho kombinace o *ševcovství Petra Chelčického* přijata za pravdu a opakována netoliko nejbližšími následovníky jeho v boji proti nekatolíkům českým, zvláště Bratřím, ale i novověkými už nikterak na vášnivém a nepřátelském stanovisku náboženském nestojícími badateli a spisovateli českými.

R. 1510 vydán v Plzni traktát „proti artikulům pikhartským, čerpaný ze spisu inkvisitorova. Zde už dle pravidla při vzrostu laviny zcela rozhodně a určitě mluví se o *„Petru Kelčanském, ševci z Prahy“*. Jak patrno, nedostávalo se spisovateli ani známosti příjmí Petrova, ale že byl „švec“ a sice zároveň „z Prahy“, to už bylo mu povědomo zcela jasně! Ještě více jest diviti se podobným nesprávnostem při spisovateli, který i rodištěm svým byl někdejšímu bydlišti Petra Chelčického mnohem blíže, a mohl se dopátrati pravdy o věci, proti které vyšel do boje.

Jan z Vodňan, také Vodňanský, Jan Bosák i *Joannes Aquensis* zvaný, řeholník dle pravidla

*) Henricus Institoris Defensionis clypeus adversus Waldensium seu Picardorum haeresim.

bosých augustinův, jenž pak i delší čas (1495 až 1525) žil v klášteře Horažďovickém a zde první latinskočeský slovník (1503) složil, vydal proti kališníkům a Bratřím českým spis,*) v němž i dvě zcela rozličné osoby, Jana a Petra Chelčického, v jedno popletl. Vodňanský o příbězích, které se staly půl hodiny od jeho rodiště jen padesát let dříve, než on vstoupil do kláštera Horažďovického, píše už takto: „Třetí místo v Čechách zaujímají Valdenští. Tito počali vznikat za panování Jiřího z Poděbrad v okolí Vodňan. Byl tam totiž *člověk řemesla ševcovského*, *Jan Chelčický*, který maje při sobě jakéhosi stařičkého kněze Michala, před Rokycanou a mistry se honosil, že tu sektu obnovil." Jaký zmatek v mysli Vodňanského o těchto věcech vládl, vidíme také z toho, že na jiném místě téhož spisu mluví též o listu Petra Chelčického k Rokycanovi. — Když později také za hranicemi země české všímali sobě někteří učenci mocného náboženského a kulturního ruchu v Čechách a vykládali o něm ve zvláštních spisech, Joachim Liebhard Camerarius, rodem z Bamberka (1500), slavný znatel a horlivý velebitel jazykův a literatur klasických, roku 1605 vydal v Heidelberku „dějepisné vypravování o církvích Bratří v Čechách." V tom díle praví o Petru Chelčickém: „Sepsal mnoho jazykem českým, z čehož některé věci přeložené na jazyk latinský vyšly v minulých letech zároveň se spisy Husovými. Bylť prý to člověk řádný, pobožný a velmi důmyslný, ačkoliv prostý umění literního a vychovaný v dílně řemeslnické. Byl švec, a proto nazývali jej protivníci jeho *doktorem kopyt.*" Camerarius

*) Joannes Aquensis: Locustarium de sectis et diversitate atque multiplicatione Begardorum in terra Boemiae.

dále dokazuje, že tuto nejapnou bájku o ševcovství Petra Chelčického vzal z doktora Henrika.

Však i naši přední novověcí zpytatelé v duchovní a jazykové minulosti české nedovedli se zbaviti tohoto klamu o společenském postavení Petrovu. Dobrovský ve svých dějinách řeči a literatury české, vydaných r. 1818, dotýkaje Chelčického, ještě s úžasně malou známostí veškeré spisovatelské činnosti jeho praví: „Nejpověstnější kniha jeho byla rozdělena na čtyřicet kapitol, které, jsa mistrem ševcovským, nazval kopyta, proto říkají mu protivníci jeho doktor kopyt.“ Také v Jungmannově historii literatury české v obou vydáních, (druhé V. V. Tomkovo z roku 1849) udržela se pohádka o *ševci* Petru Chelčickém. Nyní už je jí konec. Palacký zajisté uhodil na pravdu, když o tomto znamenitém muži píše, že byl bez pochyby *svobodným hospodářem* čili zemanem ve vsi Chelčicích.

Však mimo důkaz čerpaný o laickém a samostatném rolnickém stavu Petrovu z jádra spisův jeho, máme i výslovné, dosti přímé přiznávání se Chelčického k témuž společenskému členství a zaměstnání. V replice proti mistru Janovi z Rokycan*), omlouvaje nelíčený způsob svého psaní a žádaje mistra Pražského, aby se tím nehoršil, praví Petr: „Mysl má něco má sama u sebe, to bůh zná; — *protož udeříliť* sedlák *z hlucha jako palicí, nepohybuj se umění tvé“ atd.*

III.

O jednotlivých dobách života Petrova nabýváme velmi chudých zpráv buď ze spisův jeho neb

*) Rukopis Pařížský.

z některých cizích zaznamenání současných a pozdějších. Pro celý duchovní směr jeho objevuje se věc velikého významu, že zpráva, která o něm zasáhá dle času nejdále, už jej vyznačuje co horlivého obrance oné myšlenky, na jejímžto základě pak ustálila se celá jeho životní snaha a pro kterou právě zaujímá zvláštní místo v celém duchovním hnutí a rozvoji století patnáctého. Mylné totiž jest domnění některých novějších spisovatelův o dějinách českých z oné doby a zvláště o počátcích Jednoty bratrské, jakoby Chelčický teprv po třicítiletém zuření meče po vlasti naší byl jal se zavrhovati užívání světské moci ve věcech víry a svědomí.

Nikoliv teprv pohled na žalostné spuštění rodné země mnohaletým válčením, nikoliv teprv zkušenost, že moc branná vůbec není spůsobila, aby rozřešila největší záhady lidského citu a rozumu, přivedly Chelčického k poznání, že prolévání krve a nátisk hmotné síly nemají býti připuštěny v životě křesťanův. Už na samém počátku bouří a válek, když ještě obecný lid v Čechách stál bezbranný proti vojsku vládnímu a šlechtickému, a když zajisté nikdo v národě českém neměl ani nejmenšího tušení, jakých rozměrův někdy válka v Čechách nabude a jak dlouho potrvá, už po prvním šlehnutí blesku válečného nad krajinami českými v měsíci srpnu 1419 Chelčický vystoupil proti potahování moci světské do otázek svědomí.

Ještě za krále Vácslava IV. počaly spory mezi vládou a hromadami lidu, kterým dáno jméno „tábory“. Po smrti královĕ (16. srpna 1419) vyšlo pak (17. září) psané provolání od „obce“ sebrané na Bzí hoře ke všem věrným Čechům, aby ke dni 30. září valné sešli se na výšině za

Jesenicí řečené „u Křížkův“; shromáždění mělo se konati „k jednotě božské o svobodu zákona božího a prospěch spasitelný a počestné dobré všeho království, aby úrazové a pohoršení zjevná a rozdílové byli staveni a kaženi“ atd. Úřadové královští a někteří šlechtici husitští nepřáli takovému směru dějin domácích, a krvavé sražení obou stran nastoupilo za nedlouho. Vůdcové lidu, Mikuláš z Husi a Jan Žižka z Trocnova byli přesvědčeni, že prudký boj brzy vzplane, a počali přemýšleti, jak by spousty obecného lidu co nejkvapněji vyučili umění válečnému. Ale znajíce biblickou horlivost svých stoupencův, vznesli nejdříve k samé universitě Pražské otázku: Slušíli mocí brannou válčiti pro svobodu slova božího? Nezapovědělli toho Kristus, přikázav svatému Petrovi, aby schoval meč do pochvy?

Mistři a bohoslovci v Praze přítomní zavedli o té otázce velmi dlouhé a učené úvahy a rokování, až mistr Jakoubek ze Stříbra, kazatel v kapli Betlémské, sepsal odpověď, svědčící netoliko Mikuláši z Husi a Janu Žižkovi, ale všemu občanstvu, na kteréž tito mužové při podání své otázky jedině byli myslili. Mistři a bohoslovci prohlašovali dovolení k boji, kdy by nadešla nejvyšší potřeba k zachování života, kdy by nepřítel ukrutný vyhladiti chtěl věrné křesťany hrubým násilím a nebylo by spůsobu jiného, jímž by tito zachováni býti mohli; v této nejvyšší potřebě že bojovati mečem pro obranu vyznavačův pravdy netoliko se dovoluje, ale i nařizuje. Mikuláš z Husi a Jan Žižka ovšem byli velmi spokojeni s touto odpovědí soudcův, uznávaných ve výkladu písma po valné většině národa, ale vedle nich objevil se muž, který ten nález university Pražské úplně zavrhoval.

A ten muž byl Petr Chelčický. Činíť v jednom svém spise, jehožto rukopis se chová v Paříži, velmi vzácné připomenutí o sobě samém z této doby a praví, že *„Jakoubek jej kaceřoval pro moc, v svém pokoji v Betlémě.“* Z toho dovídáme se, že Chelčický v druhé polovici roku 1419 byl v Praze, že už velmi horlivě účastnil se v nejpřednějších otázkách národního života a že se postavil na odpor celé ostatní společnosti české laické i kněžské, učené i neučené. Zároveň vidíme Chelčického v blízkém důvěrném obcování s nejpřednějšími učenci a kněžími té doby, v kterém setrval přes všechen veliký rozdíl smýšlení svého od smýšlení jejich ve věcech velmi důležitých, nikoliv toliko v theorii ale ještě více v praxi. A neshoda jeho s mistrem Jakoubkem o právu meče byla zajisté nemalé váhy, když sám vypravuje, kterak jej mistr proto „kaceřoval“. Svému přesvědčení o nepříslušnosti a záhubnosti světské moci v otázkách víry a svědomí, vysloveném už r. 1419, Chelčický zůstal věren i dále, a po celý svůj život. Snadno srozumíme, s jakým zármutkem pohlížel na všechny další krvavé příběhy ve vlasti a na divoký hukot války, který po roce 1419 nad Čechami se zdvihl. Ještě k r. 1420 připomíná svého pobytu v Praze (v témž rukopise Pařížském) a sice za příčinou opětného sporu svého s mistrem Jakoubkem o užívání meče mezi křesťany. Po bitvě u Vyšehradu (31. října 1420) „když mnoho lidu zbito s obú stranou,“ nejspíše sám zase navštívil Jakoubka, snaže se, aby na mistru dosáhl odvolání odpovědi z roku minulého o dovoleném prolévání krve. Tomu nasvědčuje vlastní jeho zpráva, že mistr proti němu *„vymlúval ty zabíječe.“*

Tento nezdar ve snahách humanitních, v nichž viděl se mezi všemi duchovními i světskými vůdci

tehdejších dějin českých opuštěna, nejspíše jej přiměl, že koncem r. 1420 opustil Prahu a uchýlil se do vsi Chelčic. Co jej uvedlo právě do této osady, není nám posud vědomo. Vrátilli se jen do své rodné obce, v které měl svou zemanskou usedlost, od které dříve se vzdálil do Prahy na studie a kterou v letech 1419 a 1420 také jen na čas byl opustil, aby v Praze přihlížel k samému pramenu osudův národních? Či počal psáti se „Chelčický“ a býti znám tímto jmenem i po vlasti teprv, když tu tichou osadu byl zvolil za své další a stálé bydliště, zařídiv si v ní živobytí samostatné a neodvislé?

Blízké královské město Vodňany stalo se r. 1420 z přičinění Žižkova městem Táborským. Petr tedy octl se nyní v nejbližším sousedství horlivých spojencův druhého hlavního středu v tehdejším životě českého národa. Nepřestávaje ovšem udržovati své staré přátelské známosti Pražské, zvláště s mistry a kazateli Betlémskými, s mistrem Jakoubkem a s druhem jeho Martinem z Volyně, Chelčický, ač neznalli kněží Táborských osobně také už dříve z hádání jejich náboženského s mistry Pražskými v prosinci r. 1420 v domě Zmrzlíkově (u Štupartův) v Praze, nyní ovšem jsa k nim blíže, brzy poznal i osoby i učení jejich. Však spíše by se zdálo, že přišel nyní v sousedství už dávných známých, kterým též hlavní směr jeho ducha už povědom byl. Zejmena s Mikulášem z Pelhřimova snad už měl spojení hned za svého pobytu v Praze.

Odešelli Petr z Prahy proto, že s tamějšími duchovními a světskými vůdci lidu neshodoval se v otázce, kterou v životě pravých křesťanův považoval za jednu z nejdůležitějších: byl by octl se u velikém zklamání, doufaje nalezti mezi

mistry, kteří už té doby vládli myslemi občanstva v okolí Tábora, nějaký souhlas se svým přesvědčením o právu meče ve věcech náboženských. Bylť právě té doby český jih dějištěm krvavých bouří, majících svůj podnět ze samého Tábora. Z důvodu svrchu položeného máme ovšem za to, že Petr „sedlák“ ubíral se z Prahy do Chelčic jakožto do svého už dřívějšího bydliště, k svému pozemkovému majetku. Však musíme zároveň připojiti, že politický a společenský vzduch, který zavíval z Tábora do okolní krajiny, více vyhovoval směru jeho ducha, nežli atmosféra Pražská. Republikánské sřízení státní a zamítání všeho rozdílu stavův ve společnosti lidské bylo také mezi jeho životními snahami. Ke shodě s těmito články programu Táborského přistupovala i náklonnost Petrova k některým význačnějším článkům věrouky Táborské, kterouž disputace v domě Zmrzlíkově byla už uvedla v obecnou vědomost národa jakožto soustavu mnohem lépe organisovanou, než jakou netoliko za oněch časův ale i později byla kališnická náuka Pražská.

Ve spise,*) kterýž musíme pokládati za *první* plod péra Petrova ze všech, jichžto známost nás došla, Chelčický sám obrací se ke kněžím Táborským s touto vzpomínkou: „Z dávna dobrou přízeň i svolení o mnohé věci víry naší měl jsem s vámi“ ... a na jiném místě téhož spisu: „Jáť jsem vás vždy více miloval než jiné kněží“ Tyto Petrovy vzpomínky z dob důvěrného přátelství s kněžími Táborskými sáhají zajisté až do roku 1421. Chelčický scházel se osobně s Mikulášem z Pelhřimova, biskupem Taborským, ještě když tento

*) Replika proti Mikuláši Biskupcovi, rukopis Olomúcký, opis v knihovně musea českého.

měl s ním neli totéž aspoň velmi příbuzné a blízké mínění o přítomnosti těla Kristova v svátosti oltářní, a to trvalo jen do února 1422. Chelčický mluvil i s knězem Martinem Houskou, příjmím Loquis, jenž zajisté byl upálen už dne 21. srpna 1421. Vůbec objevuje se nám Chelčický jakožto svědek neli zároveň co účastník oné veliké proměny, která v duchovním ústrojí strany táborské se dála v létech 1421 a 1422.

V měsíci únoru roku 1421 mladý kněz Martin Houska počal na Táboře šířiti učení, kteréž dle posavadních vědomostí historických v Čechách poprvé r. 1420 hlásal v Žatecku vládyka Sigmund z Řepan, že totiž v svátosti oltářní chléb a víno jsou pouhá znamení těla i krve Kristovy, kteréž tu skutečně přítomny nejsou. Toto učení, nazvané pikartství, bylo sice mistry Pražskými už v prosinci 1420 v domě Zmrzlíkově vytýkáno kněžím Táborským jako jeden ze 76 jejich prý bludných a celému národu škodných článkův, a kněz Martin Houska nabízel se už tenkráte, že chce odpověděti k žalobám proti straně Táborské vznešeným. Poněvadž pak k podrobným řečem o jednotlivých článcích tehdy nedošlo, není nám možno na jisto postaviti, mělo-li zapírání transsubstantiace ve smyslu pikartském už prodlením roku 1420 na Táboře veřejné a četné přívržence. Ale koncem ledna 1421 vidíme kněze Martinka už co vězně v rukou pána Oldřicha Vaváka ze Hradce, poněvadž při večeři páně kázal laikům, aby chléb posvátný sami brali do rukou a dělili mezi sebou, poněvadž jest pouhým znamením nepřítomného těla Kristova, které prý jsouc na nebesích nemůže býti zároveň skutečně na zemi. Když pak někteří přátelé byli se přimluvili za něho u pana Oldřicha Vaváka, vyšel na svobodu, ale vrátiv se

do Tábora, jal se tu vykládati své mínění „pikartské" veřejně a s velikým důrazem.

Tím ovšem ostatním kněžím Táborským, zvláště Mikuláši z Pelhřimova, jenž od září roku minulého co zvolený biskup byl nejvyšší duchovní hlavou celé společnosti Táborské, způsobil nemalé rozpaky a starosti. Biskup Mikuláš (Biskupec) sám věřil v transsubstantiaci a chtěl tu víru i v celé Táborské společnosti zachovat. Nevěda sobě proti smělému novotáři knězi Martinkovi žádné pomoci, obrátil se v žalostivých psaních o radu k mistrům Pražským, Jakoubkovi a Příbramovi. Z toho lze souditi, že výčitka pikartství, učiněná celé straně Táborské u přítomnosti téhož Mikuláše Biskupce před dvěma měsíci v Praze, skutečně byla neoprávněna, ale vzhledem k Martinkovi aspoň předčasná. V Praze učinila tato úřadní zvěsť z Tábora veliké pobouření myslí. Proti novým sektářům, o kterých zároveň doslýcháno, že velmi malou úctu prokazují tělu a krvi páně, monstrancím a kalichům, vzplanulo všeobecné rozhorlení. Se všech kazatelen oznámeno, že konšelé všem pikartům zapovídají vkročiti do Prahy, a obyvatelům domácím vyhroženo trestem vyhnanství z města i pokutou na hrdle za všeliké spojení s takovými kacíři. Tím časem na Táboře už propukl rozbroj. Martinek nalezl mezi kněžími přívržence, Petra Kaniše, Bydlinského, Bartoše, Prokopa a jiné, spory mezi vůdci duchovními staly se veřejné a bouřily obec, tak že Biskupec pro sjednání pokoje a zachování autority vlastní neviděl už jiného léku, leda stranu Martinkovu, asi tři sta lidí, vypuditi z města.

Vyhoštěný Martinek se svou družinou uchýlil se do nedalekých Přibenic, ale za nedlouho i od-

tud vytištěn zvolil sobě a svým útočiště v lese u Dražic nad Lužnicí.

Biskupec tím během ovšem byl na Táboře opět hlavním a rozhodujícím vůdcem duchovním, ale ducha jeho už stíhala nehoda mnohem nebezpečnější, než odpor cizí. Nosilť v sobě už pochybnost, sámli smýšlí dobře o věci, pro kterou Martinka i s přívrženci jeho z Tábora odstranil. Nemohl s tím vnitřním neduhem dlouho choditi, ale už neobrátil se v té příčině opět k mistrům Pražským, nýbrž jal se hledati léku u Petra Chelčického! Na důkaz, že k tomuto muži choval zvláštní důvěru i co k učenci, k rozřešení otázky v něm sporné způsobilému, i co k příteli, před nímž své nejtajnější záhady rozložiti může, i co k laiku, jenž v této po celém národě onoho času nejdůležitější otázce může býti a bude prost všech konkurrenčních zřetelův kněžských, Biskupec vážil cestu k Chelčickému, ale nechtěje před světem pravý cíl své pouti odkrýti, zašel jen do Vodňan, města Táborského, a odtud požádal Petra, aby k němu přišel. Však neočekával příchodu jeho ani v městě Vodňanech, nýbrž na hrázi blízkého rybníka Tu, když byli se sešli, biskup Táborský, maje při sobě jediného průvodce, kněze Lukáše, žádal na Chelčickém zvěděti, jaká řeč o nich, Táborských jde stran jejich víry o svátosti oltářní. Chelčický na to, že se mluví o nich rozličně. Tu Biskupec už seznal vhodnou chvíli, aby Petrovi vyložil, jak sám o té svátosti smýšlí, a přiznal se, že věří podlé čtení. Zároveň neopomenul Chelčickému oznámiti, co a proč byl učinil s Martinkem a se stoupenci jeho. Petr schválil mnění Biskupcovo. Nejvyšší duchovní správce obce Táborské upokojen rozloučil se s Petrem, však po některém čase, ještě téhož roku pozval jej opět

k poradné schůzi o témž předmětě na místo, jež Chelčický ve své zprávě zúmysla zatajil, a i tenkráte po druhé vykládal Mikuláš svou víru o tělu Kristovu jako po prvé, tak že Petr úplně shodoval se s ním, žádaje, aby mu to vše, co ústně takto vyložil, podal také na písmě.

Tyto schůze Mikuláše Biskupce se zemanem Chelčickým nemohly býti jiné doby, než roku 1421 po sporech Mikulášových s Martinkem. Neboť v únoru 1422 týž Mikuláš byl předsedou sjezdu celé strany Táborské v Písku, a tu hlavně působením kněze Korandy schválen a přijat do vyznání Táborského věroučný článek, jenž *úplně zapíral transsubstantiaci;* a mimo to stalo se zde ještě mnohé jiné odchýlení od učení, obyčejův a ustanovení církve Římské tou měrou, že sám Žižka, jenž v transsubstantiaci vždy pevně věřil, tím velice pohoršen byl, a s bližšími přáteli svými, pozdějšími Sirotky, zvláštní stranu pěstoval. Když pak už některý čas po sjezdu Píseckém Mikuláš Biskupec své mnění o tělu Kristovu písemně byl podal Petru Chelčickému, shledal tento ovšem veliký rozdíl mezi věrou jeho nynější a onou, kterou byl při něm poznal u rybníka Vodňanského. Proto nemeškal vytknouti mu tuto jeho změnu a zároveň jej prositi, aby se vrátil k své víře původní. Však Mikuláš odpověděl velice nevlídně a urážlivě, vytýkaje Chelčickému, že toliko ze lsti na něm žádal písemnou zprávu, jak o svátosti oltářní smýšlí.

Na to Petr sepsal „repliku proti Mikulášovi Biskupcovi Táborskému o večeři páně“, spis, jejž vzhledem k vlastnímu obsahu musíme pokládati za první dílo Petrovo mezi všemi na nás dochovanými, a v němž právě Petr sám podává nám vědomost o návštěvách Mikulášových, svrchu do-

tčených. Zdání Palackého, že spisové Petrovi, kteréž známe, jsou psáni teprv mezi léty 1433 a 1443, výslovnou poznámkou Chelčického, položenou v replice proti Biskupcovi, objevuje se opraveno. Vlastní zásadná proměna o svátosti oltářní v mysli Mikulášově vykonaná r. 1422, nedovoluje klásti schůze u rybníka Vodňanského do času novějšího nad 1421, a Petr ve své replice vypravuje o tom, co se bylo stalo „před třemi lety“. Sepsání repliky padá tedy zcela určitě do r. 1424. Stůjtež zde vlastní její důležitá slova: „Ješto dieš, že by se prvé smrti nadál, než bych já i s jinými z nás tak lstivě na tobě dobýval těch všech písem k tomu konci, který již jest zjeven: toho nebylo jest v mém srdci, bych proto lstivě s tebú u přiezeň všel, abych tě projda, i písem na tobě dobuda, potom povstal jako nepřítel proti tobě. Protož pomni se dobře na tom, žeť sem ani počátku já v té přiezni s tebú neučinil, ale ty, a já jako i dnes neviem, proč si ty to učinil. *Nynie mním tři léta tomu jsú, jak sta byla s knězem Lukášem u Vodňanech, a tu sta po mě poslala, a tu sta mne tázala sediece na hrázi rybničné:* co já slyším o vás, kterak vy držiete o tělu Kristovu? A jáť sem řekl, že slyším, ano pravie jedni, že dobře držiete, a druzí, že zle držíte. A tys řekl, žes proti tomu nikdy nebyl a *že to držíš právě podlé čtenie*, a žes měl tu žádosť i práci o to, aby odlúčil od té svátosti rozomy křivé a od lidí zamýšlené. A mnoho o to řeči bylo tu. A když si tak mluvil, *mně se jesti to dobře líbilo.* Potom po dlúhém čase *opět si po mě poslal, abych přišel k vám.* Tu si opět v týž rozum mnohé řeči mluvil o též věci: *ty vieš u koho a s kým.* A ty řeči, tak jakož ste je mluvili ke mně, líbily sú se mně; a těch sem

požádal, aby mi je napsal: ne toho mysle, abych tě zradil jimi, anebo se proti tobě vzdvihl, dobuda toho na tobě, ale chtě sobě k užitku přivesti jako věrné naučenie; neboť sem o ničemž nic nevěděl sprostně, dokavadž sem jiných tvých písem neměl. Kterýchžto ne všech sem já na tobě dobýval, ale když si k nám přišel, dal si nám jedno od sebe; a jiná sú mi dána od těch, ješto sú s tebú jako čeleď v tovařišství byli, tvú rukú psaná. Protož nižádnú lstí bohdá já ani kto z našich písem nižádných nedobývali sme na tobě: *ale když sem v tvých písmiech jinak nalezl, než si ty mně nejprvé vyznal*, toť mi se jest zdálo promluviti o to prostě" atd.

Však netoliko vítěz Mikuláš Biskupec, i vypuzený od něho Martinek Houska uchýlil se, jak se zdá, teprv z lesní své skrýše u Dražic, k Chelčickému na důvěrnou rozmluvu o věci, v kteréž oba Táborští sokové r. 1421 ještě byli mnění rozdílného a k sobě navzájem nepřátelského.

Rok později, po sjezdu Píseckém Biskupec ovšem už byl Martinkovi v zásadě sporné záležitosti roven, zapíraliť transsubstantiaci oba. Ale Martinek tím časem byl už upálen v Roudnici a Mikuláš vládl dále na Táboře, kde zapírání transsubstantiace bylo se stalo panujícím článkem víry.

Že Martinek právě za příčinou svých sporův s Biskupcem zabral se k Petrovi do Chelčic, aby u něho také nějaké duševní posily nalezl, a že tedy osobní těchto dvou mužův setkání se, o němž Petr vypravuje, padá do roku 1421, a sice v onen čas, když Martinek už byl musil opustiti Tábor, zjevno jest z následujících výpovědí Chelčického v též replice proti Biskupcovi. „Martinek nebyl jest sprostný, a trpěti pro Krista dobrú volí ovšem jest nemienil. *Nebo sme s ním mnoho mluvili*

o tom i o jiném, a vyznalť jest před námi, žeť již královstvie svatých na zemi bude nové, a že již trpěti nebudú dobří, a že když by vždy měli tak křesťané trpěti, já bych nechtěl slúha boží býti; toť jest mluvil.“

Z toho patrno, že Martínek přišel sobě k Chelčickému stěžovat na násilí, kteréhož zakoušel od Biskupce, a že svízele svého úkrytu v lese Dražickém, kamž se uchýlil, byv z Přibenic sehnán, velmi nemile nesl, necítě v sobě žádného povolání k mučednictví. Vida před sebou ač velmi bezděčnou oběť mnění náboženského, s kterým zajisté sám nesouhlasil, Chelčický osvědčil k Martinkovi veliké strpení a mluvil s ním vlídně o všem, čímž mysl jeho přetékala. A v mysli Martinkově přes všechnu zjevnou nechuť k mučednictví přece už vládla značná míra náboženského blouznění, když dle svědectví Chelčického viděla už nadcházeti nové království boží, nový ráj, nové zlaté časy na zemi. Takové vzrušení zachvátilo mnohé z jeho stoupenců̊v, kteří postivše se příliš mnoho doufali, že jim bůh svou vůli přímo zjeví, tak dlouho, až i smyslem úplně se pominuli.

Replika proti Biskupcovi mimo svůj věcný obsah vzhledem k spornému mínění o přítomnosti Kristově v svátosti oltářní, a mimo zprávy o účastenství Petrovu ve vnitřních příbězích v straně Táborské, chová v sobě hlavně ještě dva články důležité k poznání vzdělanosti Chelčického. Petr vykládá v ní velmi obšírně, důkladně a se zvláštní zálibou *náuku Viklefovu* o tělu Kristovu a vytýká Táborským, že nešetří pravého smyslu v dotyčném učení mistra anglického. „Diem, že ste křivdu velikú učinili Viklefovi a jeho knihám, vzievše ten (svůj) rozum z jeho mluvenie *figurnieho.*“ A při této obraně Viklefově (v kapitole

28.) proti kněžím Táborským přiznává se Chelčický k své nedostatečné známosti latiny, pravě, že užívá onoho výkladu českého, jejž slovům Viklefovým dali Hus a jiní.

IV.

Až do velikého dne u Domažlic (14. srpna 1431) stoupala účinnost národa českého na směr dějin západní Evropy. Zvláště toho slavného dne nikdo zejména v Čechách nepochyboval, že reformační úmysly české aspoň v této vlasti přivedeny budou k žádoucím koncům. Důraz a štěstí hmotné zbraně proti obrancům starých řádův v životě křesťanství římského slibovaly opravním snahám českým vítězství aspoň pro domácí potřebu a byly půdou, v kteréž vznikati a prospívati mohlo všeliké učení, jediné to ne, že v otázkách víry a svědomí nemá býti užíváno moci světské. V těch letech byla by skvělost celé praxi české bývala proti theorii Petra Chelčického. Vždyť sama národnosť naše toliko vzdvižením meče ušla strojené jí zkáze; pouze rozumové výklady o přirozeném právu našeho národa k samostatnému životu nebyly by tenkráte postačily. Jakým způsobem konečně vyřízena bude otázka církevní a křesťanská ve vlastech českých, toho neměl oné doby ještě nikdo na světě ani tušení. To počalo se objevovati duchům bystřejším teprv roku 1433 a ještě jasněji léta příštího.

Úmluvy důvěrníkův českých s církevním sborem Basilejským a porážka demokracie české u Lipan domácí stranou aristokratickou už příliš zřejmě nasvědčovaly tomu, že Čechové co národ byli o čekané ovoce svého nepřemožitelného hrdin-

ství oblouzeni. Až do prvních námluv kompaktát Basilejských Petr Chelčický nemohl nadíti se, že by jeho přesvědčení o prolévání krve v otázkách víry a svědomí potkalo se v národě s ohlasem mocnějším, než před čtrnácti lety. Tím časem měl hojnou příležitost, sbírati důkazy pro hlavní zásadu své soustavy života křesťanského. Bitva u Lipan byla závěrkem žalostných zkušeností, na jichžto základě mohl počíti s podrobným pronášením svých názorů a pravidel o dokonalejší úpravě života lidského. R. 1434 už snáze doufal nalezti krajany, kteří by shodovali se s ním v přesvědčení, že posavadní cestou není lze způsobiti žádoucí proměnu církevního a společenského zřízení ani v Čechách, tím méně v ostatním křesťanstvu.

Aby Chelčickému vůbec správně rozuměno bylo, musíme už z předu pověděti, že nebyl *žádným politikem*, že ani v průběhu ani ve výsledcích husitství nehledal žádnou formuli pro upravení českého *státu*, tolikéž že nebyl přívržencem žádné hierarchie církevní, ani pod jednou ani pod obojí, kterou by byl chtěl viděti ve státě povýšenu k moci vládní. Měl zajisté mocné národní vědomí české, ale byl prost oněch i politických i církevních zřetelův a péčí, které řídily činnost tehdejších vůdcův národních a kteréž také byly pramenem vnitřních bojův českých. Shodoval se s Tábory v programu demokratické republiky, neuznával žádných tehdy běžných a provozovaných práv královských a panských, však z příčin nikoliv politických nýbrž křesťanských. Nad všechny otázky zřízení státního šlo mu evangelium; nad všelikou církev život dle slov a vzoru Kristova. Odsuzoval války husitské nikoliv se stanoviska římského, kteréž samo jimi bylo vinno, nýbrž křesťansky humanitního, jež káralo strany obě. Jeho

program proti Římu šel už r. 1419 dále než až kam později sáhaly čtyři články Pražské, a v tom ohledu blížil se k Táborům. Proto nebyla by mu vyhovovala kompaktáta, ani kdy by v nich byla bývala naznačena úplná míra českého vítězství a kdy by byla bývala uváděna ve skutek s dokonalou upřímností.

Po bitvě u Lipan viděl Chelčický nadcházeti v Čechách velikou reakci římskofeudální, a nejsa vázán členstvím k žádné z domácích stran, ani k Pražské, ani Táborské, ani katolické, ani aristokratické, ani demokratické, ani královské, ani republikánské, jal se na samotě své spisovati ostrou kritiku všech neřestí a vad v křesťanstvu římském i českém. Zvolil k tomu spůsob v tehdejší době nejoblíbenější a nejvhodnější: výklad evangelií, jak pro potřeby věřících ku čtení v církvi římské už upravena byla.

Dlužno zde vytknouti, že Chelčickému nedostávala se ještě jiná vlastnost, na níž úspěch jednotlivcův za oněch časův závisel. *Nebylť agitátorem* ani nyní ani později, a nechtěl jím býti. K rozšíření svých myšlenek mezi krajany byl tedy prost právě oněch prostředkův, které tenkráte jediné vykazovaly se účinností a jichž všichni ostatní známí podněcovatelé duševních směrův v národě našem užívali. Chelčický nebyl ani knězem ani učitelem na vysokém učení Pražském; nemohl ani z kazatelny ani z kathedry působiti na mysli obecné. Známo, jakou moc zvláště kazatelna na ducha a dějiny českého národa v stoletích čtrnáctém a patnáctém provozovala. Petr rovnal se v tom nedostatku Štítnému, ale měl při sobě jeho účinky měrou ještě větší, poněvadž ani kruh vlastní rodiny neposkytoval jemu žádné náhrady. Aby pak se byl pokoušel, cestováním po

národě sjednati svým názorům známost a rozšíření, toho při něm po celý život není ani nejmenší stopy. Mimo to, že ku zvláštnímu pozvání Mikuláše Biskupce poněkud vzdálil se z příbytku svého, není ani jediného známého případu, že by byl už kdy opustil svou tichou samotu v Chelčicích. Tato významná okolnost došla zvláštního povšimnutí hned prvního dějepisce v Jednotě bratrské, Lukáše Pražského. Tento důmyslný organisátor Jednoty s patrným důrazem poznamenal, že Petr toliko „samým *psaním* a málo leč *doma* kokrháním oznamoval“ příchod světla božího.

Chelčický byl tedy *jediné spisovatelem;* v první polovici století patnáctého zajisté jediný toho druhu pracovník český. Co sobě v prvním svém větším díle od kněží a mistrův vypůjčil, byla toliko vnější způsoba myšlenkové a spisovatelské činnosti: výklad evangelií; a ta ležela v tehdejším českém vzduchu, Petrovi pak viděla se tím vhodnější, poněvadž mu nejlépe sloužila k naznačení stanoviska, s kterého na všechny zjevy porušenosti v životě jednotlivcův i celé tehdejší společnosti pohlížel. Příklad daný Štítným, Miličem a Husem také nasvědčoval, že *Postilla* jest nejobjemnější slohová forma, v které všechny reformační myšlenky nacházejí volné a prostranné místo, a že podklad evangelií zároveň ručí, aby nepominulo se ničeho, cokoliv do soustavy života křesťanského dle tehdejšího mínění náleželo. V účinnosti na mysli čtenářstva a na duševní proud celé společnosti rovnala se Postilla v oněch časích novověkému románu.

Postillu Chelčického sluší považovati za nový veliký čin v dějinách českého lidu. Kdy by umění knihtlačitelské bylo ji ihned učinilo majetkem celého národa, není pochybnosti, že by byla dala

duševnímu i politickému životu českému nový směr. Právě ta doba, v které vznikla, byla tak velice osudna pro další průběh duševních snah a pro povahu dalších dějin českých. Bylo to skutečné rozcestí, kde opět náleželo voliti mezi směry života od sebe velice rozdílnými. Netajíme toho, že všeobecná známost Postilly Petrovy po národě našem v tehdejší době byla by vzbudila veliké duševní kvašení; však takového prudkého vzrušení bylo tehdáž myslem českým svrchovaně potřebí, aby se rozpamatovaly v sobě samých a nad tou cestou, na které křesťanská reformace česká byla se octla. Další jednání s Basilejí a Římem bylo by bývalo té chvíle nemožné, a přežalostné následky bitvy u Lipan mohly ještě býti zastaveny novou součinností všech živlův národních, které v ní doznaly porážky. Nedohledny jsou zároveň ovšem následky, jež by z přijetí zásad Chelčického, vyložených v Postille, aspoň většinou českého národa, byly nadešly pro další upravování českého státu. V tom spůsobu, jak ten stát byl opatřen i dále, zajisté nebyl by mohl zůstati. Však náuka Chelčického nebrala na zachovávání státních útvarův, jak v tehdejším lidstvu zdělávány, podnikány a chráněny byly, vůbec žádného zřetele, a nečinila v tom článku žádné výminky ani se státem českým. Petr považoval právě to posavadní všeobecné hledění k otázkám světské moci při otázkách čistě duševních a lidských, jež nemohl sobě mysliti v jiném rouše leda křesťansko-evangelickém, za hlavní pramen všeho zla a nerozpakoval se k vůli provedení svého programu domněle jedině křesťanského dostoupiti až i k určitému tvrzení, že všechna moc světská, všechna právomocnost panovnická, všechna různosť a vý-

sadnost stavovská musí naprosto zmizeti ze života lidského.

Ani Milič ani Hus nedovedli odpoutati své reformační snahy od šetrných ohledův k panujícím řádům světským, proto Chelčický také je oba činil odpovědny za prolévání krve lidské v otázkách čistě duševních a rozumových. Kdy by husitství bylo svůj úkol dokonale provedlo, výčitka hříšného maření životů lidských byla by proti němu bývala mnohem tišší a slabší; ale že patnáctileté válčení a i vítězení jeho na pohled bylo marno, v tom shledával Chelčický hlavní potvrzení své zásady o nepříslušnosti moci světské ve věcech duševních.

Že války husitské přes všechnu žalostnou a bolestnou zkušenost, kterou v nich učinil sám národ český, měly velmi blahý účinek v rozvoji duševního i politického života evropského lidstva, že se staly rozhraním dvou velikých dob v křesťanstvu západním, že mocné a šťastné působení jejich na mysl člověčenstva, ač za doby jejich násilně zastřené a zdržené, rozproudilo se přece světem, podemklo nejhlubší základy lidské společnosti a má svou jasnou i neshladitelnou stezku v dějinstvu: toho všeho Chelčický nedbal, to všechno, ani kdy by byl býval si toho vědom a kdy by o tom byl přemýšlel, nebylo by mu postačovalo. On toužil po radikální a neodkladné proměně, totiž opravě života mezi křesťany ve smyslu evangelia Kristova, on neznal žádného jiného cíle opravních snah mimo *dokonalý a všeobecný návrat k původní životní praxi Kristově a apoštolské.* A tento návrat k životu skutečně a ve všem evangelickému mohl státi se dle jeho mnění úplně bez válek, bez účastenství, ovšem pak tím více bez hrubého nátlaku moci světské.

Když taktika všech ostatních reformatorův a s nimi i celého národa českého osvědčila se vzhledem k tužbám i potřebám doby samé neplodnou, Chelčický jal se budovati soustavu života křesťanského pod tím heslem, kteréž vyslovil už před patnácti lety, ale s nímž tenkráte zůstal samoten. Smlouvání Čechův s panující a naprosto neopravenou hierarchií římskou o mír objevuje se mu co hříšné odstoupení od uznané pravdy. Byla-li uznána nutnost veliké opravy v církvi křesťanské mysliteli a kazateli českými před šedesáti a třicíti lety, trvala pro něho stále bez nejmenšího umírnění. Dle jeho přesvědčení neopraveno v té církvi válkami husitskými zhola nic; všechna její porušenost z počátku toho století vládla i nyní, ano k starým neřestem přidružily se nové, neboť ani ve společnosti kališnické nezřízen život podlé evangelia, ale propůjčena volnost klamům a hříchům jiného druhu.

Jakožto neuprosný soudce počal Chelčický rozbírati život křesťanský, římský i český a dospěl k nálezu, že musí býti pracováno úplně znova. Kompaktáta jakožto podklad nové jednoty národa českého s ostatním křesťanstvem římským neměla pro něj ani nejmenší ceny, jemu nezáleželo na takové jednotě vůbec, ale toliko na vítězství evangelia tu i tam. Nejsa politikem, nedbal ani toho, že na základě týchž kompaktát může opět sjednána býti dávno zmizelá jednota samého národa českého a obnoveno velmi porouchané státní ústrojí české. Znamenáme z dějin, že přední vlastenečtí politikové čeští v čtvrtém a pátém desítiletí věku patnáctého hlavně z tohoto politickonárodního ohledu usilovali o uznání kompaktát v celém národě jakož také o slíbené a potřebné dokonání jich se strany římské. Chelčický takovými starostmi se neza-

nášel. Jednota národní neměla pro něho žádné ceny, nebyla-li to jednota v opravdovém životě evangelickém; jednota bludařův a oblouzených, hříšníkův vědomých a svedených byla jemu zjevem ještě nenáviděnějším než jejich různost a rozptýlenost.

Postilla sepsána jest mezi lety 1434—1436 neboť na samém počátku ve výkladě evangelia na druhou neděli v adventě, vypisuje všeliké zádavy a hubení lidstva, praví Petr: „A zdali davu (zádavy) velikého není od králův a knížat, od pánův, od rytířův, od panoší, od jich úředníkův při lidu poddaném? A též i od duchovních, papežův, kardinálův, biskupův, opatův, farářův i jiných, jichž jmena nejsou napsána v knihách života, ježto veliký soud ponesou, nehodně stojíce na místech posvátných, pravdě se protivíce a lid poddaný násilím utiskujíce a jej svodíce od pravdy. A což by zlého mohlo povědíno býti, toť jest na nich, ježto skrze to musí veliké dávení a nátisk všecka země trpěti . . . A trvala válka ukrutná na patnáct let se záhubami přílišnými, s velikými strachy a davy. Mnozí ze sedlákův a lidí robotných pro chudobu a pro hlad nemohli na dědinách ostati. Nebo někteří troje nebo čtvery platy na hrady a na města musili platiti oběma stranám a vojska polní ostatek jim vydrali.“

A že *Postilla* dokonána byla ještě před ohlášením prvních kompaktát v Jihlavě, totiž *před dopuštěním kalicha* Čechům a Moravanům, vysvítá ze slov, položených na závěrku jejím. „Ale nyní, když řeč ohlášena jest proti prelátům mocným a bohatým tohoto světa ,proti mistrům pyšným i proti zákonníkům pokrytým i proti všem hříšníkům tohoto světa a proti zákonům jedovatým antikristovým, odporným zákonu božímu, co kardinálův,

co biskupův, co opatův, farářův, mnichův rozličných, co mistrův a doktorův v úřadech dávno leží v Konstanci, v *Basileji*, u far i jinde v Čechách, v Rakousích, v Polště, všude se radíce o to, aby Ježíše s jeho apoštoly v řeči popadli, aby on chudý, pracovitý, bolestný s svými apoštoly a s svými řečmi blázen ostal, ale ani otcové poctiví, moudří a duchovní ve všem svém panování, v rozkoších a v zvelebení tohoto světa aby ve všem praví ostali. Na to se radí mnoho let, všeliké smysly, zákony, dekretály, práva, doktory písma i všeliké vtipy snášejí, aby bláznivou řeč jeho i apoštolův učinili, a netoliko bláznivou ale i kacířskou, nebo poněvadž v těch sebráních měli jsou kazatele čtení Kristova, ty jsou spálili a odsoudili za nejhlavnější arcikacíře. A při jich odsouzení vydali jsou týž soud na všecky, kdož se učení jich přidrží . . . . A co jsou v těch radách *lstivých vtipův shromáždili proti kalichu božímu, odsuzujíce jej* právy, sněmy, doktory slavnými a dávným obyčejem vší církve římské.“

Čeho v reformaci české až do těch časů dosaženo, nezdálo se Chelčickému valné ceny V hlavním článku, ve zkaženosti života křesťanského zůstalo dle jeho soudu vše při starém. K tomu dávnému zlu přistoupilo prý ještě zlo nové: pochybnosti, nejistota a různá mínění u víře, z čehož Petr zřejmě viní rozličné kazatele a mistry české. Vypsav totiž na samém počátku Postilly (druhá neděle v adventě) hmotnou bídu a tělesné utrpení, do něhož lid český vržen byl posavadním válčením, pokračuje takto: „Však o tom schnutí lidském a největším zamucení můžeme rozuměti podle duchovních nouzí, kteréž jsou měli a ještě mají mnozí v svědomích svých podle škody víry. ježto pro ty i schnouti i blázniti mohli jsou. Nebo

ten zámutek nejvíce jest na některou stranu upadl a přišel skrze *falešné proroky.* O nichž jest pán Kristus pověděl, že přijdou ve jméno jeho a svedou mnohé. Ti nejprvé vidouce, že král a páni protiví se kázání pravému a kalichu božímu, vzdvihli jsou boj proti nim. A potom ti jistí kněží změnichu kázání pravá a zatočichu lidem na jiné cesty, popuzujíce jich k bojům proti straně odporné, *roztrhali jsou ten lid rozličnými naučeními v roty*, a lid postaven jeden proti druhému, a tím jest nejvíce láska umrtvena, a zlost veliká povstala mezi lidem. A z toho veliké zatočení u víře i v svědomí jest ostalo mnohým a tak pochybování i lekání a skrze to veliké zamucení, ježto jsou *pro nižádné škody tělesné a trápení nebyli tak obtíženi zámutky jako pro ta zapletení u víře, nevědouce co držeti za pravé, ano onen kněz jinak a onen jinak učí.*"

O těchto kazatelích a mistřích praví Chelčický, že „není naděje, by nynější zapletení a pochybení u víře napravili," dále, že „v těchto zlých, nebezpečných a sodomských časích jest opět potřebí, by pravé svědectví vydáno bylo o Kristu. Nebo známo jest, kterak Kristus umřel jest již v lidu, i jeho víra i všecky jeho milé věci zahynuly jsou proto, že jest již dávno přestalo pravé svědectví o Kristovi a umlkli jsou o něm psi němí, ježto štěkati neumějí: kněží velicí a bohatí, stojíce na místech apoštolských, přebývajíce v domích královských a rozkoších světských, muži rumní, roztylí s velkými břichy, o stolu tučném vždy péči a starost majíce větší než o duše lidské. Nemohúť ti býti praví svědkové Krista Ježíše chudého, bolestného a od světa pohrdaného, aniž takoví na věky budou svědkové jeho, jsouce nepřátelé kříže jeho a vždy jej mrtvíce

v lidu a život svůj vzdělávajíce skrze něj. Mohúť oni toliko svědčiti o svých panstvích, kterak jsou veliká, i o zisku, kterýž mají, peněžíce svátosti, o dědinách a hospodářství, o vínech, koliko drajlinkův jeho mají, a o hustých pivích starých, a o traveninách, kterak by je v chrámích vylili v lid boha neznající, aby ovšem těmi traveninami Kristus byl umrtven a zapomenut v lidu.“

Jakkoliv posud velice zkažený a spustlý objevoval se Chelčickému veškeren život a řád ve společnosti křesťanské, přece doufal, že stane se v ní brzo žádoucí náprava. Vyslovujeť se také na počátku Postilly, že „ramene (těch posavadních svůdcův lidu) pán bůh ze své milosti ukrátí a silu jich zetře a paměť jich rozvěje jako pyřené vichrem, aby byli u věčné proklínání všemu světu proto, že Krista obživitele duší mořili jsou v lidu pro své břicho. Jakož to se již rozmáhá nyní tento čas skrze posly boží, že lidé poznávají v německých krajinách i všudy téměř veliké lotrovství kněžské a své skrze ně zavedení. *Čas již ten jde, žeť dá pán bůh a pošle dělníky na žeň svou..*“

Takové myšlenky, vržené tenkráte v spousty lidu obecného slovem živým, velice byly by znesnadnily neli na dobro zmařily dílo vyrovnání s ostatní církví římskou, k němuž mimo Tábory, nechtějící vrátiti se k poslušenství římskému už nikdy a pod žádnou výminkou, nakloněna byla téměř veškera tehdejší intelligence česká hlavně za propůjčení kalicha. Chelčický vypravuje nám, že pro nejistotu, neustálenost a stálé drobení víry mnozí Čechové oné doby (v letech čtyřicátých) v svědomí svém se cítili velmi nešťastnými, tak že až rozumem svým se míjeli; však tyto duševní a mravní rozpaky zachvacovaly nejspíše jen sprostný lid obecný, k jehožto bedlivému pozorování Petr

od drahně let obracel mnoho pilnosti. Osobnosti, které tehdy stály v popředí proudu politického a náboženského, jakož i celé k nim nejbližší vrstvy národa, ač vesměs bez jasného vědomí, co konečně zůstane v Čechách věrou, a kdy a jak opět obnoveno bude nějaké církevní ústrojí ve vlasti, přece nesly situaci mnohem klidněji. Kdož z nich s Římem už nikdy smířiti se nechtěli (Táboři), měli pro příští samostatné zřízení své společnosti ve věcech náboženských program dosti určitě a podrobné vypracovaný a chovali mezi sebou živly vůbec odhodlané, zkusiti život bez všech starých autorit ve světě, které právě na počátku století patnáctého shledány byly v úplném bankrotu. Těm tedy nepůsobil žádných zvláštních tesknot pohled na posavadní nevyhraněnost celé věroučné soustavy, která by platna byla pro všechno jejich členstvo. Ostatní pak tehdejší kališníci čeští vesměs neodpírali opětnému a brzkému obnovení své jednoty s Římem a čekali jen na znění úmluv s církevním sborem Basilejským, o nichž právě v tom čase pracováno bylo. Ale vědomosti všeho, co a jak v tom směru se děje, byly toliko při obyvatelstvu Pražském a při šlechtě, kteráž sjížděla se na sněmích.

Lid obecný po vesnicích, zvláště v krajinách od Prahy vzdálených, byl té chvíle ještě v plném kvašení reformačním, když v Praze už zase spouštěla se stavidla svobodného zkoumání; ten lid ve své sprostné mysli vlastně teprv nyní, když hlomoz války se ztišil, počal přemítati hlavní otázky dlouhé bouře, teprv nyní nabyl času, aby přemýšlel o té veliké proměně, která s někdejším jeho duševním životem se stala, teprv nyní mohl znenáhla vzpamatovati se v sobě samém a uvažovati, co posud v nitru jeho zůstalo pevné, co z něho

zmizelo, co nového do něho přibylo a jak by to vše opět v sobě uvedl v nějaký poklidný celek, který by mu opět dovoloval, jako kdysi před lety, oddati se s chutí a se soustředěnou pozorností všedním starostem v živnostech.

V tom už právě záleželo to veliké zamucení mnohých, o němž Chelčický vypravuje. Kazatelé a mistři v letech minulých „roztrhali ten lid rozličnými naučeními v roty“ bojovné; však když bylo po boji, ostal tu na mnoze lid samoten s pomysly, za něž sice s nasazením života vládnul mečem, ale dle nichž ještě neuměl zaříditi sobě život pokojný a spokojený. V té opuštěnosti od svých někdejších podněcovatelův a vůdcův, z nichž většina v boji samém byli zhynuli, kdežto ostatní opět do Prahy se vrátili, kališnický lid vesnický, zvláště blíže hranic českých, nevěděl sobě žádné rady a upadal dle Chelčického v „duchovní nouzi, nevěda co držeti za pravé.“ O čem v Praze, na sněmích českých a v Basileji té doby jednáno, zůstávalo nyní venkovského obyvatelstva v Čechách téměř na skrze tajno. Dříve, pokud se válčilo, dovídal se kališník všeho v svém táboře; nyní vrátiv se k domácímu krbu, do osamělých osad, do tichot lesních, do skrytých údolí, náhle odťat byl od všeho spojení s ústředním sídlem národního ducha, a jako slepý a hluchý byl zůstaven za kořist vlastního boje vnitřního.

Pohled na toto duševní trápení sprostného lidu venkovského zajisté velice roztrpčoval ducha samotářského myslitele v Chelčicích.

Kdy by Petr byl v sobě měl jen kapku agitační krve, v prvním čase po bitvě u Lipan, dříve než opětná poroba obecného lidu ještě mohla po celé zemi zapustiti kořeny, a před ohlášením kompaktát Basilejských v Jihlavě, tedy v době (1434

až 1436), byl by v čele nové revoluce způsobil osudnou diversi úkladům nastrojeným na národ český od církevních otcův shromážděných na Rýně i od aristokratův domácích. Jan ze Želiva na jeho místě nebyl by se rozpakoval ani minutu na roztrhání té dvojí sítě, která nad hlavou českého národa už opět se stahovala.

Chelčický přestal na pouhém sepsání soudu a nepřistoupil k jeho vykonání. Snad se obával, aby ty duševní zámutky ubohého lidu nebyly ještě větší, když by mu zjeviti musil, že všechno jeho posavadní tělesné utrpení jest úplně bez účinku, že pravý život křesťanský a pravá víra Kristova nemají z jeho patnáctileté bídy ani nejmenšího užitku! . .—.

Nezachovala se nám paměť, že by mimo Chelčického ještě některý jiný Čech už v první chvíli po odložení české zbraně byl tak bystře a jasně postihl povahu tehdejších českých dějin, že by s takovým důmyslem byl pronikl k samému jádru situace české uvnitř i na venek. Tehdejší vítězové Lipanští, celé panstvo katolické i kališnické, byli s rozvojem věcí velmi dobře spokojeni; jen když řízení vnitřních záležitostí českých už nebylo v rukou strany demokratické, v rukou českého lidu, ostatní otázky, dle jejich přesvědčení, bylo nyní snáze urovnati. A pod vlivem těchto vítězův politických stála církevní otázka českořímská. Po bitvě u Lipan měli otcové Basilejští a jejich vždy věrní spojenci v Čechách pevnou naději, že jejich úmysly s husitstvím se podaří. Malá povolnost v otázce kalicha zabezpečovala jejich chytrosti a trpělivosti opět úplné panství rozkazův jejich v národě českém. S tou nadějí byla vydána kompaktáta r. 1436, v nichž skutečně nebylo nic jiného leda dovolení Čechům a Mora-

vanům k užívání kalicha. S jakou chytrostí i tento článek byl sestaven, vyšlo brzy na jevo, když se strany Římské tvrzeno, že dopuštění kalicha vztahovalo se jedině k těm Čechům a Moravanům, kteří tenkráte žili a už ho užívali.

Tenť byl, z blízka hleděno, jediný účinek patnáctiletého válčení českého za opravu západní církve křesťanské. A i za tu cenu byli mimo Tábory všichni Husité ochotni vstoupiti opět ve všem jiném do bývalé jednoty s církví Římskou. Jedni na tom jediném ústupku vůbec přestávali, nežádajíce ničeho více, druzí věřili slibu koncilu Basilejského, že všechny ostatní ještě sporné otázky mezi Čechy a církví Římskou urovnány budou později. Zatím i dovolený kalich stal se brzy předmětem opětných bouří a válek mezi Čechy a Římem, rovněž tak velikých a dlouhých, jako byly právě ukončené. Že v poměrech česko-římských trvalo všechno ještě při starém, tomu r. 1436 nebyl by chtěl v Čechách nikdo věřiti; Chelčický byl o tom dokonale přesvědčen. Jeho Postilla musí býti čtena a uvažována se stálým zřetelem k politicko-církevnímu vzduchu, jenž jí dal vznik, pak objeví se její význam v duševním životě českém v pravém světle a ve skutečné důležitosti

Chelčický nebyl žádný politik, ale ve svém kritickém patření na průběh politickosociálních záležitostí českých pranic se neklamal. Neměl s Římem osobně nikdy nic co dělat, ale znal jej lépe, než tehdejší přední duchovní správcové kališníkův. Jeho hluboký, zásadný, nesmiřitelný odpor proti Římu, ve své vnější podobě opět naprosto rozdílný od rovněž nesmířitelného odporu Táborův, tak rozhodně vyslovený v Postille, musí býti zkoumán hlavně vzhledem k té době, v které

z jeho nitra se prolomil. Z repliky proti Mikuláši Biskupci o svátosti oltářní ještě nebylo lze souditi, že v duchu Petrovu skryta jest celá zvláštní soustava odporu proti všemu tehdáž obecnému zřízení života v západním křesťanstvu.

Deset let prošlo nad národem českým a v mysli samotáře Chelčického, deset let naplněných skutky, o jichž povaze a rozměru, pokud skutečností nebyly, ani nejohnivější obraznost chiliastická neměla tušení; v tom čase světodějinných bouří dozrál duch Chelčického k oné v Čechách nové a samostatné moci, která v Postille složena jest. Co proti řádům Římským a proti celé vnitřní a vnější úpravě či zkaženosti života křesťanského vůbec bylo lze pronésti, to zdálo se býti už všechno ve spisech i na kázáních pověděno od předchůdcův Husových, od Husa a následovatelův jeho, kteří duševní směr a skutky národa českého řídili až do r. 1431. Vždyť byla vzrostla z těch úvah už tak bohatá literatura reformační, jaké před tím v křesťanstvu nebylo.

Což tu mohl kdo počít vypravovati nového? Bylo lze vylíčiti porušenost vší společnosti křesťanské a potřebu nápravy ještě pravdivěji a jasněji? Že to všechno v Čechách ještě *bylo* možno, a že se to skutečně stalo právě v *té době, kdy aspoň theoreticky zdál se spor křesťansko-český býti už dokonale vyřízen*, v tom leží veliký význam Chelčického. Nikdo v Čechách mimo něho nebyl by r. 1435 řekl: „posud nedosáhli jsme ničeho, počněme znova!“ Ani Táboři nebyli by se tak vyslovili o své posavadní činnosti.

V Postille Petrově dlužno tedy viděti jeden a sice nejprvnější pramének onoho nového proudu, který z domácí půdy se vynořiv v dějiny české za nedlouho vplynul a do nového mocného pohnutí je

uvedl. Ani Lipany ani kompaktáta neměly býti posledním slovem veliké křesťanské reformace české.

Chelčický psal jazykem českým a sice pro povzbuzení, poučení, útěchu a nápravu *lidu obecného.* V tom článku zračí se též neméně významné zvláštní ráz jeho ducha. Ale jeho slova měla k své zamýšlené účinnosti na lid potřebí teprv nějakého prostředníka. Spisy jeho za jeho života byly dříve známy Pražským a Táborským mistrům a kazatelům než domácímu obyvatelstvu kolem Chelčic. Toliko osobní jeho vliv, nevystupující z mezí sousedského spolužití a záležející hlavně v moci tichého příkladu sdružoval k němu některé pozornější obyvatele z Chelčic a okolí. Kdy by Petr ve vystupování společenském, ve svém přímém působení veřejném byl užil toliko desáté části toho důrazu a ohně, jímž plno bylo jeho péro, kdy by se byl sebe méně přičinil, aby kolem sebe shromáždil přívržence, kteří by jeho náuku do sebe s nadšením pojali a dále po vlasti šířili, kdo by tu chtěl pochybovati, zda by se mu bylo podařilo, zříditi kolem sebe v brzku velmi četnou společnost stejně smýšlejících? Všechny podobné úmysly nalézaly v Čechách úrodnou půdu před ním a za jeho doby; mužové ducha úplně nepatrného a prosti všeho vyššího vzdělání, jakmile toliko vydali se na založení nějaké nové buď sociální neb církevní jednoty kolem sebe, všichni provedli v některé krajině české svou vůli.

Však Chelčický netoužil po slávě vůdcovské ani po dalším rozmnožení „rot“ v tehdejším smyslu, od něho tak velice nenáviděných. Paměti dějepisné z polovice století patnáctého vypravují nám také o zvláštních *bratřích Chelčických* a není lze leda odvoditi zřízení tohoto bratrstva z působení

Petrova, poněvadž dotčené družstvo sestoupilo se na základě právě onoho článku životní praxe křesťanské, v jehožto hlásání záleží původnost a samostatnost reformační snahy Petrovy. Však toto bratrstvo Chelčické vzniklo asi spíše téměř z dvacítiletého pozorování Petrova života než ze čtení jeho spisův. Jinak zajisté bylo by širším kruhem zasáhlo do obyvatelstva jižních Čech, mimo Budějovice a Plzeň vesměs tak velice nakloněného i ke krajnějšímu programu kališnickému. Spisy Petrovy byly by vzbudily v čtenářích mocnou bouři, pohled na jeho život vedl pozorovatele bezděky k témuž směru. O zařízení nějaké nové církve s nějakým novým ústrojím kněžským ve společnosti bratří Chelčických ovšem nikdy nešlo. Petr proti církvářství místnímu už dosti rozbujnělému vyslovil zásadu, že jest „nejlépe tak věřiti v sprostnosti, jakož pán Ježíš pověděl.“ Těch jeho slov drželi se i bratří Chelčičtí.

Někteří novější badatelé čeští v dějinách století patnáctého a zejmena v životě Petrově kladou do Chelčic a jaksi nepřímo odvozují také z působení Petrova vznik kněží nazvaných „šeří“, o kterých nás došla paměť z polovice století patnáctého, že v kališnické společnosti české se objevili. V té věci stala se mýlka. Pokud by o těchto „šerých kněžích“ mělo míti platnost vypsání zvláštního kroje, totiž šeré sukně, kápě s dlouhými cípy a vrhlíky na hlavě, třeba podotknouti, že nesprávně vztahuje se tu k Chelčickému a k Chelčickým výslovná poznámka z oněch dob, týkající se *Rokycany*.

Téměř nad teplou ještě mrtvolou krále Ladislava (1457) složil totiž nějaký horlivý přívrženec strany Římské v Čechách báseň smutečnou, v níž obrací pozornost všech myslí křesťanských

k trudnému běhu věcí světských a věstí po biblicku „brzkou žeň". Víra katolická, orthodoxní církev, papež, kardinálové a všechno duchovenstvo jsou prý v opovržení a v porobě meče světského působením kacířství od Aria až po Viklefa. Podvratná náuka mistra anglického přenesená také do Čech dala prý podnět k rozkolu v kněžstvu Pražském. Nyní latinské verše vypisují všechny přední starší kazatele a mistry husitství Pražské i Táborské: Husa, Jana z Pelhřimova, Korandu, Křišťana, Jakoubka, Lupáče, Payne (Engliše), oba Prokopy, a dotýkaje své doby, končí: „Tito svou zběsilostí po Čechách známí naplnili všechnu zemi svým neřestným bludem. Nejposlednější v jich řadě *Rokycana*, nejhorší a nejzatvrzelejší hříšník, hájí nyní kacířství. *Po něm jde ohon odpadlíkův: Matěj, Prokop, Václav ze Zderazu; ti chodí v šerých sukních, v kápích s dlouhými cípy a vrhlíky na hlavě.*" *)

Šeří kněží byli tedy v *Praze* a následovali tehdejších kázání Rokycanových, do jichž obsahu veršovec také sobě stěžuje. Chelčický ani té doby ještě nebyl osobou, o kteréž by veřejně bylo se mluvilo, o jichžto snahách i působení skladatel Římského nářku, patrně kněz, by byl věděl. Jmeno jeho pronášelo se v samé Praze, ohnisku a středu všeho duševního ruchu po národě, ještě tenkráte (1457) toliko v soukromých rozmluvách mezi předními duchovními vůdci kališnickými.

Šeří kněží, co nejbližší přívrženci Rokycanovi v Praze v letech šedesátých, mohli ovšem velmi dobře míti původ svůj přímo v náuce Petrově, ale též teprv osobním prostřednictvím Pražského mi-

---

*) Cancio de autoribus bohemici scismatis. Rukopis v knih. univ. Pražské XI. C. 8.

stra i kazatele, Jana z Rokycan, který té doby netoliko už v opise u sebe choval spisy Chelčického, ale také jeho sama už osobně znal a v písemném spojení s ním byl. Rokycana té doby pomáhal klestiti křesťanským a humanitním názorům Petrovým cestu ve veřejném životě českém v Praze ještě jiným směrem, a když katolický skladatel písně o původcích rozkolu českého připisuje vznik *šerých kněží* jemu dle okolností vnějších, poněvadž je vídal v jeho nejbližší společnosti, poukazuje k též pravdě také současný svědek kališnický důvody vnitřními. V *Rozmluvě starého Čecha s mladým rytířem* zajisté praví se: „*Šeří kněží*, praví husité, praví křesťané, praví následovníci církve svaté prvotní apoštolské, k válkám a bouřkám nesvolovali, pro horlivou pobožnost a mravnost všecko trpěli, jako prvotní křesťané . . . Žižku a Sirotky poloubratřími nazývali, protože krev vylévali.“ Tyto zásady měly v Chelčicích svého původce, ale v Praze té doby už svého rozšiřovatele, ač jen v kruzích soukromých a mezi nejspolehlivějšími důvěrníky.

O dvacet let dříve nebyla známost o Chelčickém po vlasti a zvláště v Praze ani veřejnější ani hlučnější.

Tiché a utajené živobytí jeho právě té doby poskytlo bezpečného útulku jednomu z předních účastníkův reformace české, kteří snahám duševním nadáli se sjednati vítězství důrazem moci hmotné. Chelčický mohl považovati za nemalé dostiučinění mravní svému přesvědčení o nepříslušnosti moci světské v zápase duševním, když r. 1437 mistr Petr Payne, už od r. 1417 v Čechách zdomácnělý krajan a horlivý přívrženec Jana Viklefa, králem Sigmundem nejprvé z Prahy a pak i z Čech prohlášen byl za vyobcována a

u něho netoliko hostinného přijetí, ale i věrného úkrytu hledal. Ve všeobecné tehdáž reakci, která „nejúhlavnějšího škůdce a nepřítele království i národa českého“ uvedla na trůn Pražský, nebylo proti vůli a násilí královė bohužel už po celých Čechách mnoho ani jistoty ani věrnosti. I Táboři byli se dali oblouditi k míru s novým náčelníkem feudálův a papežencův českých; udatný vlastenec, Jan Roháč, jenž z nich setrval v odporu proti němu, na svém Sioně za Malešovem u Chlistovic už měl jen čtyři měsíce, aby oběšen uprostřed své věrné družiny o řetěz zlatý, v panské úpravě se zlatým pasem, na šibenici Pražské první podal národu českému hlavní důkaz, jaké to ovoce dozrálo pro něho v Basileji a u Lipan.

V.

Časy horšily se v Čechách velmi kvapně. Netoliko ve věcech politických ale i náboženských a mravních. Mistr Jan z Rokycan, duchovní hlava kališníkův, který zajisté dne 23. srpna 1436 krále Sigmunda, ve slavném průvodu, se zpíváním a zvoněním do Týnského chrámu uvedeného, vítal řečí nadšenou, už v měsíci září téhož roku v témž chrámu Týnském na kázaních svých jal se bolestně a s hořekováním toužiti, že Praha po vjezdu králově stala se jako Sodomou, že karban a krčmování, obecné nevěstky a mrzkosti všeho druhu už zavládly životem veřejným. Sigmund čekal jen, až svou moc v zemi české upevní, aby zde opět zřídil a utvrdil všechny ony řády a zákony, kteréž husitství bylo vyvrátilo. V té snaze objevoval se mu Rokycana největší překážkou, poněvadž vládl myslemi lidu Pražského a reakci proti programu

českému už proudem valiti se viděl. Neprošel ani rok od slavného vítání Sigmundova v kostele Matky boží před Týnem, a Rokycana uznal svrchovaně potřebí, zachrániti svůj život před politikou královou tajným útěkem z Prahy na Horu Kunětickou, hrad pana Diviše Bořka z Miletínka (17. června 1437). Od tohoto dne zvolený arcibiskup kališnický žil mimo Prahu déle než deset let; až když Jiří z Poděbrad dne 2. září 1448 hlavní město království českého vysvobodil z rukou nevlasteneckých, vrátil se tam.

V této dlouhé době Rokycana měl hojnou příležitosť a volnou chvíli, aby přemýšlel o průběhu věcí českých. Do tohoto času padá také jeho pěstování duševních stykův s Chelčickým. Znal-li se s Petrem snad ještě z let dávnějších, není možno ani tvrdit ani popírat pro nedostatečnost dotyčných zpráv. Ale že o životní snaze, o myšlenkovém směru jeho nabyl vědomosti, než opět do Prahy se vrátil, lze tvrditi na určito, poněvadž na samém počátku svého nového v Praze působení už měl vlastní opisy Petrových spisův, a tož i oněch, kteréž Chelčický složil na krátce před r. 1448. Mimo to někteří badatelé dějin a literních památek českých kladou už také do této doby jeden Petrův spis, jenž přímo proti Rokycanovi svědčí.

Pouhým domyslem není lze nahraditi úplnou chudobu dějinných zpráv, kteréž by nám osvětlovaly samé počátky tohoto pro další rozvoj reformačních snah českých veledůležitého poměru Rokycanova k Chelčickému. Jisto jest, že teprvé prostřednictví samého voleného arcibiskupa kališnického přeneslo myšlenky Petrovy na tu půdu, na které nabyly většího významu v národě. Teprv kazatelna kostela Týnského v Praze po roce 1448

sjednala mocnější účinnost spisům, skládaným v Chelčicích už od čtrnácti let.

Možno znamenati, že právě dlouhá doba bezděčné vzdálenosti z Prahy vzbudila v duchu Rokycanově netoliko pravé srozumění, ale i náklonnost a oblibu k spisům Petrovým, a co pak zvláště po roce 1454 se ozývalo s kazatelny Týnské, že z velké části bylo ozvěnou hlasu, jenž v mysl kazatelovu s neodolatelnou silou svou zapadl z tichého příbytku spisovatelova v Chelčicích. Když Rokycana do Prahy se vrátil už i s opisy spisův Petrových, patrno, že důležitost jejich v duševních zápasech tehdejších uznával. Za krátko dosvědčil skutky, že se s nimi shodoval a že mu lahodily, že si jich neopatřil, aby měl úplné znění úvah, proti nimž by vystupoval, jichžto platnost by porážel a vyvracel, ale z nichž by vážil posilu svým vlastním myšlenkám.

Pravdivé-li domnění, že spis Chelčického čelící přímo k Rokycanovi náleží už v léta před opanováním Prahy skrze Jiřího z Poděbrad, bylo by zřejmo, že Petr nikdy neobmeškával hájiti své hlavní zásady životní. Zároveň by z toho vysvítala velmi zajímavá a vzácná stránka v duševní povaze Rokycanově. Když Chelčický zvolenému arcibiskupu husitskému vyložil, proč od jeho strany se oddělil, když mu jasně vyznal, že s ním nesouhlasí ani v nejpřednějším tehdy článku víry o proměně těla a krve Kristovy v svátosti oltářní, ani v mnohých jiných dogmatech, jakož na př. o vzývání svatých, o očistci, o moci klíčův hierarchických, atd., měla hluboká mravnost praktického křesťanství Petrova při něm moc vždy nade vše rozhodující, že svým nejbližším důvěrníkům podával čísti jeho spisy jakožto nejvyšší, co ona doba měla v kritickém rozboru správy životní.

Věroučná různost právě v těch otázkách, které byly hlavním předmětem sporův a bojův českých proti cizincům i v domácnosti, jevila se mezi Chelčickým a Rokycanou ne méně ostře než mezi všemi kompaktatisty a Tábory: a přece nezavdala příčinu, aby Rokycana pro ni své přátelské spojení s Petrem kdy přerušil.

A Petr zajisté neoslazoval svých slov ani k němu. Naopak, zvláštní důvěrnost, do kteréž s ním vešel, přiměla jeho k tomu, aby před ním rozložil svou mysl v celé pravdě. Zúmysla psal k Rokycanovi velmi důtklivě, oznamuje mu už zpředu, „chci Tobě protivné věci černidlem mazati na papír jako nedětinskému člověku, ale muži silnému ve velikých věcech; věda, že mnoho máš, mnoho neseš, a mnohé věci sebou zapečetíš konečně.“ Z těchto slov viděti jest velikou mravní opravdovost, která byla základem všeho duševního spojení mezi oběma těmito znamenitými muži. Vyloživ, v čem od věrouky Rokycanovy se odchyluje, Chelčický přešel k obraně svého přesvědčení, které popíralo oprávněnost moci světské mezi křesťany, zvláště pokud vystupovala v podobě válčení a vzájemného sebe usmrcování.

„Odvolalli jest bůh přikázání svá: nezabiješ, nepokradeš, nepožádáš, neučiníš násilí bližnímu? A když jich neodvolal, neklamouli mistři a kněží lidu, omlouvajíce hříchy takové? . . . Ovšem já to vím, že mistr Hus sám od sebe, připravuje se k mučedlnictví, nevyvodil by běhův bojovných, kdy by neměl širokého učení o tom v doktořích . . . Mistr Jakoubek, když mě jest kaceřoval pro moc ve svém pokoji v Betlémě, řekl jsem jemu: ‚když ta moc právě u víře stojí podle té tvé řeči, máliž správu evangelium ke svým skutkům, k bojům a k jiným ukrutnostem? Řekl jest: nic, ale staří

svatí tak praví. A po odjetí královu od Prahy, když mnoho lidu zbito z obou stran, vymlouval ty zabiječe, řka: jáť jim nemohu svědomí činiti z těch zabití, nebo stav rytířský byl by potupen! Odkud to pije ten muž veliké tichosti, postavy posvátné?... Byl by se osupil na každého, kdož by v pátek snědl jelito sviní: a teď nemůže z vylití krve člověčí svědomí činiti! Kdo jest jemu svědomí odjal?... Táži se Tebe, které to rytíře míníte, jimžto běh bojovný přísluší? Tyli kasalické, ježto na hradích a na tvrzích vlasy ramena odívají a suknice krátké mají, jimiž podobně nemohou zadku přikryti? Jestliže jedině ti mají bojovati, což pak činí v bojích měšťané a sedláci? Pohleďte na své řeči, žeť pravé nejsou; že vy v čas boje naděláte rytířův z koželuhův, a z ševcův, ze špuléřův i z těch, kdož může palici nésti, a na kázáních mluvíte o knížatech a rytířích, i naděláte jich ze všech lidí! Neb ani král, ani knížata ani páni, ani hubení panošce nebojují sami, ale každý mocí vypudí své sedláky, zšibalíce tak a k mordu připravujíce lid veškeren.“ *)

Takováto velmi důrazná řeč nepohoršila Rokycanu ani sebe méně; hlavní duchovní správce kališníkův i potom nazýval Petra jako dříve „bratře můj v Kristu Pánu milý!“ a shledával se s ním osobně, jakož toho sám v pozdějším přípise z Prahy k němu připomíná. Nejspíše že v Chelčicích jeho navštěvoval, pokud Prahy ještě prázden býti musil.

V těch letech sepsal Chelčický dílo, kteréž ostrostí myšlének a nelíčenou důrazností jazykové skladby nad Postillu vyniká, a jehožto známost Rokycana po svém návratu do Prahy mezi svými nejdůvěrnějšími přívrženci zvláště horlivě šířil.

---

*) Replika proti Rokycanovi v rukopisu pařížském.

Tento spis, složený jaksi se zvláštním úmyslem k úchvatnému působení na mysli obecného lidu, a od pozdějších převáděčův národa českého na víru Římskou ze všech duševních plodův Chelčického nejkrutěji stíhaný, zakazovaný a ničený, nazývá se *„O šelmě a obrazu jejím.“* *) Psán jest asi roku 1446, poněvadž děje se v něm připamatování oněch poutí, kteréž „po Čechách i po Moravě vznikly před čtyřiceti léty“ za příčinou jakýchsi zázrakův, strojených r. 1405 na Blaníku a jinde, a obrav sobě za podklad sedmnáctou kapitolu zjevení sv. Jana, jal se co nejpříkřeji tepati všeliké pokrytství v církvi Římské.

Pozdější písemné památky dotýkají se života Petrova z těchto let v jedné stránce, která by ovšem nemálo byla na újmu jeho zásadám a křesťanské praxi, kdy by pravdivost zprávy o ní byla dokázána. Bratr Lukáš Pražský vydal totiž r. 1524 polemický spis proti oné menšině bratrské, která z Jednoty vystoupila, když ve zřízení jejím původním podnikány a prováděny byly velmi podstatné změny hlavně z návodu Lukášova a působením jeho. Tato menšina trvala na úpravě Jednoty bratrské dle onoho přísného řádu, jejž zakladatelé její, zvláště bratr Řehoř jí byli dali v úplném souhlase se zásadami Chelčického. Když pak bráníce toho původního rázu Jednoty, členové rigorosné menšiny utíkali se proti Lukáši hlavně k autoritě Petrově, šlo důmyslnému organisátoru společnosti bratrské o to, aby tu autoritu co nejvíce seslabil. Za tou příčinou užil proti nepodajné menšině, jejížto členy nazývá „odtržence“, některých pověstí, kteréž, jak praví, od nejstarších

*) Zachován v rukopise Olomúckém, v opise v Českém museum.

Bratří v Jednotě šířeny byly a skutečnému životu Petrovu nemalé zlehčení činily. Mezi takovými pověstmi byla i ta, že „když byl sněm u Hory (1443), a on (Petr) jsa obžalován měl státi, tak se bál kříže Kristova, že by byl rád všechny své spisy pro strach spálil.“

Bratr Lukáš Pražský byl příliš opatrný muž, aby tuto pověst byl považoval a dále přenášel jakožto pravdu. S jemným kritickým spůsobem praví, „že slyšenú řeč přivedl, nejistě ji“, ale „ani zase ovšem zamietaje“, poněvadž účelu jeho, totiž otřesení autority Petrovy v mysli Bratří, pouhé opakování těch slov postačovalo; odpovědnost z nich zůstavoval zcela jich původcům. Věrohodnost Lukášových svědkův proti velmi důležité stránce v životě Petra Chelčického jest nyní velmi nesnadno vyšetřiti; ale ponechávajíce všechny ostatní jejich o něm nepříznivé vzpomínky, na příklad, že byl hněvivý a mstivý, na váhách, to tušíme jest prázdno vší pravdy, co na nechvalitebnou památku jeho roznášeli o něm stran sněmu u Hory.

Tento sněm svolal (ke dni 14. května 1443) tehdejší hlavní ředitel politiky české, vlastenecký státník pan Hynce Ptaček z Pirkštejna, k vůli narovnání různic náboženských a pozval k němu duchovní i světské z Táborska, Žatecka, Písecka a Klatovska. Hlavní účel sjezdu byl obrácen proti Táborům, o jichžto úplné potlačení tehdejší politikové čeští po bitvě Lipanské neustále zasazovali se. Byl-li mezi těmi k sněmu pozvanými osobami z Písecka také Petr, není ovšem vědomo, ale právem lze o tom pochybovati, poněvadž všeho veřejného života v Čechách povždy byl vzdálen, už od r. 1420 žádných veřejných rozprav neb sporův náboženských se neúčastnil, žádnou novou náboženskou společnost nezakládal a tedy jednotě

národní v ničemž na překážku nebyl. Na nejméně pak mohl býti snad volán na sněm do Hory jakožto člen strany Táborské, o jižto buď „napravení“ neb vyvrácení a rozmetání panu Ptáčkovi šlo. Vždyť tutouž bohaprázdnost, kterou strana Ptáčkova na tom sněmě vytýkala Táborům vzhledem k jejich učení o svátosti oltářní, Chelčický pokládal jim za zlé už před dvacíti lety. Ve spisech, kteréž byl složil až do r. 1443, rovněž jako ve všech pozdějších, pronášel se o božím těle ve svátosti oltářní s největší uctivostí. Spisy Petrovy, kdy by skutečně byly bývaly tenkráte už obecně známy, byly by spíše posloužily i politice kompaktatistův v Hoře shromážděných proti nenáviděným Táborům, než aby Chelčický byl musil obávati se, že jeho samého tam pro ně stihne nějaká nehoda.

Aniž pak dle celého rázu všech tehdejších sněmův českých byl by měl Chelčický příčinu, strachovati se na nich nějakého snad tělesného příkoří pro své přesvědčení mravní. Ač na žádném z nich dosud nikdy nebyl, tolik zajisté věděl o nich jako každý tehdejší obyvatel v nejodlehlejší vesnici české, že se na nich nikdy nikomu nic zlého nestalo, že na nich dána úplná volnost slova míněním nejrůznějším a proti sobě na vzájem co nejpříkřeji postaveným. Dostaviliť se k sněmu Horskému i důvěrníci strany Táborské beze všeho strachu o své životy, vědouce velmi dobře, že sjezd hlavně proti nim svolán jest. Chelčicky, ač po celý život nevyhledával veřejnosti k projevení svých zásad, mohl s klidnou myslí zabrati se k němu také, kdy by pan Ptaček přítomnosti jeho pro odklizení různic náboženských už byl uznával za potřebí. Nám pak zdá se, že pořadatel sněmu Kutnohorského o Chelčickém vů-

bec ničeho nevěděl, tím méně, že by také jeho byl pokládal za nějakou překážku svého programu.

Prodleli jsme při této zprávě o Petrovi poněkud déle, poněvadž jest jediná, která po r. 1420 nám jej uvádí ve styky s veřejným tehdy životem českým, a poněvadž zúmyslna zatemňuje obraz jeho mravní síly, jenž v nás vzniká čtením jeho spisův. Že by Chelčický mezi sněmovníky na Hoře skutečně byl býval, ve zprávách o tom sněmu zajisté dosti zevrubných poznamenáno není. My pak i pochybujeme, že tam byl volán. Proto nemůžeme souhlasiti s oněmi učenci, kteři památný přípis mistra Jana z Rokycan k Chelčickému „o těch lidech, kteříž slovou kněží, proč nic neprospívají,“ kladou do r. 1443. V tomto listu Rokycana dokazuje na konci „kdož se více bojí stvoření než stvořitele, ten smrtelně hřeší“ a zavírá takto: „A protož, bratře milý, bojž ty se více pána boha, nežli lidí. Neb kdož se bojí pána boha, ten se nebude žádného báti, jakož písma oznamují; ale kdož se boha nebojí, ten se musí báti lidí“. Tato slova pokládají někteří naši badatelé za jakési napomenutí, povzbuzení neb i posilu, kterouž Rokycana prý přislal Chelčickému před sněmem Kutnohorským, aby jej tam přiměl. Výklad takový jest zcela pochybený. Vždyť sám Rokycana „milý bratr“ Chelčického byl hlavním soudcem v těch věcech, o které pan Ptaček sněm do Hory položil. Z *Rokycany* Chelčický zajisté nemusil míti strach, „že by rád všecky své spisy byl spálil.“ A tak i celá starší zpráva o Petrovi vzhledem k sněmu Kutnohorskému z r. 1443, jakož i odůvodnění její novější objevují se co nesprávné, a bratr Lukáš šetřil pravdy „nejistě slyšené řeči.“

VI.

Od roku 1436 až do polovice r. 1448 politická a církevní reakce provedla v národě českém a zvláště v Praze značnou část svého programu. Vždyť odvážila se už i mrzkého pokusu, aby originál velice krotkých ale přece nesmiřitelně nenáviděných kompaktát odstranila z Prahy a z Čech. Dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad učinilo tomu zpátečnickému a cizáckému proudu dějin v Čechách mocnou přítrž; ale dědictví dvanáctiletého panování Oldřicha z Rosenberka a Menharta z Hradce bylo velmi smutné. V ohledu politickém stala se ovšem rychle změna; ve věcech náboženských a mravních sahaly záhubné účinky reakce do života veřejného i soukromého při kněžích i laicích už příliš hluboko, aby potřebná náprava byla mohla nadejíti přes noc.

Brzy po svém návratu do Prahy Rokycana počal v kostele Týnském kázati o papeži, že jest antikristem, a rozhořekoval se tak bolestně nad obecnou zkázou mravův v občanstvu českém, že lidé domnívali se slyšeti druhého Husa. Vedle horlivé snahy o napravení života křesťanského při kališnících i papežencích Rokycana až do r. 1450 usiloval o opětné vtělení podobojích do církve Římské. Té doby ovšem seznal, že dobromyslné jeho úsilí zmařili hlavní řiditelé politiky papežské proti Čechům: Kapistran a Eneáš Sylvius; neboť r. 1450 Čechové podobojí slouli v názvosloví Římském opět jen „kacíři“ jako před sjednáním kompaktát, což způsobilo i marný pokus o spojení církve české s církví řeckou v Cařihradě.

Do těchto let sahají také kořeny později mocně rozklenutého, velebného stromu ušlechtilé Jednoty

Bratrské. Vyklíčilť ze všeobecné hniloby náboženských poměrův v Čechách.

Počátek Jednoty Bratrské byl v Praze. Sem totiž navrátiv se Rokycana už r. 1450 seznal při vykonávání duchovního úřadu svého, že k němu se zvláštní důvěrností přidružuje se několik podobojích, toužících jako on na hlubokou pokleslost života křesťanského. Kazatelské působení jeho při chrámu Týnském netoliko upevňovalo tento přátelský svazek, ale i rozmnožovalo jeho účastníky, vynikající vesměs opravdovostí v náboženství a čistotou mravův. Nebyli to ani boháči ani učenci; ale lid obecný, idealních názorův života, jehož mravním potřebám tehdejší povaha křesťanstva ani kališnického ani římského nepostačovala. Zajisté že už před návratem Rokycanovým do Prahy veliké rozpaky a útrapy svíraly mysli těchto prostičkých horlitelův za opravdovou lidskost, nevědoucích snad dlouho jeden o druhém. *Chrám Týnský za duchovní správy Rokycanovy* uvedl je v spolek a stal se jejich středištěm. Vynikal mezi nimi chudý řemeslník krejčovský, člověk věku dospělého, už padesátník, poněvadž býval členem kláštera bosáckého, než husitství změnilo a opanovalo ducha celého národa. Nazýval se *Řehoř.* Více vědomostí o jeho původu a jméně nezachovalo se. „Byl to muž povahy skutečně neobyčejné, pobožný a rozumný, pokorný a přísný pospolu, činný a odvážný a nebažící přece ani po cti ani po jmění, ani po přednosti a panování; nejsa učeným, byl přece nad jiné mnohé mocen i slova i péra.“ Takový obraz podavá nám o něm historická kritika.

Řehoř a Petr! Jaký znamenitý zjev duševní síly každého o sobě v oněch dobách. A jaký účinek, když duchové obou setkali se! Tolik let každý z nich pracoval sám v sobě, v nejhlubší

skrytosti života, za týmž vznešeným cílem: ušlechtění lidskosti. Oba už dávno byli přestoupili polovici své pozemské dráhy, když i poznali se duševně i setkali se osobně. Byloť té doby po Čechách už drahně rozličných „bratrství", jimžto zřízení společnosti kališnické nevyhovovalo; ale toliko „bratrstvo Pražské" ve spojení s bratrstvem Chelčickým, toliko Řehoř a Petr byli původci duševního směru, jímž dala se velmi značná část národa, a jenž přetrvav jejich životy jevil po století svou moc v dějinách vlasti.

Prostředníkem těch věcí stal se Rokycana. Bratří v pamětech svých vypravují o tom takto: „Přidrželi jsme se mistra Rokycany, jeho poslouchajíce mimo jiné všecky za několik let, i kázaní jeho píšíce; a zvláště toho roku, když mladý král *) kraloval, mnoho oznamoval zavedení lidu křesťanského a kterak přezle stojí u vieře i v skutcích, a kterak svátostí zle požívají a neřádně i služebností kostelních k mylné naději svého spasení, a že kněží zle vcházejí v kněžství a řídko se nahodí kněz bez hříchu smrtelného. A tak v svém kázaní mluvil, že jsou oni ta nevěstka, o níž psáno v zjevení, že sedí na šelmě."

Rokycana té doby, když po uvedení Ladislava Pohrobka katolíka ze školy Eneáše Sylviovy na trůn český viděl vraceti se do Čech někdejší panství církve Římské, s kterou působením Kapistranovým a Eneášovým kališníci jakožto člen ve své zvláštnosti stejně oprávněný spojiti se už nemohli, a když od nového krále sám hned v prvních dnech byl zakusil veřejných důkazův osobní nechuti a nevážnosti: octl se v zřejmé oposici proti politice pana Jiřího z Poděbrad a zabral se opět do snah

*) Ladislav, r. 1453—1457.

reformačních. Otázka o zkaženosti kněžstva velmi zabývala jeho mysl, a do této doby (1453—1457) zajisté náleží také jeho svrchu vzpomenutý, od některých badatelův k roku 1443 neprávě kladený list k Chelčickému o témž předmětě. Závěrečné napomenutí, v tom listě obsažené, aby Chelčický bál se více boha než lidí, *bylo jen obrazem cesty, kterouž Rokycana toho času už sám byl nastoupil.*

Jan Blahoslav ve svých dějinách Jednoty píše o těch věcech takto: „Když dosednouti měl na stolici království českého Ladislav mladý, strach náramný připadl na Rokycanu i na všecku stranu podobojí, z čehož se velebili Římané. Rokycana proti zavedení křesťanskému kázal... a když taková kázaní činil, pán bůh mnohými srdci posluchačův pohnul k bedlivému a horlivému poslouchání. Jako bratra Řehoře s jinými, že jsou takové zavedení hrozné od pravdy, víry, lásky a od spůsobu první církve seznavše za pravé to přijali. A na druhou stranu, když (Rokycana) mluvil o obnovení církve i o řídkosti strany následování pravdy, a že svět ji nepřijme, a kdožkoli budou chtíti toho dokázati, že na veliká a hrozná nebezpečenství přijdou: i dávaje příklad na městu vypáleném a rozbořeném a právě spustlém, na jehož gruntech a ssutinách porostliny a rozličné chamradí vzrostly, a v těch porostlinách rozličná a ukrutná zvěř lítá se zplodila, nedopouštějící nižádnému na těch místech ničímž hýbati, ovšem gruntův hledati; a vykládaje to pravil: tak my ještě po svrchu chodíme; nežli se lid zase gruntův doběře aneb doberou a na těch gruntech dílo dobré a stálé vzdělávati budou, proti nim zvěř lítá povstane a jim překážeti bude.“

Takovéto úvahy hlavního duchovního vůdce kališníkův měly dojem velmi mocný na mysli všech

posluchačův jeho, tím úchvatněji pak působily na *Řehoře* a kdož ve smýšlení s ním se shodovali.

Blahoslav v dalším vypravování dotýká nemalých duševních rozpakův a útrap při nejprvnějších Bratřích: „Těmi a podobnými řečmi (Rokycana) posloužil jim k bázni a strachu stran zavedení, že by nemohli dobře státi při svém spasení, zůstávajíce v tom hrozném církve křesťanské sobě oznámeném zavedení a bez následování pravdy poznané."

Zvláště Řehoř už plál nejprudší touhou po obnovení prvotních řádův církve Kristovy a nemaje dosti na rozborech života křesťanského, jež ozývaly se s kazatelny Týnské, pilně docházel k Rokycanovi také soukromí, aby s ním ještě do zevrubnějších rozmluv se zabíral a možno-li, pokoj své duše nalezl. V pozdějších písemných zprávách svých Řehoř sám určuje počátek své osobní známosti s kazatelem Týnským k roku 1452. Tyto soukromé schůze a nábožné rozhovory Řehořovy s Rokycanou dostaly ještě významnější směr, když Rokycana, aby šlechetného horlivce poučil, že už také jiní Čechové probrali se k podobným výsledkům přemýšlení, na jakýchž oni spolu stanuli, dal mu do ruky spisy — Petra Chelčického! Účinek čtení byl v mysli Řehořově ohromný. Tak jasně ještě ani sám nebyl posud o nynější zkáze společnosti křesťanské uvažoval, ani Rokycana k němu nemluvil. Zcela nový svět vzešel v jeho duši. Od té chvíle byl sobě určitě vědom, co dále činiti chce a bude. Nemohl zastaviti se na polovici cesty k úplnému pokoji svého svědomí. Pouhé psané slovo Petra Chelčického nepostačovalo mu. Věda, že tento muž ve společné vlasti žije, musil jej viděti, s ním mluviti, od něho samého snad ještě více slyšeti, čímž by se v dalším jednání svém

spraviti měl. I odebral se k Petrovi (nejspíše roku 1454), poznal i spisovatele a nejbližší společnost jeho a opětoval své návštěvy v Chelčicích.

Petr novým reakčním proudem církevním v Čechách také byl povzbuzen k sepsání díla, které považujeme za vrchol veškeré jeho činnosti spisovatelské. Jest to „*Síť víry*,“ složená r. 1455, poněvadž Petr v ní vzpomíná oněch dob, „před patnácti lety, když země byla bez vlády, obrácena v poustku, když soudy stály, když zemané dychtíce po loupeži a statcích, chtěli krále Němce.“ Ty známky táhnou se k r. 1440.

Bratr Řehoř poznal netoliko starší spisy Chelčického, *Postillu* a *Obraz šelmy*, ale také *Síť víry*. Docházení jeho do Chelčic způsobilo i mezi přívrženci Petrovými v jižních Čechách a mezi celým bratrstvem Pražským brzy těsné spojení duševní, kteréž jevilo se zvláště tím, že Bratří Chelčičtí dodávali Bratřím Pražským písma Petrova. K nejhorlivějším zasílatelům spisův Petrových do Prahy náležel *Jan Kolář z Vitanovic* (u Ml. Vožice), o němž později Bratří ve svém přípise k Rokycanovi z dne 29. července 1468 výslovně vzpomínají, že jim propůjčil ke čtení Chelčického nejprvé *Obraz šelmy* a potom knížky *O moci světské.* Ale všechno toto spojení Řehořovo i ostatních Bratří Pražských s Chelčickým a s nejbližším kruhem jeho dálo se netoliko s vědomím nýbrž i se schválením Rokycanovým. Řehoř a druhové jeho nepřestávali hleděti ke kazateli Týnskému jakožto k učiteli a důvěrníkovi svému, bez jehož vědomí a vůle vůbec ničeho nepodnikali, a k němuž snášeli i všechny dodané sobě spisy Petrovy, neodvažujíce se čísti je dříve, pokud by neměli k tomu svolení od něho. Uvádějíce Rokycanovi po desíti letech (1468) na paměť tuto svou bezvýminečnou k němu posluš-

nost Bratří vyznali: „A by ty byl nám to (písma Chelčického) hyzdil, nevíme, bychom byli přijali...“ A Bratr Lukáš podobně vypravuje, co Petr Chelčický „doma kokrháním oznamoval a což nakokrhal na papíru, a zvláště o Obrazu šelmy, *to jsou* (Bratří) *s ukázaním mistru* (Rokycanovi) *a s povolením jeho čtli* a tu teprv mnohem víc poznali....“

Z toho zřejmo, že důvěra jejich k Rokycanovi až do r. 1457 byla velice povýšena nad jejich oddanost k Chelčickému. Dozrálo v nich ovšem teprv čtením spisův Petrových konečné rozhodnuti, že úplně se oddělí netoliko od církve Římské, poněvadž byla naskrze zkažena, ale i od posavadní společnosti kališnické, poněvadž potřebné opravy ani hlavních článkův neprovedla, ba, jak už patrně se objevovalo, v prvotních zámyslech svých reformačních byla zaražena a k návratu do náručí Římského nakloňována. Však měli pevně za to, že kazatel Týnský půjde po nové dráze s nimi a že bude jejich vůdcem. Jeho posavadní řeči veřejné a ještě více jeho úvahy soukromé utvrzovaly je v naději, že bude hlavou nové jejich společnosti náboženské. Petra by ani nebyli mohli k tomu účelu potřebovati, poněvadž nebyl *knězem;* jim pak šlo o zřízení *nové církve s ústrojím kněžským*, nikoliv jen o pouhé rozmnožení členův bratrstva Pražského neb Chelčického.

Pokud panoval král Ladislav, Rokycana sám dosti hověl té jejich naději; ale když smrtí Ladislavovou náhle změnila se veškera církevní a národní situace v Čechách a ještě více když Jiří z Poděbrad z vůle národa dosedl na český trůn: také v Rokycanovi oživla naděje, že kompaktáta budou přivedena k potřebnému uznání v Římě, k dokonání a k platnému provedení v národě

českém, tím pak že život křesťanský v Čechách dojde konečné nápravy. V tom domnění lišil se Rokycana ovšem velice od Řehoře i od Chelčického, kteří ani z nejupřímnějšího kompromisu církve Římské se společností podobojí neočekávali nic dobrého pro křesťanskou praxi, ano kteří právě všeliké smlouvání se mezi těmi stranami pokládali za hlavní pramen všech neřestí v křesťanstvu českém.

Po sedm let (1450—1457) vzrůstalo bratrstvo Pražské pod ochranou a péčí mistra Jana z Rokycan; po sedm let usilovali Bratří zvábiti Rokycanu za svého vůdce; po *sedm let Rokycana odkládal*, až konečně přímo se osvědčil, že s nimi nepůjde. V pamětech Bratrských se zvláštní pilností snešeno a zachováno, co k této důležité kapitole dějin českých náleží.

Bratr Lukáš ve svém spise *Obnovení církve* poznamenal: „Toto pak skutečně se stalo (po smrti krále Ladislava), když Bratří s mistrem Rokycanou mluvili mnoho a mezi jiným mu pravili, mohlli by opustě zhanĕnou křivdu Antikrista k schválení pravdy první přistoupiti podle svědectví, kteréž vydával za krále mladého, a *on pravil, že mu věc nemožná, neb by vše musil na ruby obrátiti a na tvrdo skočiti.* A dvěma v kaple mluvil: Vím, že praví jste, než já bych měl tak býti, musil bych potupen s vámi býti.“

Obšírněji vypisuje Bratr Jan Blahoslav k roku 1458, za krále Jiřího: „A tak, když se povětří proměnilo, proměnil se také i Rokycan jako v jiného člověka. Kteréžto věci když jsou poznali ti dobří muži (Bratr Řehoř a jeho druhové), mluvili s ním o to dostatečně a k tomu jej snažně napomínali, aby což jest kázal a mluvil o zavedení církve, skutečně od toho odstoupil, a cožkoliv

kázal a mluvil o obnovení církve a vzdělání jejím, aby toho skutečně následoval a v tom sám stoje jiné všecky přidržel, slibujíce jemu, že jeho chtějí věrně a právě následovati, poslouchati a přidržovati se až do ztracení všech věcí i hrdla. On pak Rokycan za některý čas vždy jich tak odbýval pěkně, aby posečkali a nebyli tak příliš kvapni, z čehož oni čím dál tím více porozumívali tomu, že on k tomu nemá chuti, aby zavedení oznámené opustiti a pravdy sebou kázané následovati měl. Když nejednou s ním o to opravdově mluvili a nebezpečenství svých duší, v nichž postaveni byli, jemu předkládali a že sám tomu dobře rozumí, jak je velmi nebezpečná věc, takovými zlými služebníky se srovnávati, a summou že oni nijakž nemohou při něm a při jiných kněžích tak zůstávajíce dobrého svědomí požívati. Až jim mezi jinými řečmi odpověděl s hněvem, přísně jim mluvil, že jsou velmi nezbední a příliš kvapni, a ty věci že jsou veliké a velmi nesnadné, což by všecko musilo z gruntu měněno a předěláno býti. Lid pak tento nynější že toho nijakž nesnese, nestrpí a nepřijme, a summou pověděl, *že by mu bylo na tvrdo skočiti.* A poznali (Bratří) z toho, že se světu nechce ošklivíti ani pravdy v trpělivosti následovati. Neb jednu chvíli dvěma z nich v kapli řekl: „Vím, že praví jste, než já bych měl s vámi toho následovati, musil bych s vámi potupen býti.“ —

Takové jednání Rokycanovo velice zarazilo a zarmoutilo Řehoře a družinu jeho. Připomínali mu všechny jeho někdejší veřejné i soukromé řeči proti všemu zavedení života křesťanského a co nejvyššího důvodu užívali nyní proti němu, že jim dříve po tolik let chválil *Petra Chelčického*, spisy jeho nejdříve sám ke čtení jim podav, a jsa takto

sám hlavní příčinou té cesty, na kterou oni už nastoupili. Rokycana v odpovědech svých ke zklamaným Bratřím všelijak vysvětloval, proč s nimi dále jíti nemůže, ale nikde nenalézáme, že by byl zapíral, co jim v minulých časích o Chelčickém pravil, aneb že by své mínění o Petrovi byl změnil. Jakkoliv důtklivě zejména Řehoř sám na něho doléhal někdejším jeho svědectvím o Chelčickém, *Rokycana k té výčitce vůbec neodpovídal.*

VII.

Důležitost spisův Chelčického pro vystoupení Jednoty Bratrské na veřejnost už vyžaduje, abychom seznali hlavní jejich obsah a jádro. Pokusíme se, čelnější myšlenky Petrovy seřaditi dle předmětův jeho vlastními slovy.

Kristus a víra v něho.

Že ten syn boží jsa bohem věčným ráčil jest býti člověkem tělesným a trpělivým, takové věření v něho potřebno jest, a takové věření aby nebylo jalové a mrtvé, aby se jím člověk neoklamal. Nebo množství věří, v slepotě stoje, nižádného užitku spravedlivosti z té víry nerodí, ústy vyznává narození jeho a skutky zapírá a všelikou nevěru přestoupeními ukazuje, jediné z příhody někdy na paměť jim přijde jmeno Jesu Kristovo a na jazyku se zatočí jako pověst někdy se smíchem lehkým. By pak všichni preláti se vší církví Římskou ten soud vydali i čertům jeho duši poručili, neuškodí jemu; neboť bůh nepotvrzuje soudu toho proti tomu, kohož jest spravedliva učinil z víry syna božího.

Panu Kristu, synu božímu, dána jest všeliká

moc v nebi a v zemi, aby byl pán andělův i lidí, aby měl moc soud učiniti o všech lidech i všech jich hříších. Aby ani císař mocný ani papež pyšný ani kdo na světě hlavatý neodhrozil se a nevyšel svou moudrostí z jeho rukou, ale musil k jeho slovu lézti do pekla s ďábly v oheň věčný, anť s něho již seberou koruny slavné, postavce skvělé, rozkoše jeho i množství sluh. Všecky věci dány jsou od otce Kristovi, to jest všeliká moc k učinění *spasení plného všem v něho věřícím, tak aby neměli potřebí hledati jeho jinde v které věci nebo v kterém člověku kromě něho.* Nebo kdož jeho jinde hledá, ten jeho nenalezne, protož ani v papeži, ani v moci jeho, ani v jeho ustaveních, ani v biskupích, ani v jich koních spasení jest, nebo falešná jich moc, falešná jich ustavení, falešné jich množství koní k spasení, falešné zdi vysoké kostelův a klášterův k spasení. Jediný Kristus jest pravda k spasení všem věřícím v něho . . .

Neroď (nechtěj) se báti, dcero Sionská, aj král tvůj jede k tobě tichý sedě na oslici. Pokojně jede, nehrozí jí panováním a porobením ukrutným ani robotami ani platy velikými. Ale přišed k ní, všecky svazky, břemena i obtížení robotná, pod nimiž jest ležela, povržena jsou na zemi. Aniž jest ji obtížil, pokrmův nákladných a desátkův obilných na ni nepoloživ, aby sluhy své sytil těmi pokrmy. Aniž jest ji také kterými službnostmi robotnými obtížil, nic na ní nežádá, jediné, aby jemu dala srdce své.

Půjdemeli k lidu učenému, tu ovšem uhlídáme velikou víru o pánu Ježíšovi a chválu povýšenou jmena jeho, a kterak jeho brání před kacíři pilně skrze moudrost písma mnohého. By pak kdo chtěl zle držeti o Kristovi, oni se postaví proti němu, nebo mají knihy hlubokých

smyslův moudré a dekrety veliké, logiku, grammatiku, biblí a doktorův mnoho. Byť někdo od kraj světa přišel, chtě se pohoršiti nad pánem Kristem anebo jej lehce vážiti, obrání jemu a dovedou jemu všeho, oč se jest nad ním horšil. Protož nepodobné jest domnívati se, aby oni v církvi Kristově byli první pohoršitelé nad Kristem k uvedení všech pohoršení v křesťanstvo, jimiž jest umrtven Kristus v nich. Však postavíce pravdu Kristovu proti mistrům a duchovním domněným pastýřům, jenž jsou pohrzeli Kristem a jeho chudým a pracovitým životem, jeho pokorou a sprostností, a uvalili jsou se v svět a v lakomství, v lakotu a v rozkoš tělesnou, v panování pohanské a v pýchu: z těch věcí poznáme, kterak ti učení a duchovní daleko jsou od Krista a kterak jest on jim mrzel v své pravdě. A nejvíce když se ohlašuje pravda chudoby jeho a cesty úzké proti lakomství a rozkošem jejich. Tuť se zjevně ukáže, kterak pravda Kristova jim bude položena v nenávisť, v hněvy veliké až do vylévání krve.

Užívání rozumu ve věcech víry.

Bude-li kdo chtít pravdu držeti v duchovních věcech a božských, musí ji s prací zvěděti, ji hledati, učiti se, ptáti se, aby pravý rozum v slovích božích mohl míti. Také ku poznání pravdy boží našemu rozumu malému a zatmělému překáží veliká mylnost a pokrytství v duchovenství. Nebo všechno to duchovenství obráceno jest v lež od lidí duchovních pokrytých, kteřížto odstupivše od boha a zákon jeho opustivše uvedli jsou své zákony rozmnožené a ozdobené zevnitř k oku lidem, služby a řády kostelní mnohé a nazvali jsou ty věci chvalou boží, řádem božím a poklonou boží,

a pozdvihli jsou jich s velikou slávou až do nebe na odivu *lidu slepému*, kterýž jistě mní, že není jiné cesty k sloužení bohu, jedno ti zákonové vymyšlení od prelátův pokrytých.

Nyní (lid) netoliko má víru malou, ale také slepou, bludnou a mrtvou, ježto ani o bohu, ani o jeho pravdě a cestě co *rozumného* drží. Což jako za víru drží, to jest pouhý a zjevný blud, v němž se ďáblům klaní. *Jiní jsou pak rozumnější*, jako kněži a mistři, ježto mnohou rozumnost o bohu mají v sobě. Ale ti také nemají živé víry, neb jsou naduti pýchou velikou, svody těžkými oklamávajíce lid o jeho spasení.

Jinak nemohou lidé ke Kristu přijíti než skrze *víru rozumnou*, aby jej poznali a s ním se spojili.

K našemu naučení važme, když Kr. dí: Makejte a vizte. Že tím dovodí člověku, aby viděl, to jest rozuměl, aby vše což sluší k spasení viděl a rozsoudil podlé pravdy písma. Ani odpustkové, ani prodávání mší, ani tržení za svátost nic neprospějí k spasení, nemajíce v sobě živosti ducha svatého.

Která ovce Kristova poznala by pastýře svého a potáhla by se na jeho pastvu, tu oni (kněží) za bludnou mají. Ale lid opilý a svého spasení nedbalý, ježto jich lžem a bludům věří, ty oni za ovce své mají a znají je po tom, která co desátku má dávati a co s které kdy mohou sedříti k hodům nebo ku posvícení uhoniti . . . Takové musí býti ovce Kristovy, aby *víru přeživali, rozumně ji v sobě držíce* podle zkušení a pravého uptání na to, co jest víra a kterak o ní má rozumíno býti, aby při tom nebyl člověk jako svině nebo vlk, ježto pokrm hltají nepřeživajíce!

Bohoslužba vnější.

Nynější kněží napsali jsou sobě veliké knihy k dlouhému bublání, ale ne k modlení v duchu a v pravdě.

Člověk nemůže se přiblížiti ničímž k bohu, ani se s ním spojiti v jeden duch, než toliko samou milostí pravou jeho miluje. A ta milování boha rozličně v lidech jsou. Někteří milují boha, že jsou se zavázali k zvláštním zákonům, aby podle uložení jich pro boha oděv potupný nosili a v těch zděch bydlili, tam jemu zpívali a jiné obyčeje ke cti činili. Ale proto lakomství, smilství, zvláštností nemilostivých plno jest v nich, svatokupectví, rouhání pravdě a zrazování nenávistné pravdy . . . Jiní jsou, ješto milují boha z ustavení papežského a z přikázání prelátského, ježto jsou jim uložili dni a časy posvátné k zdržení od pokrmův mastných, a jalových aby ke cti bohu požívali a od děl tělesných aby přestali a tu se posvěcovali jakouž svatostí, jak kněží jim ukazují . . . A že ta milování boha jsou veliké břímě, že v nich život může brzy zhynouti, jako řvaní dlouhá a mnohá rozličných písní mnichových, bublání v hodinách, šeptání v páteřích, nespaní, trpění postův, v žíních chození, lehání: tím více utvrzuje se to milování pocházející ze zámyslu lidského na oklamání světa . . .

Nám již neostává po nich (kněžích) jediné svátek ducha svatého, abychom jemu světili zpívajíce a u veliké zvony zvoníce, *aby jeho milost ráčil vesel pobyti při našich zvonech a písních.* Již nehledáme jeho přijití k svému utěšení, ale svatokupci žádají tobolku peněz vylhati na lidu skrze ducha svatého, aby se utěšili a veseli pobyli, vína a jiných rozkoší še naplníce. Takéž

jiný lid v roucha pyšná, drahá a okrášlená se připraviv, jedni k druhým k libosti, aby se ukázali na chloubu, hody v domích aby nastrojili skvostné a nákladné, aby břicha naplnili, pití vonných aby se nalili a potom k zvuku píšťal a houslí aby se radovali, skáčíce v tancích a jiných plzkostech rozpuštěni jsouce jako před modlami, *a to jest svátek ducha svatého.* A to by mohlo podobné býti, kdy by se měl ženiti duch svatý a tanec voditi se svou ženou . . .

V čem nezáleží spasení?

Člověk domnívá se spasení, číně ty řády kostelní lidmi vymyšlené, v nichž se všem spasení slibuje zjevně a slavně. Nebo ne hloupě jsou ujištěni spasením pod těmi zákony prelátskými, neb jsou je písmem svatým zodívali a starými svatými i doktory plnými ducha svatého, řádem božím a chválou jeho. A ten lid domnívá se spasení pod těmi zákony všem v tovaryšství položenými, aby všecko množství přestupníkův ze spolka posloužíce bohu v chrámích podle ustanovení starších, také ze spolka sjednali v pýše, v lakomství, v rozkošech tělesných, v obžerství, v opilství, v rozpuštění, ve hrách, v veselích, v tancích i v jiných všech poběhlostech pohanských, a s tím se vším aby odpočinuli na pánu bohu a na jeho věčném spasení. A což pak služba svatokupecká mší a jiných věcí duchovních za peníze a za jiné užitky tělesné zceněná, koliké se tu spasení duší slibuje!? A tak ďábel kde chce může cestu spasení uvesti tomu lidu: *pouti mnohé* oslaviti, aby v tovaryšství radostně jdouce, hojně jedíce a pijíce spasení tak u *svatých* na poklonách hledali a věřili, že kněží bohatí mají velikou moc, odpuštění hříchův tu dávati a lidi rozličně posvěcovati. Také

se někteří domnívají o některých kněžích, že mají tovaryšství s bohem i vkupují se v jich zasloužení, a domnívají se, že jim tu spasení na hotově stojí. A nad to pak chtějí ještě spolehati na svátost svatých v nebi a potom až i do *pekla* sestoupí se svou nadějí, když by jim již všecka posvěcování domněná nemohla plné naděje v bohu samém ustanoviti. *Peklu* sebe svěří a sestoupí do něho, aby je úplně *vyčistilo* a do nebe vzhůru poslalo. *A na tom domnění téměř všecko množství hříšníkův stojí, pokání nečinice a v očistci své dokonalé spasení věříce.* A to všecko cožkoli může bludného a lehkého domnívání o spasení býti, učinila jest neznámost boha a blud antikristův.

Můžeť se i dnes množství velikému přihoditi, že *Ježíše mezi známými nenajdou.* A toť jsou obyčejové mrtví dávno od kněží lstivých k hledání boha uvedení pro zvláštní zisk jejich, ježto jsou již nyní k hloupým oráčům dobře známi po jich ustavičném rozkazování: jako jsou *zpověď třikrát do roka s pokáním peněžitým*, aby hned potom přijímati tělo boží mohli, oféry, desátky, kropení i mnozí jiní řádové a práva, v *nichžto vždy lid slepý boha hledá a nalézti jeho nemůže.*

Žena mající skryté modlení a skrytou víru k pánu Ježíši, více jest ujištěna *užitkem modlitby* než nynější kněžstvo a žákovstvo s mnohými vytím v chrámích a mnoho hodin s velikým bubláním repčíce.

My již v těchto časích zlých a nebezpečných nic utěšeného nemůžeme o té *vinici* (páně) mluviti. Nebo vepř divoký z lesa z kořen vykopal ji, a zvláštní zvěř s desíti rohy a se sedmi hlavami spásla ji, a zkazila ohradu její, a v planost obrácena jest a cizího štěpení nese překyselý hrozen, z vinice Sodomských a z předměstí Gomor-

ských, a hrozen převelmi hořký, žluč drakův víno jich. Nebo vinaři té vinice opustili jsou pána boha a opili jsou se krví svatých, kteréž bůh posílá k tomu, aby opravili zkažení té vinice... Aniž takoví vinaři uvodí koho do vinice Sodomských a smlouvy s ním činí jinak, jediné aby sobě jeho v užitek smluvili a hrozny se jim činili, aby z nich ssáli sladkost užitkův zemských k utěšení těla. Nebo všecka jich posvěcení, všecky jich slavnosti hodův a náboženství jsou v *zisku zceněny*.

V čem jest spasení?

Spasí-li nás bůh, ne pro naše skutky a spravedlnosti to učiní, ale podle svého milosrdenství nesmírného.

Ani dlouhou prací ani krátkou nemohl by nižádný zasloužiti království nebeského, když by jeho bůh z milosti každému nedal. Ale něco stránkou můžeme zasluhovati tak, když my víru živou majíce k němu a milost, i z té víry a milosti usilujeme, boj vedouce proti tělu, světu a ďáblu a vůli boží plníme... *Úplně zasloužiti nemůž nikdo*, protož musí vždy z milosti a ne ze zasloužení přijíti království boží.

Kněží praví se býti pramen spasení.

Málomocnému již očištěnému dí pán Ježíš: *Jdi, ukaž se knězi a obětuj dar*, jakož jest přikázal Mojžíš. A to jest bylo líbo kněžím oněm i nynějším, aby se jim málomocní ukazovali a dary jim obětovali. Protož to kněží s chválou ohlašují a mnoho se chlubí, *že spasení lidské na nich záleží a že nemohou lidé bez nich spaseni býti*. Ale jáť dím, že bez kněze Krista nejvyššího nikdo nemůže spasen býti. Ale kdož se přidrží kněze lotra a zloděje, nelze jemu zatracení ujíti. Protož

se bláznové chlubí takoví, více se tomu radujíce, že tu od nich dary berou, nežli zdraví málomocných. A pilně *lakomí popkové* napomínají, aby se jim ti malomocní ukazovali, nebo zisku tělesného od nich dosahují, ale o jejich čištění nevelmi stojí, *nebo se jich tobolce lépe hodí málomocní* než čistí. Ale zle sobě tuto kněží čtením dovodí, že se jim mají malomocní s dary ukazovati. Nebo tam kněží podle zákona mnoho jsou musili málomocné ohledávati a práci s nimi míti. Ale nižádných darův od nich nemohli jsou ani bohu obětovati ani sobě vzíti prvé, než až málomocný očištěn byl. Protož by aspoň nynější kněží židovským se rovnali, aby se na nižádné dary málomocných netáhli, leč by prvé svou prací, modlitbou a naučením svatým skrze víru málomocného k čistotě svědomí přivedli!

Kněží opustivše pravdu zákona božího provolávají *jedny časy k hřešení a druhé ku pokání.* Masopust, aby s nimi v obžerství a v jiných ohavnostech trávili bez studu: a půst ku pokání, aby je v pokrytství do času zavřeli a chovali pod falešnými zpověďmi a pod mylnými pokáními bez opravení života, majíce nepřestávající vůli k budoucímu hřešení. A v tom převýšeném bludu zpokojili jsou ten lid a ubezpečili v mylné naději spasení . . .

Boháč kněží na penězích najal, aby pravili o něm světu, že jest v třetím pekle, v očistci, a že oni za něho věčně chtějí boha prositi, aby jemu z pekla pomáhali, nenadějíce se, že by v roce nebo ve dvou letech mohli tomu co učiniti, aby jich modlitba té moci byla. A protož pochybujíce nad tím, *musí v knihy vepsati duši toho boháče!* . . . *A již mistři a kněží velice vládnou Ježíšem: v jich rukou spasení všech záleží.* Oni vládnou věrou a

panují nad ní, *a což oni chtějí, to víra jest.* A Ježíš dav jim v moc klíče království nebeského, aby jimi odmykali, jakož se jim zdá a komu, *a on již na jich milosti jest.* Co oni jemu dobrého učiní, na tom dosti měj. Ale oni vládnouce Ježíšem a jeho spasením, a jedno jsouce se světem, podadí jeho světu vhod, aby jemu Ježíš nebyl těžek ani k hanbě. Připraví oni Ježíše světu v sladké jíšce, změkčivše jeho nad olej, aby lehce na každou ránu padl, aby spasení jeho mohlo se dostati katu, biřici, násilníku, zloději, morděři, rufianu, cizoložníku, smilníku, bohatci v tuku skvostném prorostlému, lichevníku, lakomci, žráči, opilci, a kdož na světě nalezen jest, každý má spasení skrze mistry a bohaté kněží připravené. Nebo oni vládnouce, spasí všecky na světě, aniž může kdož nyní zlý býti, ani do pekla jíti.. Mistři a kněží již jsou sobě uprázdnili širokou cestu skrze Ježíše, a cti a chvály, zboží a rozkoší těla došli jsou skrze jeho bolesti, všechen svět se jim klaní, maje spasení Ježíšovo z moci jich. To vše ten svět dělá v slepotě, a věří spasení svému, v ledacíms jmeně po zemích, po krajích toulaje se, věří na místech, ježto jsou svatokupci oslavili, že milosti a spasení naleznou, a u kněze nejbohatšího v Římě odpuštění hříchův všech a zbavení muk a jinak rozlité svátosti mají mnohé. A naposledy, scházejíce s tohoto světa *kněžím statky dávají,* duše své jim poroučejí, aby za ně boha věčně prosili, mše sloužili, žaltáře, vigilie zpívali. *nebo prvním milostem, kterých jsou za živa hledali, ani velikým odpustkům papežovým ani sedmeré svátosti církve svaté nemohli jsou doufati, by ihned zemrúce šli do nebe.* A protož zemrouce myslí vstoupiti do třetího pekla v očistec a kněží

za ně pějíce a mše sloužíce *mají z pekla dobývati jich . . .*

Nynější kněží nejsou jako jiní lidé, nebo svých modliteb všem dosti dají: pánům, měšťanům i sedlákům. A jich modlitby do pekla sahají svou mocí, z ruky ďáblovy duší dobývajíce. *A všickni lidé za nic by nestáli bez jich půlnočních modliteb!*

Papež hlavní pramen spasení.

Židé křtu nezapírají, ale chtějí, aby k němu byl nějaký veliký Eliáš, malý Jan že by neměl té moci. A v té šlepěji stojí také *Antikrist, kterýž se jest nad bůh povýšil* a moc boží sobě osobil a to jediné spasení půjčuje, co z jeho moci vychází. Protož jest sobě osobil všecky skutky, v nichž by měli lidé spasení hledati a všecky řády a služebnosti v duchovenství. A ustavil jest úřadníky zvláštní z moci své s velikými jmeny, aby oni měli ty služebnosti v svých rukou a těžili jimi. A bez jich povolení a moci aby nižádný nemohl skutkův spasitelných činiti nižádných, ač by i svatý a bohu milý byl *Protož pošleli koho bůh se svým duchem, ti kněži velicí odsoudí jeho na oheň.*

Antikrist v své slávě ukazuje se, jako by on bohem byl, čině plné spasení lidem kromě Krista, moc všecku duchovní, *klíče apoštolské* k rozvázání a k svázání maje, povýšen jsa ve cti, v bohatství a maje na pomoc všecky klášterské roty, všecky koleje mistrské s jich vtipy mnohými, a ti jedním duchem společně proti pravdě Kristově stojí . . . Ale bojte se nynější *hlavatí papeži*, biskupi, arcibiskupi, ježto proti Kristu pod pokrytstvím stojíte, chtíce jeho pravdu potlačiti, sami panovati v pokoji a v rozkošech. Bojte se všichni hlavatí nepřátelé kříže jeho, ježto se posmíváte jeho chu-

dému a potupnému životu a nevěříte jeho pravdě. Bojte se všichni, ježto boha hledáte lstivě, spolehajíce na jeho milosrdenství a na svá lživá posvěcování, a protivenství kříže trpěti nechcete.

Dále a u větší odpornost sáhají ti, kteříž stojí na místech apoštolských, nežli by prostně všickni takoví nájemníci (ovčince Kristova) byli: jakož jest papež, kardinálové, biskupové, opatové i jiní preláti velicí, ježto mají panství veliká tohoto světa, panoší a jiných čeledí rozličných zástupy nemalé, jako jest obyčej u dvorův královských a knížecích chovajíce, panství světská spravujíce, v rozkošech a pýchách života přebývajíce. Tiť kázati neumějí ani služebností pastýřských činí, ale toliko nad věrou panují, což by se jim zdálo, to aby víra byla. Pokud chtí, potud jí moci půjčí, a jakýž chtí, taký rozum jí naleznou. Nebo na nich jest, zákony lidem ostavovati, aby podlé nich bohu sloužili, a oni jim z moci své odpustky za peníze rozdávali. Takovým se vlk nenahodí, aby se jeho leknouce utekli od ovec, nebo císaři, králi sami před nimi padají jako před bohem, tiť jim vlkem nebudou. Nahodí-li se který dobrý a chudý kněz, čtení káže a bude jim vlkem, toho oni kacířem nazvouce řknou, že církev svatou zamúcuje a ruší ji, upálíť ho anebo v žaláři uhnojí. Ti opět, o nichž pán dí: kteříž nevcházejí dveřmi v ovčinec ovcí, ale jinudy vstupují, že jsou zloději a lotři, ti nejsou nájemníci utíkajíce od ovec před vlkem, poněvadž sami jsou prostě morděři ovec, a ti jsou zřízeni od oněch prvních na místa pastýřská. A ti také lid sobě podrobivše skrze moc panují nad ním s ukrutností podle vůle svého panství: mléko dojí, vlnu střihají, osahše lid a zcenivše jim všecko: co, kdy a zač dáti mají, a sami se pasou v rozkošech a stádo

jsou dali v roztrhání všeliké zvěři polní. A toť se nyní nejlépe hodí kněžím, aby osednouce faru bohatou a dům, měli pokoj tělesný a stůl sytý. A trvajíce mnohé časy s přestupníky rozličnými, vždy jim káží, křtí, oddávají, svátostmi posluhují a vždy se hanějí s tím lidem, že jest pekla hoden; *však se tu chce knězem býti pro břicho.* A kdo by se uchýlil od jich nepravé služebnosti, ten od nich nazván bude *poběhlý kacíř od víry a sektář.* Z neřádu té nevěry nemůž nižádný rozumný jinak jich souditi, než za zlé a nepravé nájemníky, kteří *sebou pomykají často sem i tam, vybírajíce kde by méně práce bylo a užitkův více.* Kdež se jim lepší pastvy nahodí, utekou od prvních preč a potom nepodbají na ten lid. Ze všech dělníkův, což jest jich pod nebem, není nižádných nedbalejších, aby od svého díla tak hanebně utíkali, jako tato činí.

Panství, kteréž měl císař (Konstantin), to kněz *papež* nejvyšší má a má sobě na pomoc císaře, krále, knížata, pány zemské i v městech konšely. A netoliko má tohoto světa moc, ale osobil jest sobě i moc boží, aby mohl *všechny hříchy lidem za peníze odpustiti i do pekla poslati kohož chce a do nebe též.*

Málo jest v světě hříchův: obráceni jsou v ctnosti. Jsouli hříchové kteří, lezou s nimi k papeži do Říma, věříce, že má moc odpustit všecky hříchy. Nejdeli tam kdo, však nalezne kněze opilého, svatokupeckého, který *uloží pokání jeho tobolce.*

Počnouce od papeže až do mnicha všichni budou těžce reptati, když sláva pánu Kristu navrácena bude, aby lidé hříšní toliko od něho odpuštění hledali. *Ubude sádla kněžím*, i budou rep-

tat i rouhati se, že se řád boží ruší, *když jich telmy ubývá!* —

Papež antikrist.

Pan Ježíš pokorně na oslíku jel, ale papež na velikém bílém hynštu, v uzdě zlatem okované. Třapce u klobouku barevné s perlovými knoflíky. Dek zlatých až se koni do země vleče, a s velikým zástupem rytířstva a panoší, ani nad ním nebesa nesou. A tak jede s velikou slávou tohoto světa. Aj toť pravý antikrist, jenžto se protiví Kristu pýchou. Bůh věčný ponížil se, ale papež člověk hříšný číně se náměstkem Kristovým nepodobně se sjednává s ním, aby poznán byl od věrných, že jest náměstek ďáblův. Jen slepota lidská jej jako boha ctí.

Ďábel lhář chtěl jest dáti království všeho světa, nemaje jich. Náměstek ďáblův, antikrist také rozdává obroky, úřady, důstojenství, sám nic nemaje, aniž věda, kde jest co dává. A ještě v zlosti převyšuje ďábla v tom; neboť ďábel, ač jest lživě chtěl dáti což nemá, nežádal peněz za svou lež; ale antikrist, také nic nemaje, samé lži té ještě darmo nedává, ale zlato za to vezme, čehož jest ani nekoupil ani nevzdělal, ani neví, v kterou jest stranu ten kostel, za nějž peníze béře. Protož ďábel nepřestává skrze náměstka svého říkati: „Až padna budeš se mi modliti a podáš mi zlatých, neboť darmo nic neudělám, budeš větší tohoto světa, dobré bydlo maje, a zbohatneš tudíž, když také od tebe jiní menší budou kupovati spasení své a žáci pleše . . . Až padna dáš mně opasek zlatých, budeš biskupem, opatem, kanovníkem, farářem, a třebas lotrem i čím chceš!“

Všecky milé věci Kristovy, v nichž se jest nejvíce skvěl, ve tmu jsou se proměnily. Jako

by se to již nepodobné zdálo, co jest on s apoštoly svými vedl. Nebo ti, ježto jsou vešli na místa apoštolská, chudobu Kristovu změnili jsou u veliké panství, že jsou jako knížata světská. Jeho skromnost v obžerství, v lakotu a v sytost knížecí uvedli. Místo práce Kristovy a běhání o spasení lidské mají pokoje čisté, země, hrady, domy krásné, život prázdný a lení, rozkoši mnohé, platy, dědiny, dvory. A na smrti Kristově hořké a úzké udělali jsou cestu širokou a svobodnou do nebes všem hříšníkům nespravedlivým. Na klíče svatého Petra svatokupectví rozšířili, odpustkův hojné dávání, ode všech hříchův i muk zbavení, rozhřešování velikých hříchův z peněz. Ty a jiné mnohé věci zle založeny jsou na Kristovi lestně a na něj uvaleny. Aniž lidé mohou již znáti, ***proč Kristus přišel, co nám dobrého učinil, která jest víra jeho.*** Neboť jest dávno mlčáno o tom o všem *a na kázáních papež a jeho moc hlásána* a velebena byla vždy a ještě se hlásá.

Děje se zatmění Krista skrze zjevné povstání antikrista. A to s mocí světskou i duchovní. Ohledej to, kdo chce, že antikrist zjevně proti čtení povstal jest: kalich boží obci křesťanské odnímá, a kdož jej pijí bez jeho vůle, za kacířství jim to počítá a všecka pravda čtení potud jest u něho vážná, pokud on ji povolí a pokudž on jí duch svůj dá. Ale podle ducha Kristova všecko čtení i jeho písma jsou u něho kacířství. Neb ty kazatele, kteří čtení zvěstují podle ducha Kristova, pálí, v žalářích je hnojí, klne, kaceřuje, i těm, kteří čtení následují, posmívá i rouhá se, hrozí, tepe, stíná, pálí, žalařuje, a o to pilně usiluje, aby ústa zavřel všem zvěstujícím čtení a vykořenil ty ze země, kteříž vyznávají jméno Ježíšovo, a na to i rady vzdělává a moci světské hledá; a ač ten

antikrist v kostele čtení žehná, kadí jemu i zvoní a slavně je zpívá i líbá, však všechna ta snaženství proto jediná, aby pravdu čtení umrtvil i s těmi kdož jemu věří a o něm mluví.

Již mnozí národové odpočívají pod požehnáním antikristovým, čekajíce spasení skrze jmeno slávy jeho, jenž tak mocně a moudře posvěcuje všech, pravě, že má plnou moc Kristovu i svatého Petra. A což on učiní o spasení duší, že bůh se všemi svatými toho potvržuje. Kdy by kdo pochyboval a tomu odpíral, má moc světskou i nebeskou, aby mohl připuditi každého k tomu. A toho, kdož by tak tvrdé šije byl, a nechtěl věřiti, má moc zmuče jej stíti a spáliti dáti.

Papežství skleslo hlavně za císaře Konstantina.

Ďábel uvedl spaní na lidi. A prvotně na kněží, kteří jsou měli býti náměstkové apoštolští. Ti v rozličná spaní dali jsou se. A nejznamenitěji, když jsou byli puzeni pro víru a soužení mnohá trpěli od pohanův, kryjíce se v jamách, v lesích a i jinde. A zatím císař jeden uvěřiv v Krista podal zboží, cti a chvály tohoto světa těm kněžím z lesa, již bez pochyby ustrašilým a v duchu zemdleným. Nebo by v tom knězi, kterýž jest tak rychle čest světa přijal, horlivost milosti apoštolské a víra živá a nepochybná byla, kterak by panství a slávu císaře pohanského na sebe vzal a v ní vešel? Vida před sebou příklad spasitele svého, život pokorný, pracovitý, bolestný a od světa pohrzený, kterýž jest zjevně cti tohoto světa utíkal a u věci světské se nepletl a své apoštoly od světa odvolal, v chudobě a v práci je ustavil. Musilo býti veliké spaní nevěry, v tak zpětný život Kristu uvaliti se k vůli *pohanu, pro-*

tože jest byl nějak uvěřil. A ten kněz přijav jeho u víru, není zjevno, by jej naučil ponížení Kristovu. Ale to jest zjevno, že *císař kněze naučil zvelebení pohanských králův* a odsadil jej daleko od chudoby a pokory Kristovy. V tom takovém spaní hlas slyšán jest: *Dnes jest vlit jed v církev svatou! Z toho počátku jedovatého již nižádný papež nechce chudoby a pokory Kristovy, ale panství a chválu králův pohanských.*

Srdci tělesnému Sylvestrovu a neplnému u víře libo bylo, ano již císař Konstantin koně pod ním vede: již v tu chvíli se ho nebál jako prvé. A tu *jest síť Petrova velmi zedrána, když jsou ti dva velicí velrybové v ni vešli, to jest kněz nejvyšší s panováním královským a se ctí nad císaře, a druhý velryb císař s panováním, s ouřady, s mocí pohanskou pod koží víry uvalil se.* A když jsou se ti dva velrybové hrozní v té síti již obraceli, tehdy jsou ji tak zedrali, že jest jí málo v celosti zůstalo. A od těch dvou velrybův tak odporných síti Petrově narodilo se rot šíbalských, od nichž jest tak velmi ta síť zedrána, že *jí jediné znamení a jména křivá jsou zůstala.*

Moc duchovní a světská.

Apoštolé nebojíce se kázali jsou čtení všemu světu. Ale patříce na škodu, kterou jest bázeň uvedla na ty, kteříž se jich náměstkové chtí přičísti, v těch horší věc naleznem. Nejvyšší kněží a biskupi i všichni duchovní jsou již bezpečni před strachem, neboť jsou jedno s mocí tohoto světa a nad ně mají moc. Císaři, králi, knížata, rytíři i panoše jsou jim poddáni a jsou jednoho ducha spolu. *Kněží světské spasením troštují, hříchy jim odpouštějí a rozličné milosti jim dávají a modlí se za ně ve dne i v noci. A světští jim zase hojně*

zboží nadávají a jich hájí a brání. Protož jsou sobě kněží ti v tom opatřili pokoj, aby na ně strach žádný nešel od moci světské. A netoliko sami mají moc velikou, v zástupích jezdí s rytířstvem a sedí na hradech a na městech dobře ohražených, aby na ně strach s žádného neupadl, ale s nich na jiné. Zavřeli jsou se pro bázeň chudoby, hladu, žízni, horka, zimy a hanby, aby se ty věci nemohly jich dotknouti, kteréž jsou protivny jich životu rozkošnému, prázdnému, sytému a nedočtivému. Zavřeli jsou se proti tomu dědinami, platy, desátky i jinými užitky, aby nedostatek nemohl k nim. A ta zboží zatvrdili jsou sobě jako závorami zápisy královskými, knížetskými, panskými, papežskými, aby jim nemohla v ničem zhynouti až do smrti. Protož strach nemá dveří, kterými by na ně vešel nebo z čeho by se narodil: ty dvéře jsou proti němu pevně zavřeli.

Roty šibalské v panování dělí se: jedni jsou páni duchovní a druzí světští. Páni duchovní: Papež pán nad pány, kardinál pán, legát pán, arcibiskup pán, biskup pán, patriarcha pán, farář pán, opat pán, probošt pán, a těch opatův a proboštův tak mnoho jest pánův, jak mnoho jest klášterův a zákonův nadaných panstvím; provinciál pán, převor pán, mistr universitatis pán. Pak světští páni: císař pán, král pán, kníže pán, páni korouhevní, purkrabí pán, rytíř pán, panoše pán, rychtář pán, konšelé páni, purkmistr pán, měšťané páni. A ti všichni páni tak k sobě to panování táhnou, že jsou netoliko zedrali víru mezi sebou, ale i království zemské tak jsou rozsápali mezi sebe, že hlavní pán král nemá nad kým panovati, aniž zboží může dosti míti, aby se živil s čeledí svou. Nebo páni opatové obsáhli jsou zemi široce, a páni korouhevní a panoše na druhou stranu, že

zde v celém kraji v mnoho mílích jediné vsi nemá král k svému panování. A poněvadž panování zemské nemůže státi právě pro množství pánův: tím více víra nemůže státi ani zachována býti pro množství rot šibalských a pro množství pánův zbytečných a víře odporných, pro něž musí býti rozdělení, nesvornost, pohrdání, utiskování, nenávisti, svárové, sahání jedněch na druhé.

Svatokupectví.

O první místa v církvi kněží vadí se, soudí, do Říma běhají a za mnoho zlatých je kupují, a jsouce na těch místech nic spasitelného nedělají, jedno hodují a smilní. Počnouc od papeže až do zvoníka pýcha všechny tráví.

Ale i páni světští i panoše hřeší svatokupectvím mnohým. Nejprv a nejzjevněji, vezmouce peníze mnohé neb dary, neb krmě nebo jiné věci, dávají za to kostely. A někteří páni dávají pro přízeň kostely nehodným. A v tom bludu mnoho jest vladyk, ježto dávají kostely nestatečným přátelům, jenž by nebyli hodni svini pásti, neřku duší lidských. A někteří vetují aneb se zakládají o kostely, takto řkouce: „*Oč pane platí, že nedáš synu mému kostela?*“ A pán dí: „Platí o padesát kop, že dám.“ A on dí: „Platí!“ A pán dí: „*Já dávám synu tvému kostel, dejž mi padesát kop.*“ —

Soud páně zrušili jsou kněží lotři a zloději, všedše v přízeň se světem; všecky věci svaté, jelikož jimi vládnou, učinili jsou obecné psům a sviním pro zisk tělesný. Tělo a krev Ježíše Krista, chléb živý, jenž jest s nebe sstoupil, prodávají peskému lidu, *třiciti mší za patnáct grošův.*

Ježíš přikázal, aby každý nejdříve se smluvil s bratrem svým o křivdu, ale poslové antikristovi lakomí a svatokupečtí navodí lid a dávno jsou jej

navedli, aby jim tělesné oběti na oltář obětovali a čtyřikrát do roka oféry určené, peněžité. A k tomu hledí, aby každým svatým vylhali oféry a svíce, dovodíce čtením, neb mají svobodu lháti co chtí.

Zkaženost kněží.

Všickni lháři, ježto svět oklamávají, jsou *rozsývky ďáblovy.* Naberouce v své hrdlo lživě slov božích, vypravují pod nimi žádosti srdce svého. Úmysl slova božího jest, aby nepravosti hříchův rušeny byly skrze ně a dobrota ctnostná od boha přikázaná, aby vzdělána byla. Však když takoví lháři jmenují a mluví slovo boží ústy a neruší zlosti v lidu světském, ale vzdělávají sami sebe v těle, v sytosti, ve cti, ve zboží, v pokoji světském a tělesném, v přízni s marnými lidmi tohoto světa: tehdy jest jistota, že káží sebe samy pod slovem božím, kterýmž hýbají vhod svému měšci a břichu, aby svými výklady nevzbudili nepřízni na sebe od zlých lidí ani nedostatku tělesného uvedli, ani z obce vyhnání. *Ale čím slavnější kazatel, tím více přibývá mu platův, a sádla v břiše, líce bývají červenější a roucha zbytečného hojnost.* Nebo kázaní jeho dobré a moudré jest a líbí se dobře lidem světským i mužům rathuzním, a chvála po něm zůstává, že krásné čtení vykládá a mnoho písma doktorského umí a mnoho kapitol vyjmenuje ze zákona. A s tím do klády nebude od bohatých veden po kázaní, ale spíše za tučný stůl bude od nich pozván. Takoví pochlebují světu v zlých svobodách, mnohého činí se nevědouce a za nejpilnější věc mají, prositi boha za jich přátely, kteří jsou v třetím pekle.

Lid v slepotu uběhlý, když na kněžích zlost pozná, však dosti na tom má, když jemu kněz boha stvoří a ukáže. Již pak nedbá, by kněz celou

noc s nimi na pivě neb na víně cechoval a čertovy rohy na sebe vstavě v kostky, vrchcáby hrál, tancoval, frejoval, smilnil. Všeho toho ten lid nedbá. Máli co na kněžích za hříchy, to v smích a v lehkost obrátí, nebo jsou jej i v tom falešní proroci svedli řkouce: „Nehleďte na to, co my činíme, ale na to, co my velíme!“ A mistři to za věru tvrdí, aby věřili, že *nejhorší kněz také žehná, světí, svátost činí, jako nejlepší, a tak kněz jako kněz!*

Kněží sádelní s rumnými lícemi hustě hlásají půst měšťanům utylým a břichatým, a pánům rozkošným, ježto vždy v tuku skvostní pokrmové u nich plovají. A vidím, že jest ďábel příliš vděčen toho postu a dobře opatruje, aby ten lid neviděl své nahoty ohavné i přimítá naň starý oděv zedraný, totiž půst čtyřiceti dní. A popuzuje těch kněží a mistrův roztylých, aby vysoko ústa otevřeli v první neděli postní, oslavujíce ji postem pana Ježíše. Však následujíli Krista, uložíce sobě na každý den sytý oběd, ryby ve trojích proměnách, v jiných a jiných kořeních, huspeniny rozkošné, herynky, vyzinu, fíky a mandle, řecké víno i jiné věci rozkošné v nemalém počtu krmí, víno k tomu dobré i pivo husté pijíce až do večera a s tím spat půjdou. Takť se postí nejprvé kněží a mistři, potom knížata, páni, měšťané a sedláci již jich také následují, pokudž nejdéle mohou, ač tak rozkošných krmí míti nemohou, ale nažerou se *smatlok* obecných, že jim ledva břich stačí. —

Když ještě je (kněží) ve škole s mošnou vidí, ďábel pokouší jich, ukazuje jim stůl tučný a lahodný u kněží, kteří dobrá bydla mají, rozkošný a sytý život vedou beze vší práce na úsilí a krev robotného lidu. Jakož na ně to svědčí jich tuční a širocí břichové, sádlem prorostlí zášijkové, a lalokové utylí a líce ducaté a rumné, an je sobě

vychoval antikrist na bohatých farách co pekař vepře na krmníku, ani chodí jako páni v čubách. Protož ďábel s tím jich životem sytým a lahodným přistupuje k těm školním lačným a psoty plným, aby se pilně učili a naučíce se něco, aby na svěcení mohli jíti a nažebříce peněz pleš sobě koupili, aby mohli mši sloužiti a jiné řády a neřády kněžím ustavené vésti a tak k tučným oněm stolům po hladu školním dojíti. A netoliko k mladým žákům tak ďábel přistoupá s lakotou, ale i k jich otcům, aby své děti s tím úmyslem do školy dávali, aby jsouce kněžími dobrá bydla v sytosti života měli a cti na světě dosáhli. A pro tu sytou lakotu mnoho kněží a mnichův neužitečných ďáblovým jednáním v kněžství vchází.

Kněží mučedníky v kostele chválí a bohatce doma následují.

A nyní příliš mnoho jest takových, kteří pro svou neumělost a peský život nejsou hodni, aby jim kdo svině pásti poručil, neřku duše, kterýchž jest pán Kristus dobyl krví svou . . . Ale není co o to mluviti, nižádný toho nestaví, ani opraví, jedině sám milosrdný bůh!

Kněží zisk z lidí.

Kněží kostel sobě zavěsili, jako vemeno u krávy, aby skrze něj a skrze svátosti vždy lid z jich statkův dojili.

Dokudž zdi kostelní stojí, dotud kněz jist jest stolem drahým, nebo to pluh, pivnice, i stůl jeho jest.

Kněží kostel, zvony, svátosti, zemi okolo kostela i všecku svou služebnost na peníze přivedli.

Římská víra smrdí všecka svatokupectvím a rouháním bohu.

Mluvíť kněží k lidem: Vy nemůžete pro svá-

díla bohu sloužiti. My za vás ve dne i v noci bohu sloužíme, my vás účastny činíme našich svatých mší, hodin, žaltářův, vigilií, jedno vy naplňte pytle naše!

Kněží lež ďáblovu vylévajíce v lid nemoudrý, pod falešnými pokáními a posvěcováními, pod svým náboženstvím lstivým, lehce jim spasení slibují, pochlebujíce lidu hříšnému pro své užitky, v ledačems slibujíce jim spasení, rozprávějíce jim o pekle, kterak tam duše trpí, i loudí na nich statky, aby jim dávali za ty duše, aby oni za ně prosili, mše sloužili a tak jich přátelům z pekla pomáhali. A takové básně sladké rádi slyší, kteříž temnosti milují, aby život svůj zde v rozkoši strávili a po smrti také do pekla šli a kněží pak je z pekla vyslouží svými mšemi a vyzpívají žaltáři, i budou míti spasení tam a zde život rozkošný.

Očistec a záduší.

Kněží chtějí, aby lidé drželi o jich moci jako o moci boží, o jich zboží a panství jako o dědictví Kristovu, o očistění duší v pekle pilněji než o očistění duší v krvi Kristově.

Také i to založení na víře ženy Kananejské o těch, kteří po tomto životě v třetím pekle spějí čistíce se, a že by těm měla víra živých prospěti k jich dočistění spěšnému aneb z toho pekla vyproštění, není pravé. Neboť by nejprvé musila býti založena víra křesťanská v písmě svatém o tom čistění v třetím pekle. Ale nikdyž ve všech písmích svatých nemohou mistři a kněží ukázati takového očistce, který oni za víru držíc tvrdí, ani těch obyčejův a příčinkův, kterýmiž ozdobují ten očistec. Více známo jest, že ten očistec zakládají na divích nejistých, na snech a na domněních mnohými vtipy skovaných.

Kněží a preláti nepočítají knížatům, pánům ani tučným měšťanům za hřích života rozkošného, smilného, prázdného, pyšného, lakomého, nemilostivého, ukrutného, násilného, neboť jsou sami v témž odsouzení jako páni. Aniž dějí pánu násilím roztylému: upřímě do pekla půjdeš, neb jsi vyrostl v sádlo skrze násilí chudých, hoduje na každý den skvostně i jinak peský život veda. Ale raději učiní jemu pohřeb příliš slavný, kněží, žákův i jiných lidí veliká procesí bude, mnohé zvonění, mší mnoho, zpívání a oféra, veliká chvála na kázaní, že se z toho zdá, že jest nelze zahynouti té duši. A k tomu ještě více, že budou věčně prositi za tu duši. Nadadí mnichy a jiné kněží, aby mše sloužili za páně Milost, žaltáře, vigilie i jiná náboženství aby konali za něho, nebo jeho Milost mnoho dobrého našemu klášteru učinil. Protož v knihy klášterské i jiných kostelův vpíší tu duši, a věčná prosba za ni bude. Pravdali, což dí Pán ve čtení: Umřel jest bohatec a pohřben jest v pekle, tehdy selhou oni i všecky mše i žaltářové i zapsání v knihy duše bohatcovy.

Obecně i nejhorší chtěli by rádi do radosti nebeské přijíti, při nejmenším na smrtelné posteli všickni by svolili i prosili, aby tam vjíti mohli. A všickni nějaké naděje i nejhorší hledají, aby v ní odpočinouce čekali po smrti radosti nebeské. A mají takoví hříšníci kněží k sobě podobné, ježto je v naději spasení ustavují, řídíce svět k spasení skrze sedmeru svátost. A potom provodí každého do třetího pekla v očistci, aby, což jest nemohla sedmera svátost svato učiniti, a což nestačili odpustkové papežští, pouti, milostivá léta, řádové kostelní, kropáčové, libadla i jiná náboženství kněžská, to třetí peklo dokonalo. Ale selhou jim kněží. A byť kněží světu

tomu nešlechetnému šedesát takových svátostí přidali takovýmž spůsobem, jako tuto sedmeru dávají, vždy v pekle bude.

Pán dí: víra tvá, *ne cizí*, tě uzdravila. Protož o mrtvých není jisté, kteří jsou zde v pravdě víry živi nebyli a v pravém pokání před smrtí nejsou nalezeni, aby církev římská z pekla jich dobyla svou věrou a svými mšemi svatokupeckými. Nebo mají-li tak velikou víru, aby skrze ni mrtvým z pekla pomohli, proč jim ta velká víra neprospěje samým?

Zde na zemi jest místo, hledati odpuštění a smilování a jiné potom nebude dáno.

Kněží s jedné strany vymlouvají na lidech hříchy, že nejsou hříchové, s druhé strany na sebe berou jich hříchy a slouží za ně bohu a z pekla jich dobývají svými modlitbami. A na to jsou nadána všecka *záduší* mnichův i kněží falešných od králův a knížat, od pánův, od lichevníkův, aby věčné prosby byly za jich duše po smrti.

Klamají se bohatí, ježto naderou násilím a loupežením zboží nepravých a jiní lichvami a šantroky, i udávají z toho málo něco chudým, ale na *záduší* mnohem hojněji, oltářův, kostelův a okras v nich rozličných nadělají, mnějíce, by se tím bohu zlíbili. A kněží s mnichy žerou a berou ta zboží, uchvátí bohaté lichevníky, ale toho jim nepovědí, že těžce hřeší, zle zboží dobývajíce.

Vzývání svatých.

Ač jest bůh pán všech mocností, moha všecko což chce učiniti a nad každým bezprávím panovati: však kouzelníci, čarodějníci, věštkáři, hadači druhu ďábelského více jsou nyní mnohým vážni

4*

než bůh ve všelikých pomocech a potřebnostech. A téměř všechno množství hříšníkův pospíchá po nich, toulajíce se z krajův do krajův a pomoci k potřebám svým ptajíce u nich. Též v mocných lidech tohoto světa nejvíce nyní všickni naději kladou, největší zření, poddání, padání, klanění, pochlebování a přichylení vším srdcem k nim mají: kteréž všecky věci na samého boha slušejí: A poněvadž posvátná postava Janova zevnitř k oku lidem dala jest příčinu, aby se domnívali o něm, že by on byl Kristus a za tím pána samého opustili, což tehdy chválení ta převýšena mnohých svatých a jejich mnohá milost, pomoc i přímluva za hříšné lidi! Poněvadž se nad Krista vychvalují ty milosti a pomoci svatých k hříšným: všickni téměř nyní nemeškajíce obracejí se k svatým, hledajíce u nich milosti a pomoci, aby je zastoupili před bohem o jich dobré. Svatá Barbora jest schválena, že může bolest očí uzdraviti, svatá Apolena zuby, svatý Valentin padoucí nemoc. A tak kdožkoli co trpí, vždy ke každé příhodě a nemoci jest zvláštní svatý, jenžto pomahá, uzdravuje a zprošťuje, aby tu již nebyl potřeben Kristus, kdež zastává svatý Jiří s kopím před drakem. A ještě více, když se ohlašuje hříšným naděje, pomoc i přímluva taková, kteráž jim v bohu ani v Kristu synu jeho neostává. V čem sobě boha hrozného činí a naděje k slyšení svých modliteb nesmějí v samém bohu míti pro hřích svého života: s týmž životem obrátí se k svatým, majíce v nich tu naději o své dobré, kteréž nemohou míti v samém bohu. Proč je bůh zamítá, s tím útočiště mají k svatým. Protož o každé prohřešení mohou se smluviti se svatými a s bohem nesmějí, ježto se hněvá, ale svatí se přimlouvají.

V nebi všickni zástupové nebeští přimlouvají

se za hříšné, a peklo má čistiti od hříchův, jichž jsou se zde právě nepokáli.

Při slovích páně, jenž dí: Pánu bohu tvému modliti se budeš a jemu samému sloužiti budeš, mistři a kněží, ocasové antikristovi nechtí tomu, abychom upřímně tak ostali, ale přidávají nám k tomu všecky svaté, abychom se jim modlili, sloužili, postili, světili, obětovali, světla pálili, neřku menší slávu než bohu ale co nejvyšší slávu mohou, převyšujíce i dni páně svatých chválením velikým.

Maria.

Kdyby kteří svatí nebyli dostatečni zastoupiti hříšné od hněvu božího, ale matka Kristova všecko obdrží. A již ta víra dávno jest oznámena skrze kněží, že za kohož se ona přimluví, nižádný nebude zatracen. A podle jejího širokého milosrdenství mohou všickni hříšní spaseni býti, a bude hříšným více platno její milosrdenství než smrt Kristova. A z toho může známo býti, kterak bůh daleko jest na stranu odsazen. A tak nebe, peklo i svět loupí boha ze cti skrze ústa nepravých a lživých kněží.

Měli by naučení vzíti, kteříž podle svodův antikristových větší zření mají ku panně Marii, nežli k samému synu božímu. Ať pohledí, kam jest je (Maria sama) nosy obrátila, v soběli jest jim dobré ukázala, čili v synu božím, řkouci: Co vám koli přikáže, učiňte. Ne přímluvy položeny jsou k získání spasení, ale víra v Ježíše Krista a zachovávání přikázání jeho. A poněvadž tak v tom záleží spasení, tehdy milosti a přímluvy, ježto matce Páně antikrist pro zisk svůj přidává, povyšuje ji nad Krista, nejsou pravé, a čím více jich šíří, tím více lež rozmnožuje skrze ni a okla-

mává sladkou řečí ty, kteříž jsou se vždy přivykli lží pásti.

Obrazy svatých.

Některých modlitby jsou bludné v tom, že je k stvoření obracejí, o těch věcech naději majíce v stvoření, o kterých měli míti v stvořiteli. Protož se obrazům modlí, domnívajíce se, že divy činí a že v nich moc boží jest k uzdravení nebo k jiným pomocem. Jiní se modlí svatým a někteří mnichům utylým, kteříž od svatokupcův nazvanou svatost mají, oslavenou zázraky a divy lživými, kteříž mohou spíše v pekle býti než v nebi, a prosí jich, aby je vyprostili ze zlých věcí, z vězení, z neštěstí, z hanby světské, od bolení zubův i očí, od vlkův, od hadův i od jiných věcí protivných. Ti mají naději nad boha v těch svatých a nevědí, co prosí a koho prosí.

Však by matka boží se všemi apoštoly a se vší říší nebeskou stala modlecí se za ty hříšníky svedené od zákona božího, neuslyšíť všech bůh. Protož mistři s kněžími velebíce přímluvy mnohých svatých zradili jsou lid bláznový a ztratili jsou zatím jistou a dostatečnou přímluvu, kterou jest bůh ustavil v synu svém. Ač ji někdy vmísí mezi jiné, ale neuléčí na ní hříšných, jako na přímluvě svatého Linharta, ježto okovy vládne, a jako sv. Valentina, ježto vládne padoucí nemocí. Těch přímluv jsou pilni, neboť jsou je svatokupci zvelebili hříšníkům pro své lakomství pilněji než přímluvu pána Ježíše.

Pouti a zázraky.

Víra dokonalá o bohu byla by nyní každému potřebna. A byť tu víru měli mnozí, netoulali by se po světě, po zemích a po krajinách, hledajíce

boha dle zámyslů svatokupcův, ježto peníze těží bohem i svatými, ukládajíce milostivá léta u hrobů svatých i v chrámích matky boží. A praví tu lidu o velikých milostech a odpuštění hříchův. A ten lid nevěrný opustě boha z víry doma hledati, i toulají se po světě, bohův jiných hledajíce. Více věří o spasení podle zámyslu lakomcův pokrytých v Římě, v Cáchách i jinde nežli tu, kdež syn boží doma v pokání pravém spasení slíbil.

Antikrist přišel v znameních a zázracích lživých na to, aby skrze ta znamení víru a pravdu v mnohých zkazil. Protož musí býti úzko víře Kristově v tu chvíli, když dosti mají divadel antikristových a falešných prorokův, ježto rozmnožují znamení taková. Těmi znameními tak jest zkažen a roztrhán lid, že neví čemu věřiti.

Kněží tvoří boha.

Vždy se pletlo o Kristovi i nyní se plete, že praví, že kněží stvoří *tělo Kristovo z chleba na novo na každý den.* Blaze nám takových stvořitelův, že nám natvoří těl Kristových z chleba na každý den, aby se nám nestuchla stará těla jeho, ježto jsou nám natvořili loni z chleba. O lháři rouhaví!

Trestání hříchův kněžských.

Co díti o trestání u těch, ježto se domnívají první vůdce spasení lidského býti, a stojí v úřadech apoštolských a obaleni jsou svatostí velikou a slovou otcové svatí a nejsvětější, místo boha na světě nemohouce poblouditi a jsouce v radě ducha svatého posvěcujíce všeho a svato činíce? Kdy pak u těch hřích bude a co jest hřích u nich? Smilství a rufianství přirozená věc. Panování pohanské a pýcha Luciperova, to poctivost

náměstkův apoštolských. Svatokupectví to jim sluší, nebo hoden jest dělník pokrmu svého. Poněvadž duchovní věci rozsévá, proč tělesných nežal? Protož nikdyž u nich hřích není. A kdo by je trestal, ten by proti písmu učinil. Vyššího netrescí, nebo má moc velikou a může ty spáliti, kdož ho trescí a kdož jeho zlosynstva a bludy jiným ohlašují.

Hříšný kněz nic neprospívá v službě boží.

Pod bílením okrášleným jest i nyní lid duchovní pokrytý, plný malomocenství nejhoršího, oděv se v chválu boží a řády mnohými duchovními, svátostmi, úřady, mocí duchovní lživou. Služba duchovní obrácena jest v málomočenství, nebo takoví správce duchovní, odstoupivše od boha a zákon jeho zavrhše, nic právě v službách svých činiti nemohou, kterakž je koliv lidem k oku slavně vedou; jediné svá pokrytství jimi zakrývají a peníze jimi těží a lidi jimi tráví, jako jedem.

Duchovní nyní sami nic nevědí o utěšení duchovním, podle těla se těší; pokud pokoj tělesný a život sytý a prázdný mají, dotud se jim zdá, že dobře stojí a že v kněžství prospívají.

Mnišské roty.

V tom jsou všichni zákonové lidští (řády klášterní) marní, že vždy o svém drží a vyznává, že může život věčný obdržeti pro svatost zákona svého. A protož z plnosti zákonův svých slibují všem život věčný, sedlákům, měšťanům tučným a pánům rozkošným i všem násilníkům a ležíce na svých modlitbách zpívají snažně za ty všecky, kteříž utvrzují jich zákony statky svými, aby nezhynuli. A což jest takových zákonův, od nichž

život věčný plove jak do studně. Protož páni a knížata doufajíce jich svatosti a modlitbám, kladou se u nich po smrti, věříce, že z blízka účastnost jich svatosti ještě i mrtvým se dostane a za tím život věčný přispěje. A což pak otec svatý, ježto jest studnice plna vší dobroty, kterou všecka církev z plnosti jeho béře, neb moc má s bohem zároveň! . . . A co pak mistři učení a kazatelé slavní, ježto jsou všechen svět zavřeli v naději života věčného skrze sedmeru svátost církve svaté. A kdy by v čem nepomáhala, přidávají jí osmý očistec po smrti v pekle.

Jest mnoho zvláštních rot v církvi Kristově, ježto pod řeholami zvláštních zákonů stojí: mnichův, kanovníkův, křížovníkův, kolegiatův, z nichž každí rozličné úřady míst prvních mají a hledí, aby jakžkoli mohou, k nim došli.

Tak mnoho těch mnichův mnohotvarných žebravých v každém klášteře i s čeleďmi, aby všickni stáli na žebrání, založíce na to život sytý, aby jídla a pití hojnost byla, oděvu dosti, stavení mnohá a nákladné domy jako knížecí, náklady na služby chrámové, aby mnoho bylo ornátův, kalichův drahých, ubrusův, obrazův, zvonův, varhanův a jiných pomocí k těm službám, a to všecko aby žebráním dobýváno bylo. Toť musí být žebrání bez míry, ustavičné a nesyté. Oni vždy lačnějí, nebo hrachu, nebo semene, nebo máku, nebo sýrův, nebo skopův, nebo ryb, nebo což kde na trhu uzří!

Kdož nedělá, nejez. Protož silní mniši jako koňové někteří neměli by jísti, ježto by mohli snáze dělati než staří sedláci.

Tak jsou se ty roty přetvářily znameními pokory, trpělivosti a čistoty, i obsáhli jsou panství k těm klášterům bohatým. Někde celoŭ krajinu

mají a se čber po jednou grošův vezmou úroka a co obilí sutého! Tiť moudře bohu slouží, aby mlčíce nábožni byli. Mohou toliko sluch míti, aby mlčíce mohli jísti a píti. A u nich králové, knížata a páni korouhevní pohřeby mají, nebo těm mlčelivým úfají svých duší lépe než žebravým, neb ti jsou blízko boha a za velikými platy ustavičně jsou na modlitbách. Protož jich věčné prosby vždy musí dojíti, aby ty lidi rozkošné z pekla vyzpívali. Neboť ti lidé dlouho jsou za stoly rozkošnými sedali hodujíce a neměli jsou kdy bohu sloužiti. A ty roty bohaté osáhly jsou zemí, že málo králové a knížata k svému panování zboží mají.

Zákonové lidští mají ten nedostatek, že splně všecky řeholy těch zákonův můž býti svatokupec, smilník, žráč, opilec, lakomec, svárlivý, nenávistný, pokrytec i jinak zlý, a ty hříchy maje, bude v pekle, plně všechen zákon mnichový. Také zákon Kristův můž býti plněn ode všech, kdož milují boha, kteréžkoli stavy drží, v kterémžkoli místě bydlí, v kterémkoli rouše potřebném chodí. Ale jich zákonův nemohou všichni držeti. Nebo založeni jsou na žebrání a na platech a všichni žebrati nemohou ani platův míti. Jsouce zákona žebravého, neměli by u koho žebrati, když by nebyl kdo dělaje. Ani by páni všickni býti mohli, by sedlákův nebylo.

Číně zákony mnichovy, člověk přivazuje se k úmyslu i k vůli toho mnicha, který jest ten zákon nejprvé ustavil s bohem v tom nesjednávaje se. Nebo kdy by se úplně s bohem sjednal, nesměl by žádných zákonův lidem stavěti mimo boží zákon, věda, *že takéhož lepšího nemůž ustaviti.*

Moc světská a poslušnost k ní.

Rozumně může vzato býti k užitku, že i svatým lidem sluší poddánu býti mocem vyšším, ale opatrně, totižto v těch věcech, kteréžby nebyly proti pánu bohu. To jest poddánu býti s platy, s díly pracovitými, ježto chtí míti páni od poddaných. Ale vždy se jest nalezalo, že jsou lidé poddáni byli a poslušni pánův světských i v těch věcech, kteréž jsou proti bohu. A též učiní i nyní lid lehký a prázdný bez víry, žeť *přikázání královská neb panská* více vážiti budou nežli božská. Znajíce moc velikou těch lidí v světě, příliš se jich bojí a třesou se před nimi a všecku poctivost božskou na ně vznášejí, klaněním, padáním a klekáním a všelikou službou a poslušenstvím nad bůh. Ale křesťanův věrných i doktorův tento jest rozum: přikáželi pán což jest proti písmu svatému, není v tom i nemá býti sluha poddán pánu. Jestli dobré, co císař přikazuje, plň rád vůli jeho. Pakli zlé jest, odpověz řka: musím více boha poslouchati než lidí.

Moudrost světská.

Moudrost zemská nejvíce chylí lidi ku povýšení na světě, k rozkošem těla a k upokojení zde v časných věcech bez zármutkův a bez překážek. Ze zlého založení hledají jména velikého, po rodech, po úřadech, po umění písem, po služebnostech v knížetství, po náboženství zákonním i po stavích obecných. Moudrost zemská nenávidí věcí sobě odporných; kdy by od koho pohaněn a ponížen byl v které věci, o to ihned v svár a vyvozování a zase hanění a ubití zajde. Také ta moudrost jediné myslí o zbohacení na světě, neboť rozkoš těla, sytost, prázdnost a pokoj nemůže

chudému přijíti. K těm svobodám a rozkošem musí zboží býti, a zboží člověk neopatrný nesnadně dobude. Jestliže co po rodech přijde, to neopatrný brzo rozptýlí a bude lotrem běhati. Ale opatrní, aby prospěch v rozkošech a ve cti měli, musí k němu moudře přistoupiti: loupežemi, násilím, lichvami, kupectvím, trhy, šantroky, rozličnými obchody, šenky, kramářstvím, aby jim vždy zboží rostlo. A ta *ziskování opatrná* na bližních s oklamáním jsou proti *lásce bratrské*, myslíce kterakoukoli lstí, příčinami, slovy mohli by dobyti statku na nich. A jakož jsou zle opatrní v dobývání zboží, takéž jsou zle opatrní v utrácení jeho, milosrdenství chudým a nuzným nečiníce, aby jim zboží neubylo. A tať se zdá jich opatrnost: hromážditi, chovati, nedati se oklamat, ale jiné pod jmenem trhu klamati, *a kdož se jinak má, blázen jest a hlupec*, ten neumí svého dobře hleděti ani chovati. A ta opatrnost požívá moci a obrany světské, a z toho bojové, svody, svárové, soudové, přísahy, svědectví křivá a hanění jdou mezi lidmi. Nebo tu již hanba postavena jest, kdo by se soudcem nebo svárem nepostavil o své věci. Ten hubený a bláznivý jest. A kdo s hrdou smělostí a s vymyšlenými křivotami mocí a soudy umí svých věcí brániti, ten moudrý a dobrý jest. A taková opatrnost zemská jest jako máti jiných zlostí a příliš protivna zákonu božímu, porážejíc všecko dobré v lidech: pokoru, trpělivost, upřímnost, milování, slitování a spravedlivost.

Zkažený svět.

Měšťané a jiní lidé obecní hledíce jedni na druhé, nic jiného nemyslejí, jediné lakomství a dobývání zboží, aby z toho mohli vésti rozkoše tělesné v hodování, v pěkných oděvích měkkých,

drahých, potvorných, hetovných, v stavení domův a pokojův krásných a nákladných. A netoliko ten lid, ježto slove světský, v takových hříších leží, ale i ten, ježto slove a měl by býti duchovní. Majíce lid do nebe vésti, i předčí jej v těch věcch, kteréž ku peklu vedou.

Pochlebenství nejvíce panuje a nejškodněji u lidí velikých: u králův, u knížat, u pánův, u vladyk, u měšťan; u papeže, u kardinálův, u biskupův, u farářův. Preláti a kněžstvo téměř všechno došli jsou úřadův a bohatství skrze pochlebenství. A ten vešken lid tím jest poražen: sluhy pánům svým pochlebují a řeči sladké jim mluví k jejich chvále, hledajíce od nich darův a svobody zlostem svým, a oni jim všeho dopustí majíce je za věrné pro jejich pochlebenství. I přátelé tělesní nic pravého neumějí jedni druhým mluviti, jediné chváliti, zlé věci na sobě omlouvati. A tak se spolu kazí a mrtví. Též otcové a matky dětem ihned od mladosti pochlebovati počnou a tím je zkazí, že z nich potom zlí lidé budou, kteří vyrostouce ani vésti ani kárati se nedají.

Odsuzování bližního.

Nechtějte odsuzovati všetečně k zatracení ani živého ani mrtvého, nebo ten soud na samého boha sluší. Neb nevíte, co jest bůh s mrtvými učinil a co ještě se živým hříšníkem učiní. O nižádném není zoufati, dokudž hovění boží ku pokání jej vede. Slyš apoštola, jenž dí: „Nechtějte před časem souditi!“ Zaplať vám bůh, mistři a doktorové, že jste nám hloupým tu pravdu vynesli, abychom poznali, že bůh těch ku pokání čeká, kterých vy strpěti nemohouce, ani jich zároveň s bohem ku pokání počekati chtíce bojův na ně posvěcujete

a *meč světské moci na ně ostříte*, aby živým na zemi trvati nedali. Tato slova Kristova netoliko brání odsuzovati do pekla, ježto toho žádný v moci nemá, ale i toho odsuzování brání, které lidé v moci mají, aby *soud smrti* vydávali na lidi hříšné bez pokání. A doktorové, sloupové církve svaté, praví, že o nižádném nemáme zoufati, dokud hovění boží jej vede ku pokání. Protož máli ta řeč pravá býti, netoliko k smrti neměli by souditi, ale ani ku pomstě ukrutné, to jest k *mučení*, očí vyloupení, ruky utětí, statku pobrání, z města vyhnání. Ale svět není učedlník Kristův, aniž bude! Však svatá matka církev římská, ta všecky, kdož se jí přidrží, církví Kristovou nazývá, a již jest tomu světu sjednala zákony hodné, aby podle správy jich lidí mrtvila, věsila, stínala, pálila, topila i jinak mořila a mučila. Nyní se přihoditi může, že někdo člověka zabije a neuzří toho břevna v oku svém, ale snílì člověk vejce proti obyčeji ustanovení lidského, tuť uzří a otevře oči na tu mrvu, praví, že řádu církve svaté nedrží a že jest kacíř hoden upálení.

Vraždění.

Bůh jest vydal přikázání lidem, aby se spolu milovali. A netoliko přátely ale i nepřátely. A takové milování nemůž nic zlého ani přátelům ani nepřátelům činiti, ani žádati, ani *zabíjeti jich, nebo jest to největší zlé. Zabiti* musí býti nalezeno *kromě zákona božího.* Také proto lidé lidi nemohou zabíjeti, neb jsou sobě rovni v odsouzení viny. Jakož bůh brání koukole trhati, tím *vraždy zapovídá.* Proti tomu činí církev římská, vzavši smělost a svobodu v prolévání krve lidské mnohými obyčeji. A pominuvši již koukol na pšenici hospodářovu se jest zakrvavila, aby ji vytrhala, a

již na to i odpůstky vydává, aby skrze boje mnohá krev vylita byla těch, kterýmž ona nepřeje. A tím uvedením tak smělého vylévání krve lidské učinila jest ránu velikou víře Kristově i všemu lidu, ježto se od ní tráví, že téměř každý žízní krve bližního svého.

Utištění lidu, panství a poroba.

Smluvilo se dříví se dřívím, aby ustavilo nad sebou krále. (Tu vypravuje Chelčický dále, jak dříví požádalo nejdříve olivu, pak fík, pak révu, aby mu panovaly, však nikdo z nich že králem býti nechtěl. Konečně že přijal na sebe tu práci *bodlák).* Bodlák jako hloh ostrý a ukrutný směle dí: Poněvadž jste mě za pána zvolili, zvíte, žeť jsem já pán váš a žeť nad vámi tak panovati budu, žeť na některých kůže celá neostane. Odruť chlapa jako lípu. A druhý dí: Deř sedláky, neboť se otaví brzy jako vrba u vody stojecí. Ale dí k těmto věcem člověk rozkošný, širokého břicha a tukem porostlého: Však jsou naši lidé; otcové naši koupili je k dědictví věčnému nám, máme je v dskách a zápisy pevné na ně; proč bychom nepožívali moci a panování nad nimi? Kdo nám jich bräniti může, abychom chlapův svých nekázali, jakž se nám hodí? Ta řeč s některé strany můž velmi pravá býti, že praví: dědicky příleží ta zboží a panství k nim, kterýchž jich první otcové dobyli jsou a zápisy pevné na ně ujistili jsou vám, aby se nazí z nich rodíce, nazí odtud šli! A k tomu smrt a peklo v zápisích ostavili vám, a vždy těch zápisův hubenství, prokletí, bolest, hanbu a zármutky, dokudž smrt nerozdělí vás s těmi bědnostmi. To dědictví přirozené máte od svých otcův: běda a hoře, smrt a po ní peklo! Tuť jsou vám otcové erby zavěsili, a mimo to niti

jedné k dědictví na zemi nemáte! Jestliže otcové vaši koupili vám lidi s dědictvím, s dědinami, to cizí a na cizím koupili jsou vám. Nebo toto jest pravá řeč boží: Páně jest země i plnost její, hory, doly, země, krajiny, neb on jest pán všeho, vládne zemí i nebem nejprávněji, jako stvořitel jich. Co pak otcové vaši dali za jeho zemi, aby vás dědicky nám nepřátely jeho usadili? Však když sám není boží, nic božího nemůž právě požívati ani držeti, než jako násilník cizí bezprávně drží a požívá. Protož zmatečně na cizím koupili jsou vám otcové vaši. A toť vás potká v den smrti vaší. Z toho napomenuti budete, že jste bezprávně boží věci drželi, tupíce pána těch zboží pravého. Pán bůh obleče to všechno stvoření v odění a bude bojovati s nepřátely svými, ježto jsou jeho dobré věci osobivše sobě zle požívali k hříchům na jeho potupu. Nechlubte se tím, že jsou vám to otcové koupili na cizím, neočistivše vám toho nižádnými listy ani svědomím, že vám bůh své dobré (zboží) propouští za svobodné a vašemu rouhavému životu, abyste jej vedli na jeho panství a skrze jeho panství. A že díš člověče tukem prorostlý: „otcové naši koupili jsou ty lidi i s dědinami k dědictví," tu jsou ovšem zlý trh vzděli a těžký okup. Nebo kdo může lidi koupiti k takým bezprávím, aby je *tak robil a trápil, jako dobytek k zabití připravený, a tak se pásl rozkošně na jich bolesti, a tak jimi pyšně hrdal, psy ochotněji maje než ty lidi koupené, chlapaje jim, tepa, sázeje, šacuje? A psu svému díš: Myslivý, pojď sem, lež tuto na polštáři!* Pohleď tučný, kohos koupil a čehos koupil. Však *ti lidé prvé jsou boží*, než jsi ty je koupil. Bůh je sobě k libosti stvořil, a váží sobě více jednoho člověka než zboží, což jeho celá země má. A Kristus koupil jest sobě

lidi ty, ne stříbrem ani zlatem, ale krví svou drahou a bolestmi těžkými. Umřel za ně a tou smrtí ukrutnou koupil je sobě k dědictví. A pán zemský kupuje je k tomu, aby jich bolestmi své rozkoše rozmnožil, aby sobě z nich most udělal, postel měkkou ustlal jimi a stůl skvostný ustavil a všecku libost tělesnou aby v nich složil! Protož pohlediž tučný, v čem jsi založil tak sodomský život? Co díš v ten den, když bůh na soudě sedě proti tobě a všecka bezpráví postaví proti tobě, která jsi činil tomu lidu, který jest on sobě stvořil a koupil krví svou? A dí tobě: co jsi mému nejmenšímu učinil, mněs učinil, jdiž do pekla. Ty všecky věci tak tvrdě souzeny budou, jakož jsou sceněny, tou smrtí a bolestmi Kristovými. Nepomůže tu nic koupení, ani zápisové ve dsky vepsaní, aniž tu spomůže, že jsou se lidé velikými pány sdělali. Všeckoť bude souzeno na těch páních a kupcích lidu božího a změřeno bude každé jich bezpráví, což jsou tu proti lidu božímu učinili; ti hlavatí páni tu budou počtěni v těch ukrutnostech.

To má býti památné, že křesťané víry následujíce nemohou v pravdě panovati jedni nad druhými obyčejem panování pohanského, aby pán křesťan kupoval jiné křesťany a panoval nad nimi jako jiný pohan s ukrutenstvím dera je, a spolu věře s nimi, že jest je všecky spolu koupil Kristus, jenž váží sobě tak mnoho pastýře jako pána nebo jest tolikéž krve vylil za pastýře jako za pána. Protož nijakž z víry toho nemohou dělati, aby jedni druhé sobě kupovali a vozili se na nich tak s potupným pohrdáním, a činili sobě takové rozkoše z jich bolestí.

Svatý Pavel psal k Římanům: „Všeliká duše mocem vyšším buď poddána.“ A to chtějí mi-

strové, aby tak drżáno bylo za víru od všech křesťanův. Jakož mně to jest řekl jeden mistr Pražského učení, že tak mám držeti, pakli bych tomu nevěřil, že jsem kacíř. Jiné jest učiti věrné křesťany, aby poddáni byli mocem *cizím* v hodných věcech, a jiné jest panovati a pány ustavovati odporné těm pánům, pod nimiž dávno přebývali jsou. A ještě by něco bylo, by se s králi pohanskými srovnali v řádu soudním, nebyl by tak křik od vdov, sirotkův a jiné chudiny.

Ani protivenství (opírání se nátiskům a křivdám) nic neprospěje. Chudému pak není zdrávo takové protivenství: Někdy se protiví slovem nemoudrým a sedí pro ně den nebo dva v kládě, nebo *bit bude* a obrácen pro ně.

Tuto jest největší příčina, pro niž se moci protiví mnozí, že jim jest těžká svým ukrutenstvím a že je dáví *platy velikými*, *šacunky*, *robotami těžkými a mnohými*, *bezprávími*, *pro něž netrpěliví stoní*, *repcí*, *haněji a proklínají a by mohli pomstiti zlé pána svého*, *to by jich radost byla. A v tom hřeší netrpěliví*, *mstíce se nad svými pány a proklínajíce jich*, *a nic sobě nevyklnou.* Páni hřeší nad nimi, bezpráví jim činíce, a oni hřeší, nad pány se mstíce. Ale jest to těžké na váhu převesti a to sobě k vůli pochotně připraviti, když by jednoho člověka kdo měl, *aby jednou rukou jeho krmil a druhou políčkoval.*

Chce-li kdo ujíti ukrutenství svého pána, nemějž nic za ním, a paklit se líbí dědiny a oprava za pánem, *trpiž roboty a platy a budeš-li pokorně trpěti*, *ta bezpráví přijdou k dobrému.* Nebudeš-li trpělivý a budeš se protivit, reptati, klíti, nic tím neuléčíš toho neduhu; neobrátít se na to, že ty repceš, *nechceš-li jeti do lesa v čas metelice zpívaje*, *ale musíš pláče jeti*, *ant po hlavě tepe!*

Meč mnohotvárných a pyšných pánův můž pohany v zlosti převýšiti, nebo oni skrovněji tím mečem místo zaměstnávají, nemajíce tolik pánův těch zbytečných, duchovních, křižovníkův, opatův, biskupův, papežův, ježto drží panství veliká a vedou války s mečem jako i jiní páni světští, a všichni chtějí po meči sluhy boží býti, kde kdo kterou jeskyni sběhavou osadí zloději, násilí, loupeže, morděřství jednajíce, a vždy sluha boží jest a meče darmo nenosí. Ovšem pravé jest, že jeho darmo nenosí, ale ne všelikému bezpráví; k násilí, k loupežem a k *potlačení chudiny robotné.* A s tím ti páni mnozí roztrhali jsou lid a rozlítili jeden proti druhému a každý svůj lid žene stádem v boj proti jinému. *Protož skrze ty mnohé pány již všechen lid sedlský v morděrství uveden jest*, chodě v zástupích s brannou rukou připraví se s střelbami a s jinou zbraní šibalsky, jako k boji připravený, a skrze takové běhy *všecka láska bratrská vražednou krvavostí jest prolita.* Na to jest připraven ten lid, *poněvadž s pány musí hotov býti na vojnu a na to sobě braň kupovati.*

Nikdy nebude odpuštěno pánům a vladařům ukrutným, ježto sedláky své tepouce, hanějí, chlapy, výry, psy je nazývajíce, u vězení sázejí, aby vždy jich bezedná hrdla plnili. Někteří páni mají lidi platné, ježto jim platí *troje úroky*, až někteří musí z dědin uteci, nemohouce tomu dosti učiniti. Též i duchovní pokrytci, prelati, mniši, faráři, když mají platy na lidech, vězením i jiným bezprávím vždy dobudou úrokův a desátkův od nich.

Kněžím chudí lidé, byť i svatí byli, méně jsou vážni, než psi, aniž na ně vzezří. Pýše a lakotě bezedné nestačí nikdy království veliké králi ani panství pánu, musí násilí činiti chudině

své i ne své. A panoši nestačí sto kop platu, hospodářství všecko i s nábytky, vše to pýcha a lakota sehltí a prokvasí, že jedno slove pánem, ale dlužen jest, že k zaplacení všecken statek nepostačí.

Nynější bohatci sami mnoho sehltají s čeleďmi svými prázdnými, ježto se pickují jako koňové a smilní na jich zboží, rozličné dvornosti v oděvích vymýšlejíce. Na mužích rubáši do země, suknice otáhlá málo zadku kryje, a kukla sedla koní kryje s kuklici mnichovou i s radlicí; nebo kloček krátký a vlasy dlouhé až na ramena odívají a klobouček chlupatý na to jako homoli, i vyhledá z něho jako z krbu; ježto již nevědí, jakých potvor chtí ze sebe nadělati. Taktéž ženy mrzké navěšejí na se toho sukna, že se již ledva vleče v něm, s vymyšlenými kroji a s lepotami ovšem nelepými, a hlavy široké a nahoru vysoké s rohem, i chodí jako k . . . y papežovy na odiv a na úkaz všemu světu. Ale o milosti k chudým nemluv; více ji uzříš k psům než k chudým; těch dosti mívají, vyžlat, chrtův, ohařův, a hojně je chlebem krmí. Psíky také chlupaté mají, ty pak na polštářích podle sebe kladou, do lázně je nosí, myjí, češí, maso kupují a vaří jim. Ale Lazar chudý nemá proč k jich stolu, smrděl by jim. Někdy roznemůže se u nich člověk, ihned s ním ze dvora pospíší, aby na ně z něho smrt nepřišla.

Úzko bylo by nyní v tento čas Sodomský říci někomu: nesluší tobě té zlé věci míti; neb nyní všecko sluší každému. Ale by na to přišel Jan (křtitel) milost boží maje v sobě a vytrhna meč pravdy na to zlé, řekl by jim: Nesluší na vás páni ta lenost, celý den prázniti, seděti, túlati se, v šachy, vrchcáby neb v karty hráti, dlouho spáti, vždy v se cpáti a líti pivo neb víno co do sudu

a nikdy nezlačněti. Také nesluší na vás, lidi chudé se dráti a bezpráví jim činiti robotami, lovy, pomůckami přimyšlenými a jinými břemeny jich tisknouti.

Poctivost panen a vdov.

Dobrá Anna zachovala panenství do manželství. A to by i dnes poctivo bylo mezi křesťany, aby ty panny, které se mají vdávat, zachovaly se v čistotě až do manželství. Chceli se dobře vdáti a dobrou manželkou býti, aby prvé dobrý a poctivý život předšel. Neb když se ihned z mládí poskvrní freji a smilstvím, to bude potom bez studu konati. Jakožto *nynějšího lidu běh ohavný* ukazuje, ježto bez studu a bez poslušenství bydlí, v frejích, v smilství pokoutném, v tancích, touláních po jarmarcích, po posvíceních, po krčmách, v rozpuštěních nestydatých, oplzlých a rufianských slibují sobě děvečky s pacholky bez vůle starost svých, a nebudouli míti svobody a povolení naspěch od starších, tehdy hned samy běží leckams za pacholky. A není div, že jest takový neřád v lidu mladém, nebo od starých není naveden k nižádným cnostem křesťanským a sami staří taktéž jsou vyrostli v slepotě a v nevědomí, a jich děti též po nich. Protož nemůž ten lid slepý a v hříchy zavedený právě v manželství vstupovati ani v něm právě státi. Ale na této Anně netoliko panny a manželky ale i vdovy měly by teď příklad bráti, kterak jest řádně stav vdovský vedla v modlitbách, v postech a v chválení boha ve dne i v noci. Ale nyní přebývajíce pesky v manželstvích, nehned potom zachce se svatého vdovství. Pohříchu nyní málo v vdovství prospěšných lidí. Spíše najdem život lení, soběvolný, že svobody těla nezbedněji hledají než v manželství. A toť jsou *vdovy mrtvé, které*

nejvíce náboženstvím mnišským a kněžským jsou zkaženy, jimž mniši a jiní kněží lstivě pochlebují pro statek tělesný, kterýž ony jim obyčejně dávají. A ty vdovy všechen čas svůj tráví v utrhání a v klevetách.

Manželství.

Pan Ježíš ani jeho matka nešli by na svatbu, kdy by šla nynějším během rufianským, s rozpuštěním vzteklým a nepoctivým bez studu, počínajíce manželství na základ smilství stavěti, neb o tom jedině řeč chtějí míti již na svatbách. Ale že za nejpilnější chtějí míti ze čtení to, že pan Ježíš a matka jeho byli jsou na svatbě, aby tím potvrdili svátosti manželské, že v sobě není bludem, neb jest ji bůh na počátku ustanovil v ráji: i takť jest, že jest v sobě dobré, ale s příčinami dobrými jest dobré. Nejprvé pro užitek rozmnožení poctivého lidí, neb jest to sřízení boží, aby se dva člověky snímala k manželství hodná a zavázána byla sobě do smrti. Druhý užitek manželství jest u věcech tělesných, že mohou jíti nějakým řádem, nebo lidé mladí a svobodní nižádné pilnosti potřebné o hospodářství nemají, k marnostem poběhlým toliko zří, ale když se pojmou, ihned jinam nemyslejí, péči k hospodářství přiloží, aby se s čeledí a s dětmi živiti mohli.

O tělesných svatbách lidé mají dosti řečí od kněží, ani je příliš slavně tím odívají, že pan Ježíš s matkou svou na svatbě byl a že tím potvrdil jich stavu svatého. A jáť také k tomu to dím: že ona dobrá Sára měla jest sedm svateb a na každé byl ďábel a zdávil jí ty všechny muže, kteří ji pro chlípnost pojímali.

Čistota srdce a dobré svědomí.

Kdo nectí boha čistotou srdce, kamením vysoko zdělaným, zlatem a stříbrem, postavci drahými, pálením vosku mnohého a jinými náklady tělesnými nemůže jeho ctíti, nebo on v takových věcech nekochá se, aniž hříšník můž jeho ctíti tím, co jest prvé bůh sobě ke cti stvořil.

Když duše ztratila a hříchy smrtelnými poskvrnila celost a nevinnost svědomí, kteréhož jest na křtu dobyla, musí skrze pokání pravé a rozumné, a předkem skrze víru hledati znova dobrého svědomí a nevinnosti panenské, navrátíc se celým srdcem k bohu a opravujíc na sobě věci porušené skrze hříchy. Ale já *to* pravím svědomí dobré, které jest před bohem i před lidmi dobré a kteréž jest bez pokrytství, beze lsti, beze lži i bez viny hříchův smrtelných. A to jinak v lidech státi nemůže, leč se srovnají volí, úmyslem i každým skutkem s přikázaním božím.

Odpouštění ze srdce.

Odpuštění lstivých může mnoho býti, jakož na mnohých zjevno jest, že nic méně zle o sobě nemluví po smíření pokoutně než jako prvé, a malá příčina vzejde potom, až o to opět vzhůru budou. Též ta hovada, ježto v rok chodí k tělu božímu, ježto se sekou a ve svádách ukrutných trvají až do velikého pátku: tuž kmotrové za oltář s nimi zajdouce táhnou jim ruce v hromadu, a oni zlostí nemohou na se hleděti, i zamaží v nich čerta tím mírem a oni s tím hned jdou k tělu božímu, jako mrzký dobytek.

Odpočinutí duší a pokoj boží.

Lidé mnozí bloudíce jinak hledají sobě odpočinutí a upokojení duší svých v rozličném stvoření

a v rozličných vymyšleních, však nic nenaleznou. Neb jim nestačí k tomu odpočinutí množství zlata a stříbra, kamení drahého a mnohého, ani krása a libost lidská, ani hlasové sladcí písem a hudeb, ani kochání v rozkošech tělesných a ve vůních chutných jídel a pití rozkošných. Ani ve velikém bohatství, ani ve cti mnohé, ani v důstojenství tohoto světa. Taková nižádná věc světská a tělesná nemůže přivesti odpočinutí duši, ač se to zdá lidem světským podle jich slepoty a bludův, že těmi věcmi upokojí duše své, jako onen boháč, jenž byl mnoho obilí nashromáždil a řekl jest duši své: Máš mnoho zboží složeného za mnohá léta. Protož odpočívej, jez a pij a hoduj duše má! *Pokoj boží jest vnitř v svědomí dobrém* a toho musí dobyti člověk s velikou prací a s nepokojem těla. A z toho již rozumíme, že nejde ten pokoj skrze mnoho domův, nebo měst, nebo hradův, nebo peněz, ale *skrze opuštění těch všech věcí.* *Všecka bezpráví*, kteráž na nás od světa upadají, musíme pro slovo boží *trpělivě nésti:* jinak nemůž nižádné moci v nás míti slovo boží. Člověk musí sama sebe zapříti, násilím umrtviti žádosti hříchův, kteréž v těle a v srdci jsou a dáti místo slovu božímu.

Málomocnost husitství.

Ta stránka, kteráž by se chtěla lidu přičísti, a jeho královstvím býti (husité), ta jest příliš v sobě rozdělena pro mnohé falešné proroky, ježto s mnohotvarným uměním jsouce uprostřed, roztrhali jsou ten lid v roty a mezi tím mnohotvarní a soběvolní duchové pronikli jsou srdce mnohých, aby se každý na svou cestu naklonil, po svém rozumu jda, od jiného se děle, jinému nejsa poddán, jinému nevěře, jiného neváže, každý sám se sobě

líbě a v svém smyslu hojen jsa. Protož přílišné porážení, zemdlení a zetření toho lidu jest ze vnitř na víře na cnostech i na pomoci bratrské. Nebť není bratr bratru pomocen, ale loví jej až k smrti pro svá domnění, kteráž za víru má. A z toho bývají zjevní svárové, hanění, utrhání, bojové a veliká zetření. Proto již *přílišné zpuštění tohoto království* jest a dům na dům padá, lid proti lidu, člověk proti člověku, aby neměl naděje jeden v druhém, ale podvrácení a oklamání. Tak že ledva samou milostí boží můž někdo nalezen býti z toho lidu na cestě spasení, aby utekl těch hříchův, ježto jsou se přimnožily pro zhašení lásky a pro rozmnožení nenávisti a jiné nemilosti až nad míru.

VIII.

Duševní směr a životní potřeby vzdělanstva v století devatenáctém jsou o několik stupňův vyšší, než byly před čtyrmi sty lety; ale ze spisův Petra Chelčického ovanuje nás síla a svěžest myšlenek moderních.

Literarní plody středověké vůbec mají nyní cenu toliko pro učenost odborovou, hlavně jazykozpytnou a dějepisnou, i nebudí k sobě náklonnost čtenářstva, v jehož kruzích novověká osvěta se pěstuje. Obsah neméně než slohová forma jejich liší se tak příliš od písemnictví nynějšího, že čtenář sebe horlivější nemůže se ubrániti při nich dosti brzkému unavení. Má-li pak tento výrok svou platnost o všech plodech literatury středověké, o spisech náboženských má jí měrou dvojnásobnou. Ani Štítného, ani Miličovy, ani Husovy, ani Biskupcovy, ani Korandovy, ani Příbramovy, ani Rokycanovy náboženské spisy nejsou

a nestanou se už nikdy v národě našem čtením populárním; ale Petra Chelčického Postilla a druhý díl Síti víry, dnes nově vydány zajisté by u nás nalezly drahně ještě jiných pilných čtenářův mimo filology a dějepisce. Skorem bychom odvážili se říci, že v těch spisech jest literární středověk český přemožen, že Petr stál netoliko svými duševními snahami ale i spůsobem své spisovatelské činnosti už mimo kruh své doby. Na tuto velice důležitou vlastnost hlavních spisův Chelčického musíme poukázati se zvláštním důrazem. A čím to, že z veškeré rozsáhlé náboženské literatury české ze století čtrnáctého a patnáctého toliko díla Petra z Chelčic chovají v sobě živé kouzlo spisův novověkých? Čím to, že je čteme nyní, ani valně neznamenajíce čtyřsetletou jejich od nás vzdálenost? Příčina toho velmi zajímavého zjevu leží na snadě.

Petr Chelčický mluvil a psal ryze po česku, myšlenky i řeč jeho plynou zcela přirozeně; on jest spisovatelem českým té doby v nejdokonalejším smyslu toho slova. Všichni ostatní spisovatelé čeští ze století čtrnáctého a patnáctého, ani jediného nevyjímaje, nabyli svého vzdělání pomocí latiny, a sice latiny nikoliv klasické, nýbrž středověké; v duchu tohoto cizího jazyka a to ještě nikoliv v nejlepší podobě jeho skládali také své české spisy. Pouta scholastické latiny visela na českém péře i Tómy ze Štítného i Jana Husa, ačkoliv onen právě tehdejším vzdělancům v Čechách dokázati chtěl, že jazyk český jest úplně způsobilý k vyjádření vyšších pomyslův filosofických i náboženských, a tento opět byl seznal, že reformační snahy své musí vštípiti do myslí obecného, naskrze *českého lidu.* V století patnáctém čeština Husova, Korandova, Biskupcova, Příbramova, Ro-

kycanova zní naskrze stejně; čeština Chelčického vyniká mezi nimi všemi nikoliv snad jinými českými slovy, ale jiným, právě *českým* duchem. Proto zdají se nám jeho spisy vedle jejich mnohem bližší, známější, češtější; proto na jejich nynější půvab neměl středověk tolik záhubného vlivu. Petr Chelčický může vším právem býti považován za spisovatele, jenž nám čistou, prostonárodní mluvu českou ze století patnáctého v svých duševních plodech uložil.

Dosti obšírné vyňatky, kteréž jsme v této úvaze ze spisův Chelčického položili, svědčí, že Petr byl *křesťanským moralistou*, mravokárcem. V této své hlavní vlastnosti přidružuje se k reformátorům českým, kteří jej předcházeli, k Štítnému, k Miličovi a k Husovi. Však jest zároveň posledním článkem tohoto řetězu, vrcholem reformační budovy české. Průběh otázky křesťanské v národě českém byl zcela přirozený, zvolný, nenáhlý; trvalť úplné století. Štítný počal velmi mírně, Milič sáhl do věci už ostřeji, Hus musil užíti ještě prudší zbraně a když to všechno nic neprospělo, přišel Chelčický. Byl to nutný postup mravního přesvědčení v národě českém o úplné zkaženosti tehdejší církve římské. Při tom objevuje se druhá, neméně zajímavá stupnice, ale shora dolů. Od polovice století čtrnáctého až do polovice patnáctého ubývalo moci autoritě církevní na půdě české. Při Štítném ještě byla úplná, při Chelčiekém už nadobro zmizela. Jakmile se na autoritě žádá, aby se opravila, přestala být autoritou. Štítný ještě se domníval, že postačí pouhé upozornění, aby církev svůj život opravila. Milič se přesvědčil, že ostýchavé, v rouše nejhlubší poslušnosti bázlivě zakryté upozornění jest na silné nervy církevních vladařův prostředek příliš slabý.

Přidal horlivosti, ale šetřil při tom zřetelův k autoritě ještě velice. Hus octl se už na samém kraji pěstování autority, Chelčický odvrhl od sebe daleko ta duševní pouta, a jakož psal původně a samostatně, rovněž *samostatně* i myslil. Zůstal v kruhu nejvyšších ponětí křesťanských; ale v něm zcela nově učinil sobě *ideál mravní dokonalosti lidské*, a dle něho zřizoval život jednotlivce i celé společnosti, dle něho upravoval víru a skutky každého člověka. Že při této jeho činnosti velmi mnoho z tehdejšího života církevního, politického, společenského a soukromého padlo pod ostrý nůž, kdo by se tomu chtěl diviti?

A Chelčický neušetřil ničeho, o čem byl přesvědčen, že se to příčí mravnosti, od něho jakožto nejvyšší úkol člověčenstva vztýčené. Odpoutav se nejdříve sám od nátlaku všeho autoritního kultu uváděl *zdravý rozum* v právo do všech poměrův životních. Hlavní myšlenkou jemu bylo, že moc světská musí býti úplně odloučena od života duchovního. Kdož mu nyní vytýkají, že tím pracoval na úplné zničení všeho státního a politického zřízení, ať pováží, že sama nejtrpčí zkušenost jej přivedla k té zásadě, jejížto životní sílu a mravní důležitost *Jednota bratrská* pak v praxi dokázala. Chelčický nehlásal *revoluci* proti zlořádům od něho co nejostřeji vyznačeným; nepodněcoval k útoku a k záhladnému boji proti tehdejší spůsobě církevně-státního společenstva; jeho úvahy vybíhaly v přímý opak všeho násilnictví, na jedné straně k dobrovolnému opuštění všeho útisku, a na druhé k trpělivému snášení hrubé moci. Chelčický nepovzbuzoval k *pomstě*, nýbrž k *lásce a bratrství*. Neháji vladaření žádné, nýbrž dokazoval *rovnost všech lidí* vespolek. Krve bylo dle jeho přesvědčení prolito až dost, a nedosaženo tím žádoucího upra-

vení života křesťanského. Nezbývalo, než pokusit se o ten vznešený úkol cestou nekrvavou, cestou pravdy a mravnosti, šetřením lidskosti v každém člověku a ve všech poměrech života společného. V tom ohledu skví se Chelčický skutečně co myslitel první třídy. Bystrému oku jeho neušlo nic, co se neshodovalo s jeho ideálem mravného člověka. Proto jsou nám jeho spisy zároveň nejvěrnějším zrcadlem všeho, co ve vlasti naší za jeho doby se dálo.

Někteří novější dějepisci v Čechách vytýkají mu, že zničil *pojem církve.* My bychom mu činili výčitku právě opačnou, totiž že *pojem církve* rozšířil nad všechen život lidský. Jednota bratrská jest toho důkazem. Ovšem, Chelčický neviděl zřízení církve římské v dogmatech, nýbrž v mravní praxi. O články věroučné staral se jen potud, pokud hověly neb odporovaly mravní dokonalosti. Porážel náuku o vzývání svatých, o očistci atd., nikoli proto, že by nebyla pravdivá, nýbrž že se z ní hojně prýštily nemravné skutky kněžstva, lakota peněz. Čistě theoreticky jal se Chelčický za celý život svůj probírati toliko jeden článek víry katolické, totiž o svátosti oltářní; však dle našeho mínění neměl v tom žádného štěstí, za jeden zázrak přijímaje zázrak jiný; jedno tajemství objasňuje tajemstvím druhým. Dogmatika také nikdy nebyla silnou stránkou Jednoty bratrské, ale až kam nejvýše jest možno v oboru ponětí křesťanských dostoupiti v mravnosti života, tam se povznesla ona společnost, která v národě našem má své kořeny v duchu Petra Chelčického, *v samostatném, původním duchu českém!*

Nic neprospívá, chtíti nyní zlehčovati reformační snahy české, jako by nebyly bývaly leda ohlasem Viklefismu. Hus měl své předchůdce v re-

formaci doma, ve vlastním národě, když o Viklefismu ve světě ještě nebylo ani slechu, a měl zde také nástupce, kteří dále vedli věc od něho nedokonanou; *pravým ukončením husitství jest zřízení Jednoty bratrské k nejmocnějšímu podnětu Petra z Chelčic.* Kde která reformace může honositi se takovým slavným dovršením sebe samy? Proč pak Viklefism v Anglii nesplodil podobnou společnost pro pěstování nejvyšších ideálův mravnosti křesťanské, když husitství bylo toliko jeho slepým napodobením, jeho dalekou ozvěnou, když všechny myšlenky v reformaci české měly původ svůj v hlavě reformátora Oxfordského? . . .

Chelčický dokazuje původnost a samostatnost veškerého svého myšlení také tím, že velmi zřídka užívá citátův ze spisův cizích. Proti takovému spůsobu psaní byl ovšem hlavně ochráněn svou nedostatečností v jazyku latinském, v němž všechna vzdělanost evropská té doby se pohybovala. Kdykoliv chtěl zmíniti se o nějakém mínění cizím, původně latinsky sepsaném, musil k tomu užíti služeb některých svých přátel, v latině vzdělaných. Tou cestou poznal i Viklefa, tvrdě na určito, že ho v původním znění nečetl, nýbrž že sobě vyžádal podání správy zvláště stran jeho mínění o svátosti oltářní od některých dobrých Čechův.

Na skrze známi byli mu mimo bibli spisové svatých otcův Řehoře, Jeronyma, Augustina, s nimiž téměř naskrze se shodoval, uznávaje vedle evangelií také tradici za úplně oprávněnou k spořádání života křesťanského. Z novějších myslitelův křesťanských byli mu dobře povědomi zvláště Duns Scot a Albert Veliký, však proti oběma se postavil zcela rozhodně, odporuje Scotovi zvláště v úvaze o těle božím, a vyvracuje nauku Alberta Velikého o zabíjení těla. Z domácích spisovatelův

českých byl mu ze všech nejmilejší mistr *Protiva z Nové Vsi.*

Od tohoto předchůdce svého v reformačních snahách českých přijal zvláště výklad o původu a povaze světské moci v křesťanství a křesťanstvu, i zachoval nám památku původního spisovatele českého, o němž bychom jinak už ničeho nebyli věděli. Chelčický do své Síti víry položil výslovně velmi obšírné výňatky ze spisův mistra Protivy, nyní úplně ztracených.

V nové době dějepisného badání českého vyskytla se proti Chelčickému výčitka, že byl „blouznivý sektář“. Dle našeho přesvědčení není potřebí leda opravdu přečísti jednu neb dvě stránky zvláště z hlavních jeho spisův, Postilly neb Síti víry, aby úplná lichost takového o něm soudu vyšla na jevo. Naopak v celém reformačním ruchu českém neznáme myslitele praktičtějšího, muže více vzdáleného od vší mystiky, od všeho planého horování citův, od svodné hry rozčilené obraznosti, než byl Chelčický. Vždyť on právě nejhorlivěji bojoval proti všemu blouznění, on právě nejstřízlivějším ano *ledovým rozumem* svým všechna ustanovení a všechny spůsoby života duchovního i světského, před nimiž současníci v nejhlubší pokoře se skláněli, rozpitval až na nejdrobnější nitky, aby ukázal mravní nicotu jejich. Jeho až přílišné vyhybání se otázkám dogmatickým a neustálé přihlížení jedině k praktické mravnosti životní nejlépe svědčí, že v něm k nějakému blouznivci nebylo vůbec žádného materialu.

Měl-li také *osobní* účastenství v prvním na veřejnost vystoupení Jednoty bratrské v Kunwaldu r. 1457, není lze vystopovati. *Okolo té doby ztrácí se jeho jméno z řady živých.*